

71797

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
BANKACILIK VE SİGORTACILIK ENSTİTÜSÜ
BANKACILIK ANA BİLİM DALI

TÜRK SİGORTA SEKTÖRÜNDE HAYAT SİGORTALARININ FON YARATMA
KAPASİTESİ, YARATILAN FONLARIN FİNANSAL PİYASALARDA
DEĞERLENDİRİLMESİ VE HAYAT SİGORTALARINDA
KAR PAYI

DOKTORA TEZİ

DANİŞMAN

PROF. DR. ÖMÜR BABAOĞLU

HAZIRLAYAN

ESRA DENİZCİ YÜCEL

T71797
T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ

İSTANBUL, 1998

ÖNSÖZ

Bu çalışmamın hazırlanması sırasında kaynaklarından yararlandığım T.C. Başbakanlık Sigorta Denetleme Kurulu'na, yakın ilgi ve yardımlarından ötürü bilgi ve desteğini hiç bir zaman esirgemeyen sayın hocam Prof. Dr. Ömür Babaoğlu'na teşekkür ederim.

KISALTMALAR

BeBsYKP	: Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı
BiBsYKP	: Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı
BsYKP	: Beş Yıllık Kalkınma Planı
DPT	: Devlet Planlama Teskilatı
GSMH	: Gayri Safi Milli Hasıla
İ.A.V.	: İktisadi Araştırmalar Vakfı
İBsYKP	: İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı
İkr.	: İkrizat
İ.S.O	: İstanbul Sanayeciler Odası
İTO	: İstanbul Ticaret Odası
KHK	: Kanun Hükmünde Kararname
SMK	: Sigorta Murakabe Kanunu
S.P.K	: Sermaye Piyasası Kanunu
TEFE	: Tüketici Endeksi Fiyatları Enstitüsü
ÜBsYKP	: Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı

İÇİNDEKİLER

Sayfa

GİRİŞ.....	1
BÖLÜM I. HAYAT SİGORTALARININ FON YARATMA KAPASİTESİ VE YARATILAN FONLARIN FİNANSAL PİYASALARDA DEĞERLENDİRİLMESİ	
1. HAYAT SİGORTASININ EKONOMİK ÖNEMİ VE ÜLKEMİZ AÇISINDAN FİNANSAL PİYASALARDAKİ YERİ	
1.1. Hayat Sigortacılığının Tanımı, Amacı Ve Temel Unsurları.....	4
1.2. Hayat Sigortacılığının Ekonomik önemi.....	5
1.3. Hayat Bransında Faaliyette Bulunan Sigorta Şirketlerimizin Sermaye Yapıları.....	7
1.4. Hayat Sigortasının Finans Kesimindeki Yeri....	9
1.5. Hayat Sigortasının Mali Piyasalardaki Yeri....	11
1.6. Kalkınma Plan Ve Belgelerde Hayat Sigortacılığı.....	12
1.7. Hayat Sigortasının ödemeler Dengesindeki Yeri.....	17
2. HAYAT SİGORTASININ FON KAYNAKLARI İLE OLUŞAN FONLARIN EKONOMİK VE SOSYAL İŞLEVLERİ	
2.1. Hayat Sigortasında Fonun Kaynakları.....	19
2.1.1. ödenmiş Sermaye.....	19
2.1.2. Kaynağı Hukuktan Doğan Borçlar.....	21
2.1.2.1. Kanuni ihtiyatlar.....	21
2.1.2.2. Teknik Karşılıklar.....	22
2.1.2.2.1. Matematik Karşılıklar....	22
2.1.2.2.2. Cari Rizikolar Karşılığı.....	23
2.1.2.2.3. Muallak Hasar Karşılığı.....	24
2.1.2.2.4. Diğer Karşılıklar.....	24
2.1.3. işletme Faaliyetlerinden Ortaya Çıkan Sonuç.....	25
2.1.4. Sigorta Primlerinden Oluşan Fon.....	27
2.2. Hayat Sigortalarında Oluşan Fonların Ekonomik Ve Sosyal işlevleri.....	30
2.2.1. Ekonomik işlevleri.....	30
2.2.1.1. Tasarruf Kaynağı Ve Sermaye Birikimi Sağlayarak.....	31
2.2.1.2. Koruyucu Niteliği ile Ekonomik Çöküntü Ve Kayıpların önleyicisi Olarak.....	34
2.2.1.3. Vergi Kaynağı Olarak.....	34
2.2.1.4. Uluslar Arası Ekonomik	

iliskileri Genisletici Olarak Ve Milli Servetin Korunmasını Sağlayarak.....	35
2.2.1.5. Ekonomi içinde Bir Sektör Olarak.....	35
2.2.1.6. İstihdam İmkânı Sağlayarak.....	37
2.2.1.7. Girişimciye Kredi İmkânı Sağlayarak	37
2.2.1.8. Yatırım Gücünü Artırarak.....	38
2.2.2. Sosyal İşlevleri.....	38
2.2.2.1. Dayanışma Sağlayarak.....	38
2.2.2.2. Sosyal Cöküntü Ve Kayıpların Önleyicisi Olarak.....	38
2.2.2.3. Sosyal Refah Düzeyinin Yükselticisi Olarak.....	38
3. HAYAT SİGORTASININ FON YARATMA KAPASİTESİNİ ETKİLEYEN FAKTÖRLER	
3.1. Atıl Kapasiteler.....	40
3.2. Ekonomik İstikrar.....	40
3.3. Sektörle İlgili Yasal Düzenlemeler.....	42
3.3.1. Prim Ve Tarifeler İle İlgili Düzenlemeler.....	43
3.3.2. Tahsilat İle İlgili Düzenlemeler.....	44
3.3.3. Sigortacılık Sektörüne İlişkin Mali Mevzuat.....	48
3.3.4. Teminat Ve Yatırımlar İle İlgili Düzenlemeler.....	49
3.4. Bankaların Kontrolü.....	50
3.5. Kar Dağıtım Politikası.....	51
3.6. Reasürans Politikası.....	52
4. HAYAT SİGORTA FONLARININ SERMAYE PİYASASINDA KULLANILMASI	
4.1. Sermaye Piyasasında Kurumsal Yatırımcı Olarak Sigorta Şirketleri.....	55
4.2. Finansal Aracı Kurum Olarak Sigorta Şirketleri.....	57
4.2.1. Risk Paylaşımı.....	58
4.2.2. Uzmanlaşma.....	58
4.2.3. Etkinlik Ve Fonların Dağılım Süreci.....	59
4.3. Hayat Dalında Faaliyet Gösteren Sigorta Şirketlerinin Kaynak Kullanım İlkeleri.....	59
4.3.1. Emniyet.....	60
4.3.2. Karın Azamileştirilmesi.....	61
4.3.3. Uyumlaştırma.....	62
4.3.4. Likidite Ve Ödeyebilirlik.....	62
4.4. Hayat Sigorta Sektörünün Fonlarının İsleyeni Düzenleyen Yasal Çerçeve.....	66

4.4.1. Zorunlu Yatırımlar.....	66
4.4.2. Serbest Yatırımlar.....	75
4.5. Hayat Dalında Faaliyet Gösteren Sigorta Şirketlerinin Kaynak Kullanım Alanları.....	75
4.5.1. Yatırım Alanlarının istatistiksel Sonuçları Ve Değerlendirilmesi.....	77
4.5.2. Yatırım Alanlarının Gelir Dağılımı.....	78
4.6. Hayat Sigorta Fonlarının Sermaye Piyasasına Katkıları.....	81

BÖLÜM II. HAYAT SİGORTALARINDA KAR PAYI

1. HAYAT SİGORTALARINDA KAR PAYI KAVRAMI VE UYGULANMAKTA OLAN KAR PAYI DAĞITIM SİSTEMLERİ

1.1. Kar Payı Uygulamasının Tarihçesi.....	84
1.2. Kar Payı Uygulamasının Yasa Düzenlemesi.....	85
1.3. Kar Payı Uygulamasındaki Amaç.....	87
1.4. Mevcut Kar Payı Sistemleri.....	88
1.4.1. Masraf Karı.....	89
1.4.2. Mortalite Karı.....	89
1.4.3. Bilanço Karı.....	89
1.4.4. Yatırım Karı.....	91

2. GÜNÜMÜZE DEĞİN UYGULANAN KAR PAYI DAĞITIMLARI VE KARŞILAŞILAN SORUNLAR

2.1. Günümüze DeğİN Uygulanan Kar Payı Dağıtımları.....	92
2.1.1. Riyazi ihtiyat Yatırımından Kar Payı Dağıtımı.....	92
2.1.2. Cari Yıl Yatırımından Kar Payı Dağıtımı.....	93
2.1.3. Riyazi ihtiyat Ve Cari Yıl Yatırımından Kar Payı Dağıtımı.....	94
2.1.4. Kar Payı Kapitali.....	96
2.1.4.1. İkramiye Eklemeli.....	96
2.1.4.2. Bir Yıllık Sigorta.....	97
2.1.4.3. Kapital Olarak Riyazi ihtiyata İlave Edilmesi.....	97
2.1.5. Kar Payı Kalıntısı.....	97
2.1.6. Meri Portföy.....	98
2.2. Günümüze DeğİN Uygulanan Kar Payı Sistemindeki Sorunlar.....	99

3. YATIRIM FONLARI VE HAYAT SİGORTASI

3.1. Yatırım Fonları Ve Tarihsel Gelişimi.....	102
3.1.1. Hayat Sigortacılığında Yatırım Fonlarının Yeri.....	105
3.1.2. Hayat Sigortacılığında Yatırım Fon Portföyünün Kuruluşu, Yönetilmesi	

ve Saklanması.....	107
3.2. Hayat Sigortacılığında Yatırım Fonlarının Uygulanabilirliği.....	108
3.3. Hayat Sigortacılığında Yatırım Fonlarına Bağlı Dünya Uygulamaları.....	109
3.4. Hayat Sigortacılığında Kar Payı Dağıtımının Yatırım Fonları ile Teskili için Önerilen Kar Payı Sistemi...	120
SONUÇ.....	130
KAYNAKÇALAR.....	133
İNGİLİZCE ÖZET.....	1

GİRİŞ

Hayatta karşılaşılmaması muhtemel tehlikelerin ekonomik sonuçlarına karşı tesis edilen ve kollektif örgütlenme esasına dayalı sigorta kurumları tarihi gelişim sürecinde, gerek kurumsal yapı, gerek icra ettikleri fonksiyonlar bakımından önemli aşamalar kaydetmişlerdir. Günümüzde toplumsal hayatın ayrılmaz bir parçası haline gelen hayat sigortaları aynı zamanda gelişmiş ekonomilerin en önemli mali aracı kurumlarından birisini teşkil etmektedir.

Ekonomik gelişme ve toplumsal refah artışı ile daha etkin konuma gelen hayat sigorta sektörünün GSMH içindeki payı önemli ölçüde artmakta, aynı zamanda potansiel tasarrufları fiili tasarruflara dönüştürmede etkin bir rol oynamaktadır. Ekonomik açıdan gelişmiş, ferdi refahın yüksek olduğu toplumlarda, hayat sigortası aracılığı ile yaratılan fonlar, bu bransı sermaye piyasasının önemli mali aracı kurumlarından birisi haline getirmiştir.

Gelişmekte olan veya gelişmemiş ekonomilerde birçok sorunun temelinde tasarruf yetersizliği olgusu yatmaktadır. Ekonomik kalkınma ve gelişmenin sağlanabilmesi için, tasarruf kaynaklarının harekete geçirilerek, toplam tasarrufların arttırılması, bu suretle yaratılan kullanılabilir fonların verimli yatırım alanlarına sevk edilmesi gerekir.

Fon yaratma işlevi, dar olarak tanımlanıp yalnızca hisse senedi ve tahvil alımına tahsis edilen meblağlar olarak yorumlandığında, sigorta sektörümüzün sözkonusu kıymet alımlarına yönelttiği tutarların ekonominin tümü açısından önemsenmeyecek kadar düşük düzeyde kaldığı görülmektedir. Hayat sigorta sektörünün fon yaratma işlevi en geniş anlamda, yani tasarruflara katkı olarak tanımlandığında primler kurumsal tasarruf niteliğinde sayılmaktadır. Ancak böyle bir tanım bile hayat sigortacılığımızın bu alandaki yerini genişletememektedir.

Hayat sigorta sektörünün finansal aracı kurumlar arasında önemli bir mali aracı kurum haline gelebilmesi için bu bransın istihsal tutarının yani primlerinin büyük olması gereklidir. Hayat primlerinin toplam prim portföy yapısı içindeki payı yükseldikçe sigorta şirketlerinin sermaye piyasasına uzun vadeli fon aktarma kapasitesi artacaktır. Prim üretiminin artması ve hayat sigortacılığının daha geniş kitlelere yayılması ise ancak sigortalılara sağlanan hak ve menfaatlerin bir değer ifade etmesi ile mümkündür.

Hayat sigortacılığının finansal sistem içinde, önemli bir mali aracı kurum haline gelebilmesi için, istihsal tutarının yani hayat sigortası primlerinin büyük ölçeklerde olması gerekir.

Ülkemizde faaliyette bulunan sigorta şirketlerinin prim portföy yapıları tetkik edildiğinde özellikle son on yılda nisbi olarak önemli sayılabilecek bir büyüme ve gelişme içindeki hayat primlerinin toplam prim portföyü içinde artmış olduğu, ancak bu oranın halen istenilen seviyeye ulaşamadığı görülmektedir.

Hayat sigortasının sağladığı teminatlar enflasyondan etkilenmekte ve teminatlar vade tarihinde bir değer ifade etmemektedir. Hayat sigortasında sigortalıları ve menfaatterlerini enflasyondan korumanın en etkin yolu kar payı dağıtımıdır. Gün geçtikçe duyulan ihtiyaçlardan hareketle, ülkemizde ilk defa bilanço karına istirak şeklindeki uygulama, yerini sigortalılara ait riyazi ihtiyatların belli periyotlar içerisinde yatırıma yönlendirilmesi ve bu yatırım sonucu elde edilen karın dağıtılması şeklindeki kar payı sistemine devretmiştir.

Günümüze değin görülen uygulamalarda özellikle özünde tasarruf unsuru yatan emeklilik tarifeleri enflasyon karşısında değerini kaybetmekte, bugüne kadar kar payı dağıtımında yürütülen sistemlerin sigortalıların tasarruflarının erimesine engel olamaması bu bransa olan itimadın sarsılmasına neden olmakta, hayat sigortacılığımız için anti propaganda imkanını fazlasıyla yaratmaktadır. Kisilerin küçük tasarruflarının düşük yatırım oranları ile değerlendirilmesi ve vade sonunda sigortalıların beklentilerini karşılayamaması, hiç bir değer ifade etmeyen teminatların sigortalılara sunulmasının kötü etkisi, hayat sigortacılığının gelişimine vurulan en büyük darbe olmuştur.

Bu amaçla Türk sigorta sektöründe hayat sigortalarının fon yaratma kapasitesi, yaratılan fonların finansal piyasalarda değerlendirilmesi ve hayat sigortalarında kar payını inceleyen çalışmamızda, hayat sigortasından elde edilen fon kaynaklarının mali piyasalardaki yeri, çeşitli yatırım alanlarındaki kullanımında öngörülen mevzuat hükümleri, günümüze kadar kullanılan kar payı teknikleri ve bunlarda yaşanan sorunlar ele alınmış, Türk mevzuatına uygulama yönünden en yakın olduğu düşünülen ve sigorta sektöründe kurumsallaşan alternatif dünya uygulamaları incelenerek, gerek mevzuat ve gerekse teknik yönden ülkemiz koşullarına uygun geleceğe yönelik tavsiyelerde bulunulmuştur.

Çalışmamız iki ana bölümden oluşmaktadır.

Çalışmamızın ilk bölümünde hayat sigortasının fon yaratma kapasitesi ve yaratılan fonların finansal piyasalarda değerlendirilmesinde hayat sigortasının ekonomik önemi ve ülkemiz açısından finansal piyasalardaki yeri, hayat sigortalarının fon kaynakları ile oluşan fonların ekonomik ve sosyal işlevleri, hayat sigortasının fon yaratma kapasitesini etkileyen faktörler ve hayat sigorta fonlarının sermaye piyasasında kullanımına ilişkin değerlendirmelere yer verilmiştir.

Hayat sigortalarında dağıtılan kar payında kar payı kavramı ve uygulanmakta olan kar payı dağıtım sistemleri, günümüze değin uygulanan kar payı dağıtımları ve bunlarda karşılaşılan sorunlar, yatırım fonları ile yurt dışında görüşmelerim ve araştırmam sonucu edindiğim, hayat sigortacılığında dünya uygulamalarına ait değerlendirmeler ve son olarak hayat sigortacılığında kar payı dağıtımının yatırım fonları ile teşkili için önerilen kar payı sistemi çalışmamızın ikinci kısmında yer almıştır.

BÖLÜM I. HAYAT SİGORTASININ FON YARATMA KAPASİTESİ VE YARATILAN FONLARIN FİNANSAL PİYASALARDA DEĞERLENDİRİLMESİ

1. HAYAT SİGORTASININ EKONOMİK ÖNEMİ VE ÜLKEMİZ AÇISINDAN FİNANSAL PİYASALARDAKİ YERİ

1.1. Hayat Sigortacılığının Tanımı, Temel Unsurları Ve Amacı

Bugün için Sigorta Sektörü hızlı bir gelişme göstermektedir. Bu hıza Türkiye'nin de ayak uydurabilme çabaları gittikçe artmaktadır (1). Bu amaçla sigorta şirketleri dünyada uygulanan yöntemleri uygulayabilmek için gittikçe çaba sarfetmekte, bunun paralelinde de hayat sigortacılığı gittikçe arzu edilen konuma gelmektedir. Sosyal ve ekonomik bir araç olan hayat sigortası toplum ve fert açısından iki şekilde tanımlanabilir.

Toplum açısından bakıldığında, hayat sigortası bir fert yada grubun yaşamlarına ilişkin mali riskleri transfer ettikleri sosyal bir araçtır. Bu transferler neticesinde bir fon birikmiş olur. Bu tanımın iki temel unsuru vardır. Birincisi riskin fertten bir gruba veya bir gruplar topluluğuna transferi, ikincisi ise riskin grup üyeleri arasında paylaştırılması.

Fert açısından bakıldığında hayat sigortası, sigorta ettirenin sigortacıya prim ödemesi karşılığında, sigortalıyı yaşlılık, maluliyet, ölüm gibi risklere karşı koruma amacı ile teminat altına alan bir sözleşmedir (2).

Koruma ve/veya tasarruf ihtiyacını karşılayan hayat sigortası, sosyal refah düzeyinin yükselticisi olup, aynı zamanda ekonomik kalkınmayı sağlayan önemli bir etkidir.

Yoksulluğun ve ekonomik az gelişmişliğin olusturduğu kısır döngüyü parçalamak için sermaye birikimine ihtiyaç vardır. Ekonomik gelişme çabasında bulunan her toplum sermaye birikimine önem vermek zorundadır. Çünkü dengeli bir büyüme kaynakları, kaynaklar ise sermaye birikimini gerektirir. Planlanan büyüme hızı için gerekli sermaye birikimi ekonomiyi sarsıntıya uğratmadan sadece tasarruf ve dış kaynakların elde edilmesi ile gerçekleştirilebilir. Ancak, gelişmekte olan ülkelerde sermaye birikimine olan gerek ve zorunluluk, gelişmiş ülkelere göre çok daha fazla kendisini

1) ÖMÜR BABAOĞLU, Para Ve Sermaye Piyasası Dergisi, Ekim, 1988, s.35.

2) JAMES L. ATHEARN, Risk And Insurance, Richmand Technical Institute, University Of Florida 1962, s.17.

hissettirdiğinden, özellikle hayat sigortasından toplanan primler ülke yatırımlarına kaynak olabilecek büyük fonlar oluşturmaktadır (3).

1.2. Hayat Sigortacılığının Ekonomik önemi (4)

Hayatta karşılanması muhtemel tehlikelerin ekonomik sonuçlarına karşı tesis edilen ve kollektif örgütlenme esasına dayalı sigorta kurumları tarihi gelişim sürecinde, gerek kurumsal yapı, gerek icra ettikleri fonksiyonlar bakımından önemli aşamalar kaydetmiştir. Günümüzde toplumsal hayatın ayrılmaz bir parçası haline gelen sigorta endüstrisi aynı zamanda gelişmiş ekonomilerin en önemli mali aracı kurumlarından birini teşkil etmektedir (5).

Ekonomik açıdan gelişmemiş olan ülkelerin en önemli sektörü konumunda olan tarım endüstrisi, çağdaşlaşma süreci ile önemini kaybetmiş, yerini sanayi sektörüne bırakmıştır. Ekonomik gelişme ve toplumsal refah artışı ile diğer sektörlerle kıyasla daha etkin konuma gelen hizmet sektörünün GSMH içindeki payı önemli ölçüde artmış ancak yine de yeterli düzeye erişememiştir.

Gelişmekte olan veya az gelişmiş ekonomilerde birçok sorunun temelinde tasarruf yetersizliği olgusu yatmaktadır. Ekonomik kalkınma ve gelişmenin sağlanabilmesi için, bütün tasarruf kaynaklarının harekete geçirilerek, toplam tasarrufların artırılması, bu suretle yaratılan kullanılabilir fonların verimli yatırım alanlarına sevk edilmesi gerekir.

Sigorta endüstrisinin potansiel tasarrufları fiili tasarruflara dönüştürmedeki etkin rolü bu sektöre, gelişmekte olan ülkelerin ekonomik kalkınmalarını gerçekleştirmede yeni işlevler kazandırmış, sigorta sektörü tarafından yaratılan fonlar, birçok ülkenin kalkınma ve gelişmesinde çok önemli bir rol oynamıştır.

Konuya ülkemiz açısından baktığımızda planlı dönemler boyunca kalkınma hedeflerimizin gerçekleştirilememesinin temel nedeni, yurt içi tasarrufların artırılmaması ve

-
- 3) G. SEBNEM DUMAN, Türk Sigorta Sektöründe Bos Kapasiteler Ve Ekonomik Kayıplar, Bilaraş Yayınları, 1990, s. 99.
 - 4) WILLIAM J HAZLEWOOD, LOUIS H. HIGDON, Operations Of Life And Health Insurance Companies, Life Office Management Associations Inc. 1986, s. 351.
 - 5) NORMAN F. DACEY, What's Wrong With Your Life Insurance, Macmillan Publishing Company, New York, 1989, s. 144.

sonuçta kaynak tahsisinde yetersiz kalınması ve mali sistemimizin de yeterli işlerlik kazanamamasıdır.

Hayat sigortacılığının ekonomik kalkınmamıza yardımcı olucu bir etkinliğe kavuşturulma çabalarında, mali sistemimizin içinde fon yaratıcı bir yapıya ulaşması, giderek kalkınma sürecine olan katkısını artırmaktadır.

Ekonomik açıdan gelişmiş, ferdi refahın yüksek olduğu toplumlarda, sigorta hizmetine olan talep artmış, özellikle hayat sigortası aracılığı ile yaratılan fonlar, sigorta endüstrisini sermaye piyasasının önemli mali aracı kurumlarından birisi haline getirmiştir.

Fon yaratma işlevi, dar olarak tanımlanıp sadece hisse senedi ve tahvil alımına tahsis edilen meblağlar olarak yorumlandığında, hayat sigorta sektörümüzün söz konusu kıymet alımlarına yönelttiği tutarların ekonominin tümü açısından önemsenmeyecek kadar düşük düzeyde kaldığı görülmektedir. Tanım genişletildiğinde bile ortaya çıkan sayısal veriler bu yetersizliği giderebilecek boyutlarda değildir. Hayat sigorta sektörünün fon yaratma işlevi en geniş anlamda, yani tasarruflara katkı olarak tanımlandığında primler, kurumsal tasarruf niteliğinde sayılmaktadır (6). Ancak böyle bir tanım bile, hayat sigortacılığımızın bu alandaki yerini genişletememektedir.

Hayat sigortacılığının finansal sistem içinde, önemli bir mali aracı kurum haline gelebilmesi için, istihsal tutarının yani hayat sigortası primlerinin büyük ölçekte olması gerekir.

Ülkemizde faaliyette bulunan sigorta şirketlerinin prim portföy yapıları tetkik edildiğinde özellikle son on yılda nisbi olarak önemli sayılabilecek bir büyüme ve gelişme içindeki hayat primlerinin toplam prim portföyü içinde artmış olduğu, ancak bu oranın halen istenilen seviyeye ulaşmadığı görülmektedir.

Paranın gün geçtikçe değer kaybettiği ülkemizde, ödenen primler karşılığında oluşan kapitali sigortalı adına yatırıma yönelten, aynı zamanda vefat ve maluliyet ile ilgili bazı riskleri teminat altına alan birikimli sigortalar, aslında büyük ölçüde fon yönetimine dayanmaktadır.

Ülkemizde hayat sigortaları sigortalınabilir kaynakların çok kısıtlı bir kısmını temin edebilmektedir. Bir yandan prim

6) ERDOĞAN ALKİN, Sigorta Kesiminin Ekonomik Gücü Ve Gelişmesi, İktisadi Araştırmalar Vakfı.

hacmindeki büyük gelişmeden söz edilirken diğer yandan gerek hizmetin sigortalıya ulaşmasında, sunuş biçiminde ve gerekse sigortalının maddi yönden tatmininde karşılaşılan bazı başarısızlıklar hayat sigortasının istenilen düzeyde gelişmesini önlemektedir. Hayat sigorta primlerinin düşük seviyede olması, sigorta sektörümüzün, sermaye piyasasına uzun vadede fon aktarma kapasitesini olumsuz yönde etkilemektedir.

1.3. Hayat Branşında Faaliyette Bulunan Sigorta Şirketlerimizin Sermaye Yapıları

Hayat sigortacılığında faaliyette bulunan şirketlerimizin sermaye yapıları itibariyle bir incelemede bulunacak olursak;

Sigorta sektörümüzde 1996 yılı sonu itibariyle hayat dalında faaliyette bulunan sigorta şirketlerinin 4'ü yabancı 29'u yerli olup, toplam 33 adettir. Sigorta şirketleri 7397 sayılı Sigorta Murakabe Kanununun, değişik 539 sayılı Kanun Hükmünde Kararnamesinin 7. maddesine göre hayat ve hayat dışı sigortalar şeklinde ayrılan ana gruplardan sadece birinde faaliyet gösterebilirler. Öteyandan, ilgili Kanun Hükmünde Kararnamenin yürürlüğe girdiği tarihten önce kurulmuş sigorta şirketleri, 31.12.1997 tarihinden itibaren hayat branşını ayırarak ilgili branşta ayrı bir şirket şeklinde faaliyet göstermek zorundadırlar (7).

Bu veriler ışığında, yerli sermayeye ait hayat sigortası iş ve işlemlerini sürdüren şirketlerin sermaye yapılarının incelenmesi aşağıdadır;

	%
- Holdingler Ve Denetimindeki Kurumlar	23.25
- Bankalar	27.99
- Türkiyede Faaliyette Bulunan Sigorta Ve Reasürans Şirketleri	10.85
- Ticari Ortaklıklar	12.82
- Kooperatifler, Yardımlaşma Sandıkları, Vakıflar, Dernekler	1.61
- Kamu iktisadi Teşebbüsleri (Teşekkül, Müesseseler, Bağlı Ort.)	5.10
- Muhtelif Tüzel Ve Gerçek Kişiler	13.65
- Yabancı Ticari Ortaklıklar	2.23
- Yabancı Sigorta Ve Reasürans Şirketleri	2.50

7) 7397 Sayılı Sigorta Murakabe Kanunu ile Değişik 539 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname.

Yabancı sermayeye ait hayat sigortası iş ve işlemlerini sürdüren şirketlerinin sermaye yapıları ise;

	%

- Yabancı Sigorta Ve Reasürans Şirketleri	60.97
- Bankalar	7.75
- Holdingler Ve Sermaye Grupları	28.42
- Ticari Ortaklıklar	2.50
- Muhtelif Tüzel Ve Gerçek Kişiler	0.36

dir (8).

Yerli sigorta şirketi olarak ifade ettiğimiz yani sermayenin en az % 51'inin Türk yatırımcılarının kontrolünde bulunan şirketlere ait irdelemede, hayat dalı iş ve işlemlerini sürdüren sigorta şirketlerinin önemli ölçüde holding ve sermaye gruplarının denetimindeki kuruluşların kontrolünde olduklarını görmekteyiz. Bankacılık sektörü ise Türk Sigorta sektöründeki yerli şirketlerin yaklaşık % 28'lik kısmını ellerinde tutmaktadır. Tabiki bu oran içinde büyük sermaye gruplarının kontrolündeki bankaların varlıklarını da dikkate almak gereklidir.

Sigorta şirketlerinin belli bir sermaye grubunun ya da bir bankanın desteği ile faaliyetini gerçekleştirmesi ülkemizde daha yaygın olarak görülmektedir. Gelişmiş ülkelerde sigorta sektörü, bankacılık sektörü arkasında kurumlarken ülkemizde tam tersi bir ilişki ile bankacılık sektörü sigorta sektörünü finanse eder durumdadır.

Türkiye'de faaliyette bulunan yabancı hayat sigorta şirketlerinin sermaye yapılarına ilişkin irdelemede görüleceği üzere sigorta şirketlerinin finansmanı yaklaşık % 61 oranında ilgili şirketlerin bağlı bulunduğu ülkelerdeki sigorta şirketleri tarafından yapılmıştır.

Türkiye'de sigortacılığın bu noktada bulunmasının başlıca nedenleri sigorta şirketlerinin kuruluş yapılarıdır. Zira ülkemizde bir sigorta şirketini yaşatabilecek kadar prim portföyü olan her sermaye kuruluşu bir hayat sigorta şirketi kurma temaülü ve fikrinde olmuştur. Bu düşünce tarzı hayat sigortacılığımızın bugünkü portföy gelişmesine mani olan nedenlerden biridir. Hayat sigorta şirketlerinin grup sigortalarındaki dağılımına baktığımızda çoğunlukla o şirketin bağlı bulunduğu sermaye gruplarından oluştuğunu söyleyebiliriz. Ancak şirketler bu işlerin dışında, yeteri derecede kar sağlayabiliyorlarsa, müesseselerini

8) T.C. Başbakanlık Sigorta Denetleme Kurulu, Türkiye'de Sigorta Faaliyetleri Hakkında Yıllık Rapor, 1996.

götürebiliyorlarsa, bu takdirde piyasaya yeni ürünlerle çıkıp, sigortacılığı yaymak için mali güçlerini artırmalıdır (9).

1.4. Hayat Sigortasının Finans Kesimindeki Yeri

Günümüz Türkiye'sinde finans kesimini oluşturan kurumlar, Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası, Ticari Bankalar, Yatırım Kalkınma Bankaları, Kredi Kefalet Kooperatifleri, Posta Tasarruf Sistemi, Sigorta Şirketleri Sosyal Güvenlik Kuruluşları, Menkul Kıymet Borsası ve Yatırım Ortaklıklarıdır (10).

Ülkemizde finans sistemi içerisinde tam anlamı ile yerini bulan ve en etkin rolü taşıyan kurumlar ticari bankalardır. Bankacılık sektörümüz çağı yakalamış olmanın rahatlığı ve toplum bilincindeki yerini sağlamlaştırmasıyla bu noktaya ulaşmıştır. Gelişmesini tümüyle tamamlamış ülkelerde sigortacılık sektörünün finanse etmekte olduğu bankacılık sektörü ülkemizde sigorta şirketlerinin arkasındaki kurumlardır. Bankacılık sektörünün finans piyasalarındaki yeri tartışılmazdır. Ancak sigortacılığın gelişmiş olduğu bir ülkede özellikle hayat sigortacılığı aracılığı ile toplanan fonlar daha uzun sürelidir. Bu ise finans piyasalarının ihtiyaç duyduğu kaynaklarda aranan en önemli özelliktir. Bu nedenle de gelişmiş ülkelerde sigortacılık sektörü ve özellikle hayat sigorta şirketleri yarattığı kaynakların özellikleri ve büyüklükleri açısından bankacılık sektörü ile boy ölçüşebilir düzeyde ve hatta daha ön plandadır.

Sigorta sektörü, ülkelerin sosyal güvenlik kuruluşları, çeşitli emeklilik ve yardımlaşma sandıkları, vakıflar, yatırım fonları ve yatırım ortaklıkları, bankaların ve özel şirketlerin menkul kıymet birimleri birer kurumsal yatırımcıdır. Bu kurumlar içerisinde ise faaliyetleri gereği finansal piyasalarda kullanılabilecek türde fon oluşturma özelliğine sahip en önemli kuruluşlar sigorta şirketleridir. Bu noktada, sigorta sektörünün bu özelliği kazanmasındaki en önemli dalın hayat sigortacılığı olduğunu da belirtmekte yarar vardır. Diğer sigortacılık dallarında teminat sürelerinin yıllık olması toplanan fonların uzun vadelerde yatırıma dönüştürülmesine engel olmaktadır. Hayat sigortalarında ve özellikle birikimli sigortalarda toplanan

-
- 9) HALİM KÜLÜNK, Türkiye'de Sigorta Kesiminin Ekonomik Gücü Ve Gelişmesi Semineri, i.A.V. Yayın No 56, ist., 1983.
- 10) PERİHAN TÖLÜCE, Türkiye'de Sigorta Sektörünün Gelişimi Ve Finans Kesimindeki Yeri, Yüksek Lisans Tezi, Adana 1989, s. 93.

primlerin belli bir müddet sonunda balıglendirilmiş olarak sigortalılara verilmesi, bu dalda oluşan fonların oluşum amacının finansal piyasalara aktarılarak değerlendirilmesini doğrulamaktadır (11).

Hayat sigortacılığı faaliyeti ile kişilerin bireysel tasarruflarını toplayıp, finansal piyasalara kanallize eden ve böylece kurumsal yatırımcı niteliği kazanan sigorta şirketleri, bu piyasalarda elde ettiği yatırım gelirlerini sigorta müddeti sonunda sigortalılarına yansıtarak görev ve faaliyet sürecini tamamlamaktadırlar. Ülkelerin gelişme süreçlerinde ulusal tasarruf anlayışının çok önemli yeri vardır. Fertlerin tüketime yönelmek yerine tasarrufu tercih etmeleri ve bunun ulusal bir anlayış kazanması o ülkenin gelişmesinde ihtiyaç duyulan ilk adımdır. Böylece atılan ilk adımı, o tasarrufların ülkenin ve toplumun ihtiyaç duyduğu yatırımların finansmanında kullanılması izler. Bu da gelişme sürecinin başlangıcını oluşturur. Bu tasarruflar fert bazında oldukça küçük kalabilir. Ancak, sözkonusu küçük tasarrufların tüm toplum perspektifinde gerçekleşmesi finansal piyasaların ihtiyaç duyduğu büyüklükte kaynakların oluşmasını sağlar. Hayat sigortacılığı aracılığı ile gerçekleşen tasarruflar fert bazında, bir bankanın ilgisini çekmeyecek kadar küçüktür. Ancak sigortalı potansiyelinin büyüklüğü dikkate alındığında ulaşılması olası değerler ekonomiye çok büyük katkı sağlayabilecek düzeydedir (12).

Hayat sigortacılığının gelişmesini tamamlayabilmesi finansal piyasalara bağlıdır. Yüksek enflasyon oranlarının uzun süreli hayat sigortaları üzerindeki olumsuz etkisi kaçınılmazdır. Günümüze kadar gerçekleşen uygulamalardan görülen, teminatların, ödenme aşamasına gelindiğinde iyi bir yatırım değerlemesine tabi tutulmaması sebebi ile hiç bir değer ifade etmemesi, hayat sigortacılığının gelişme sürecine darbe vurabilecek boyutlarda tehlike yaratacağıdır. Bu tehlikeler yatırım uygulaması konusunda gereken ciddiyeti gösteren sigorta şirketlerinin oturmuş bir finans yapısı ve en önemlisi bir sermaye piyasası ihtiyacı arayışını beraberinde getirmektedir. Bu anlayış ise finansal piyasaların ihtiyacı ve beklentisi doğrultusundadır. Bu piyasalara yapılacak para arzı finansal araç çeşitlemesini, bu araçların ekonomik gerçeklere daha uygun olmasını beraberinde getirmiştir. İstanbul Menkul Kıymetler Borsasının geçirdiği süreç bu konuda verilebilecek ilginç bir örnektir.

11) ÖZDEMİR AKMUT, Hayat Sigortası Teori Ve Türkiye'deki Uygulama, Siyasal Bilgiler Fakültesi, Sevinç Matbaası, Ankara, s. 121.

12) BEN G. BALDWIN, The Complete Book Of Insurance, Probus Publishing Company, Chicago, Illinois, 1989, s.130.

Gelinen aşama devletin dolaylı desteği sayesinde uluslar arası yatırımcıların dikkatini çekecek düzeydedir. Bu noktaya borsaya akan para arzının büyüklüğü ve borsanın geniş işlem hacimleri sayesinde spekülasyonların etkisinden kurtulması ile ulaşılmış, böylelikle bireysel tasarruflular da çekinmeden borsadan faydalanır hale gelmişlerdir.

1.5. Hayat Sigortasının Mali Piyasalardaki Yeri (13)

Sigorta şirketleri, mali sistem içerisinde, faaliyetleri gereği kişi ve kuruluşların karşılaştıkları riskleri dağıtan ve sundukları hizmetin karşılığında sigorta ettirenden aldıkları primlerden oluşan fonları çeşitli piyasalara aktaran kurumsal yatırımcılardır. Sigorta şirketlerinin kurumsal yatırımcılığa ilişkin işlevlerini yerine getirmelerinde en etkili dalın ise hayat sigortacılığı olduğu muhakkaktır. Hayat sigortalarından toplanan fon sigorta ettirenlerin bireysel tasarruflarıdır. Toplanan bu fonların uzun vadeli olması yanında bu daldaki riskin tahmin edilebilirliğinin de oldukça yüksek olması mali piyasalar açısından çok önemli bir ayrıcalıktır. Zira yatırıma yöneltilecek paranın vadesini veya geri ödenmesinin gerekeceği anı bilmek mali piyasalarda daha etkin davranma imkanı sağlayacaktır.

Sigorta sektörünün sermaye piyasasındaki mevcut yerinin gerekli düzeyde olmadığı açıktır. Gerçi bu noktada henüz sigorta sektörünün bu piyasalarda etkin roller alacak kadar gelişmediği de dikkate alınmalıdır. Yapılan araştırmalar sigorta sektörünün, elindeki fonları kullanış yeri açısından, hisse senedi yatırımlarından ziyade devlet tahvillerini seçtiklerini göstermektedir. Sigorta sektörünün ellerinde bulunan hisse senetleride genel olarak şirketin bağlı bulunduğu sermaye grubunun istiraklerine aittir. Bu sonuçlardan hareketle sigorta sektörümüzün sermaye piyasasının içinde olmak bir yana oldukça dışında kaldığı aşikardır.

Hayat sigortacılığına ilişkin yatırımlar açısından bir irdeleme yapıldığında en önemli payı hayat poliçeleri üzerine ikrazat ve tahvillerin aldığı görülmektedir. Ancak, sözkonusu tahvil yatırımlarının da % 99'unun devlet tahvillerinden oluştuğu (14) dikkate alındığında, hisse senetleri ve özel

-
- 13) KENAN URAL, HAŞİM EKENER, MUSTAFA KARASOY, Hayat Sigortalarında Kara İştirak Problemi Ve Uygulamaları Üzerinde Düşünceler, Türkiye Aktüerler Cemiyeti Bülteni, Sayı 5, İnkılap Ve Aza Basımevi, ist., 1972, s.63.
 - 14) T.C. Başbakanlık Sigorta Denetleme Kurulu, Türkiye'de Sigorta Faaliyetleri Hakkında Yıllık Rapor, 1995.

sektör tahvillerinin payı oldukça düşük kalmaktadır. Bu durum sermaye piyasasına kaynak sağlama potansiyeli en yüksek sigorta dalı olan hayat sigortacılığının, henüz kendisinden beklenen işlevi yeterince yerine getirmediğini göstermektedir (15).

Gelişmiş ve özellikle ileri düzeyde olan memleketlerde, sigorta sektörü, sermaye piyasasının esaslı ve önemli aracı kurumları arasında yer almaktadır. Ayrıca, sermaye piyasası açısından sigorta kesiminin rolü sadece fon yaratmakla kalmamakta, ayrıca fonları yönlendirmede de önem kazanmaktadır.

Ülkemizin kalkınma sürecindeki en önemli sorunun ulusal tasarrufların gereken oranlara çıkarılamamış, yatırımları karşılayabilecek hale gelmemiş olması ve etkin bir yapıya kavuşturulamamış olması sonucu, özellikle 1970'li yıllardan başlayarak hızlanan enflasyon ve uluslar arası ekonomik bunalımların da etkisi ile ekonomimiz kalkınmayı finanse edecek kaynakları yaratamaz ve bunların dağılımını etkin bir biçimde yapamaz duruma gelmiştir (16). Ekonomide yapısal değişikliğin gerçekleştirilebilmesi, ekonominin çarkının dönebilmesi sermaye birikimi ve fon akımı ile mümkündür. Bu noktada sigorta sektörünün ve özellikle hayat sigortacılığının ekonomik işlevleri, ekonomiler için kalkınma ve büyüme, bireyler için tasarruf, girişimciler için güvence, toplum için sosyo ekonomik katkı sağlamaktadır. Finansal kurumlar olarak sigorta şirketleri organize olmuş ve derinlik kazanmış bir sermaye piyasası içinde gerçekleştirdiği fon akımı, ülke ekonomisi için hayati derecede önem arz etmektedir.

1.6. Kalkınma Plan Ve Belgelerde Hayat Sigortacılığı

Sigorta işletmeleri finansal sistem içerisinde yer alan finansal kurumlardır. Sigorta işletmeleri finansal sistemde fon aktarma görevini üstlendiklerinden dolayı finansal aracı kurumlar olarak da kabul edilmektedirler (17).

-
- 15) MEHMET ŞÜKRÜ TEKBAS, Banka Ve Sigorta Sektörü ile Aracı Kurumların Sermaye Piyasasındaki Etkinlikleri Sempozyumu, Marmara Üniversitesi Bankacılık Ve Sigortacılık Enstitüsü Yayınları, ist., 1991, s.135.
 - 16) ERDOĞAN ALKİN, Sigorta Kesiminin Fon Yaratma Gücü, Türkiye'de Sigorta Kesiminin Ekonomik Gücü Ve Gelişmesi Semineri, i.A.V. Yayınları, No. 56, ist., 1983, s. 21.
 - 17) PERİHAN TÖLÜCE, Türkiye'de Sigorta Sektörünün Gelişimi Ve Finans Kesimindeki Yeri, Yüksek Lisans Tezi, Adana, 1989.

Bir ülkenin iktisadi muvazenesi, çok defa istihsal kapasitesinin tam istihdamı, iktisadi faaliyetin aksamadan idamesi ve mevcut kaynakların tüketim ve yatırım arasında makul bir tarzda bölünmesi ile tarif edilmektedir. Devlet tedbirli ve dikkatli hareket ederek, yapılan yatırımların miktarında ne işsizliğe sebebiyet verecek derecede az, ne de enflasyona sebebiyet verecek derecede çok olmasına önem göstermektedir. Devlet makro ekonomik açıdan yatırım politikasını, Beş Yıllık Kalkınma Planları ile belirlemektedir. Sigorta sektörü, Türkiye'de yayınlanan plan ve belgelerde para yaratmayan finansal kesim içerisinde yer almış ve almaktadır. Finansal kurumlar kalkınma planı belgelerinde genellikle şu şekilde sınıflandırılmaktadır (18).

1. Para Yaratan Mali Kurumlar (Bankalar)
2. Para Yaratmayan Mali Kurumlar
 - a. Yatırım Kalkınma ve ihtisas Bankaları
 - b. Kredi ve Kefalet Kooperatifleri
 - c. Posta Tasarruf Sistemleri
 - d. Sigortalar
3. Yarı Mali Kurumlar (Zorunlu Sigorta ve Emeklilik örgütleri)
4. Hizmet Gören Mali Kurumlar
 - a. Menkul Kıymet Borsaları
 - b. Diğerleri

Sanayileşmiş ülkelerde sigortacılığa, yatırılabilir fonların birikmesine ve bu fonların verimli alanlara yönlendirilmesine elverişli bir sektör olarak bakılır.

Sigorta şirketlerinin fonlarının geriye dönüşü, bankalara göre daha uzun vadede olmakta ve bu nedenle de bir ülkenin kalkınma hamlesi için gerekli yatırım fonlarının güvenilirli bir kısmının da, bu şirketlerden sağlanması beklenmektedir.

Bu ülkelerde sigorta şirketleri yaratılan fonlarla bankaların sahibi durumundadırlar. Bankacılık alanında da yatırım yapmaktadırlar.

'Türkiye'de ise sigorta şirketlerinin bir bankaya yada güçlü bir sermaye grubuna dayalı olmadan' yaşayabilme başarı

-
- 18) AZİZ ÖNEN, Türk Sigortacılığının Geliştirilmesi Semineri, İ.T.O. Yayınları, Yayın No. 4, 1987, s.99.

sansları bir ölçüde kısıtlı olmaktadır (19).

Gelişmesini tamamlamış ve buna paralel olarak sigorta sektörünün de gelişmiş olduğu ülkelerde sigortacılığın ve özellikle hayat sigortacılığının fon yaratma işlevi açısından ekonomideki etkinliğinin büyüklüğünü ortaya koymuştuk. Sigorta şirketlerinin fon yaratma işlevinin gelişmesi ile sigortacılık faaliyeti sonucunda elde edilen karların, teknik karların, mali karlılığın gerisinde kalması ile finansal kurum işlevini yerine getirmeleri mümkün olabilmektedir. Türkiye'de de sigorta şirketlerinin mali karlarının bilanço karı içindeki payının artma süreci içinde olması, bu şirketlerin finansal kurum işlevini yerine getirmeye başladıklarının bir göstergesidir.

Türkiye'de 1960 yılında ülkenin ihtiyaç duyduğu ekonomik kalkınmanın ancak planlı bir çalışma içinde sağlanabileceği görüşü kabul edilerek, bu konuda çalışmalara başlanmış ve bu kalkınma plan ve belgelerini hazırlamak üzere Devlet Planlama Teşkilatının kurulmasından sonra 1962 yılında bu kurum tarafından hazırlanan ilk Beş Yıllık Kalkınma Planı uygulamaya geçirilmiştir. İşte bu kalkınma planı belgelerinde Türk Sigorta Sektörünün Ulusal ekonomiye katkıları ve sektörün geliştirilmesine ilişkin hususlar incelendiğinde sigorta sektörümüzün genel olarak belgelerde ortaya konan hedeflerin gerisinde kaldığı hele hayat dalındaki faaliyetlerin hiçde beklenen gibi olmadığı açıktır.

Ülkemizde planlı dönemler boyunca kalkınma hedeflerimizin gerçekleştirilememesinin temel nedeni, yurt içi tasarrufların arttırılmaması ve sonuçta kaynak tahsisinde yetersiz kalınması ve mali sistemimizin de yeterli işlerlik kazanamamasıdır. Bir de buna, çağımızda oldukça itibar gören yabancı sermaye girişimci ve patent gibi olanaklardan yatırım ve üretim araçlarından yeterli ölçüde yararlanılmaması olmasını da ekleyebiliriz.

Kalkınma planları doğrultusunda gittikçe artan yatırımları karşılayacak şekilde, yurt içi ve yurt dışı tasarrufların arttırılamaması ve yatırıma kanalize edilememesi sonucu, ekonomi kalkınmayı finanse edecek kaynakları yaratamaz ve bunların tahsisini etkin bir biçimde yapamaz duruma gelmiştir.

Sigortacılığımız ise ekonomik kalkınmamıza yardımcı olucu bir etkinliğe kavuşturulma çabalarında, mali

19) DPT Kalkınma Planları, BiBşYKP, s. 607, ÜBşYKP , s. 908.

sistemimizin içinde fon yaratıcı bir yapıya ulaştırılmamasının yanı sıra, yeni faaliyet alanlarına da giderek kalkınma sürecine olan katkısını daha da arttırabilir.

'Banka ve sigorta şirketleri, mali kurumlar arasında para, risk, tasarruf işlevlerini iç içe taşıyan hizmet sektörlerindendir'(20).

Mali sistemimize yeni bir canlılık ve etkinlik kazandırmak için, özellikle bankacılık kesiminde yapılan çalışmalara paralel olarak, bu kesim kadar önemli olan sigortacılık kesimi üzerinde de durulması ve sorunlara çözüm yolu aranması gerekmektedir.

Kalkınma Planı Belgelerinde sigorta sektörüne ilişkin hususlar şöyledir (21) (22).

Devlet Planlama Teşkilatında Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı döneminde gönüllü sigorta sistemi ilgi görmemiş, özel sigorta sistemine ilişkin konular Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planında ve yıllık programlarda yer almamıştır.

İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Belgelerinde ise sigortacılık az da olsa yer almıştır. Bu belgelerde yukarıda yapılan sınıflandırmaya uygun olarak sigortacılık para yaratmayan mali kurumlar içerisinde gösterilmiştir. 1967 yılı itibarıyla sigorta şirketlerinin çalışma sahalarına ilişkin sayıları verilip hayat riyaı ihtiyatlarının oldukça düşük düzeyde kaldığı ortaya konularak bazı tedbirlerin alınması öngörülmüştür. Bunlar; sigorta sisteminin değişen ve gelişen şartlara göre yeniden düzenlenmesi, sektörün temel sorunlarının ele alınmasını sağlamak üzere Sigorta Ve Reasürans Şirketleri Birliği'nin sorumluluğunda bir teknik heyetin kurulması, Sigorta Murakabe Kanunu'nda yapılması öngörülen değişikliklerin yıl içinde gerçekleştirilmesi, mükerrer sigorta inhisarı hakkında yapılacak düzenlemeler, kamu kuruluşlarında uygulanan dahili sigorta fonu sisteminin islahı yoluna gidilmesi ve zirai sigorta sisteminin değiştirilerek mevduat sigortası sistemine geçilmesine sağlanması gibi tedbirlerdir. Bu tedbirlere ek olarak, sigorta şirketi sayılarının artmasının mevcut portföyün

20) DPT BeBşYKP, s. 34.

21) RAYEGAN KENDER, Sigorta Endüstrisinin Türk Ekonomisindeki Yeri Semineri, 1., 2. Ve 3. Kalkınma Planlarında Sigorta Endüstrisi, Sigorta Hukuku Derneği, 1978, s. 103.

22) Dünya Gazetesi, 20.10.1993 Tarih, s. 6.

büyümesinden çok bölünmesine neden olduğu düşüncesinden hareketle yeni şirket kurulmasının teşvik edilmeyeceği, hayat sigortaları yoluyla biriken fonların arttırılması ve ülke kalkınmasının finansmanına yöneltilmesi yolunda çalışmalara başlanması ve hayat sigorta primlerinin gelir vergisi uygulamasında gelirlerle orantılı olarak vergiden muaf tutulması, konservasyon oranlarındaki düşüklüğün giderilmesi için tedbirler alınması, teşvik ikramiyeleri, hayat sigortası yoluyla biriken fonların arttırılması ve kalkınma finansmanına yöneltilmesi gibi hedefler önerilmiştir (23).

Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı Belgelerinde ise sigorta şirketlerinde büyüme modernleşme ve hizmet maliyetinin ucuzlatılması, sistem ve mevzuat konusunda süregelen kararsızlığın sigortacılığın üzerindeki olumsuz etkisini yok etmek amacı ile temel ilkelerde kararlılık ve açıklık sağlanması gerektiği, sigorta şirketleri arasında makul rekabete izin verecek kademeli tarife serbestliği uygulanacağı, devletçe Milli Reasürans Şirketine verilen inhisar ve öteki kamu hizmetlerinin imtiyaz müddeti sonunda bir kamu teşebbüsüne devredilmesi, ihracat sigortası için yeni ve ayrı bir örgütlenmeye gidilmeden hizmetin mevcut mali kurumlarca yürütülmesi, sigorta şirketlerinin sayılarının artmasının teşvik edilmemesi, birleşmelerin desteklenmesi, kamu kuruluşlarına ait sigorta işlemlerinin aracıya komisyon ödememesi için doğrudan doğruya sigorta şirketlerine yaptırılmasının sağlanması gibi hususlar yer almıştır (24). Ancak, bu plan döneminde bu hususların hiçbirisi gerçekleştirilememiştir.

Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı Belgelerinde ise sigorta sektörüne dört maddelik bir yer ayrılmıştır. Bunlar; sigortacılığın, ülkenin gelişmişlik düzeyinin belirlediği çerçevede öncelik kazanan alanlara özendirilmesi ve yaygınlaştırılmasının esas alınması, sigortacılığın özellikle dış ödemeler dengesine giderek olumlu katkıda bulunması ve bu katkının arttırılması için gerekli yasal düzenlemelerin yapılması, reasürans tekelinin devletleştirilerek sigortacılığın gelişmişlik düzeyi ve sigortacılığı geliştirme ilkeleri gözönünde tutularak yeniden düzenlenmesi gibi hususlardır (25).

23) DPT, İBŞYKP , 1968-1972, Ankara, 1967, s. 607.

24) DPT, ÜBŞYKP , 1973-1978, Ankara, 1973, s. 908.

25) DPT, BeBŞYKP, 1985-1989, Ankara, 1985, s. 34.

Besinci Beş Yıllık Kalkınma Belgelerinde ise 136 nolu öneri ile sigorta sisteminin yeniden düzenlenmesi ve daha dinamik bir yapıya kavuşturulmasına yönelik tek bir hükme yer verilmiştir. Bütün planda sigorta ile ilgili olarak referans ve bilgi sadece bu 136 sayılı öneriden ibarettir.

Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Belgelerinde de; ihracatı teşvik sisteminde doğrudan teşvikler yerine, dolaylı teşviklere yer verileceği, bu kapsamda olmak üzere ihracat kredisi, ihracat sigortası ve ihracat kredi sigortası sistemlerinin geliştirilmesi, Türkiye'de uygulanmayan sigorta türlerinin tatbiki ve mevcutların geliştirilmesi imkanının araştırılması ve bu yöndeki sigorta sektörünün fon yaratma kapasitesinden tam olarak yararlanmasının sağlanması, özellikle kamu sağlığı ve güvenliği gibi alanlarda zorunlu sigorta uygulaması geliştirilmesi, sigorta şirketlerini uluslararası pazarlara açılması için gerekli ortamın oluşturulması, sektörde rekabet ortamının oluşmasının sağlanması gibi hedefler yer almıştır.

Günümüzde gelinen noktalar dikkate alındığında sigorta sektörünün kalkınma planı belgelerinde aldığı yerin ve önemin küçüklüğü ile orantılı olarak gelişme sürecinin oldukça yavaş olduğu ve bu oranda da ülke ekonomisine olan katkısının yeterli düzeye ulaşmadığı ortadadır. Konuya hayat sigortacılığı açısından bakıldığında bu bransın gelişmesi yolunda çok daha farklı tedbirlerin alınabileceği, böylece gerek ekonomiye olan katkısının gerek finansal ve mali kurumlar içindeki yerinin artırılabilmesi kesindir.

1.7. Hayat Sigortasının Ödemeler Dengesindeki Yeri

Sigortacılık hizmetlerinin ödemeler dengesine etkisinden kasıt, sigortacılık gelir ve giderlerinin ödemeler bilançosu kalemindeki değerlerle mukayese yoluyla, cari işlemler dengesine yapacağı müsbet veya menfi etkinin açıklanmasıdır.

Sigorta yolu ile elde edilen gelirler, reasürans primleri, reasürans komisyonları, kara iştirak payı, devredilen primler karşılığı alınan tazminatlar ve her ülkenin mevzuatına göre alınan sair gelirlerdir (26).

Giderler ise, devredilen primler, verilen komisyonlar, alınan primler karşılığı ödenen tazminatlar, kara iştirak payları, kur farkından veya mevzuattan doğan bazı giderler ve 7397 sayılı Sigorta Murakabe Kanununa göre, yurt dışında yaptırılmasında müsaade edilen sigorta ücretleridir. 7397 sayılı Sigorta Murakabe Kanununun değişik 539 sayılı

26) Türkiye'de sigorta Faaliyetleri Hakkında Raporlar, 1980-1987.

KHK'nin 29. maddesine göre hayat sigortaları da yurt dışında yaptırılabilir. Türkiye'de mukim kişilerin yurt dışından aldıkları hayat sigorta teminatları karşılığında ne kadar prim ödediklerine dair elimizde herhangi bir bilgi yoktur. Ayrıca hayat sigortacılığı tekniği gereği, sigorta muameleleri dolayısıyla, uluslar arası işlemleri içeren bir sektördür. Sigorta ve reasürans işlemlerinde karşılıklı olarak doğan, prim alış ve devredişleri, tazminat ödemeleri, reasürans akdinden doğan diğer muameleler, döviz hareketlerine neden olmaktadır.

Sigorta şirketleri faaliyetleri esnasında üzerine aldıkları rizikodan mali bünyeleri ve güçleri oranında belli bir kısmını konservasyonda tutarak kalan kısmı için reasürans yoluna giderler. Bir ülkede yapılan sigorta işlemlerinin tümünün ülke içinde karşılanabilmesi ve tabiki bunun sigorta tekniğine uygun olarak gerçekleştirilmesi en ideal durumdur. Ancak dünya üzerindeki tüm ülkelerde olduğu gibi Türkiye'deki sigorta şirketleri de reasürans ihtiyacı duymakta ve bu ihtiyacın yurt içinde karşılayamadıkları kısmını yabancı reasürörler nezdinde karşılamaktadırlar. Reasürans işlemi alınan sigorta priminin belli kıstas ve karşılıklarla reasüröre devrini gerektirir. Bu da reasürans işleminin yurt dışında gerçekleştirilmesi halinde döviz çıkışı demektir. Bu işlemler ödemeler dengesini etkilemektedir. Herne kadar önemli ve istikrarlı gelir sağlamak bakımından sigortacılık hizmetlerinin ödemeler dengesinde beliren açığın kapatılmasında doğrudan ve dolaylı etkileri bulunmaktaysa da hayat sigortacılığın bu konuda kayda değer bir etkisinin bulunmadığıda muhakkaktır (27).

Sigorta endüstrisinin evrenselliği uluslar arası iş ve işlemleri, ilişkileri beraberinde getirir. Sigorta şirketlerimizin mali yapılarını güçlülüğü ile orantılı olarak risklerin ülke içerisinde karşılanabilmesi yönünde azami güç sarfedilmesi, reasürans işlemlerinin yurt içinde gerçekleştirilebilmesi yolunda gayret gösterilmesi ile yurt dışına prim çıkışlarının engellenmesi amaçlanmalı, bu yolla ülke ekonomisine döviz tasarrufu sağlanmalıdır.

27) KENAN URAL, Bankalar Ve Hayat Sigortacılığı Girişimleri, Milliyet Gazetesi, ist., 28.6.1976, s. 2.

2. HAYAT SİGORTASININ FON KAYNAKLARI İLE OLUŞAN FONLARIN EKONOMİK VE SOSYAL İŞLEVLERİ

2.1. Hayat Sigortasında Fonun Kaynakları

Sigorta şirketlerinde özellikle hayat branşında toplanan fonları, belli bir amaca yönelik kullanılabilir para, ya da onun gibi etkinliği olan ekonomik değerlerin, bir potansiyel ifadesidir şeklinde tanımlayabiliriz (28).

Bu fonlar Türk Sigorta Endüstrisinin konsolide bilançolarının pasifinde, kullanım alanları da bilançoların aktifinde yer alır.

Genel olarak sigorta şirketlerinin fon kaynaklarını dört grupta toplamak mümkündür (29).

- Kaynağı Mütesebbis Olan Fonlar - ödenmiş Sermaye
- Kaynağı Hukuktan Doğan Fonlar - Kanuni Yedek Akçeler, Teknik ihtiyatlar, Amortismanlar,
- Kaynağı Ekonomik Tercihlerden Doğan Fonlar - Değer Artışları vs...
- İşletme Faaliyetinden Doğan Fonlar - Kar

2.1.1. Ödenmiş Sermaye

Ödenmiş sermaye, sigorta ve reasürans şirketleri sermayedarlarının gerek şirket kuruluşunda yasal zorunluluk dolayısıyla, gerekse şirket faaliyetlerinin devamı esnasında sermaye artırımını dolayısıyla ödedikleri tutarı ifade etmektedir.

28) TACETTİN ALİEFENDİOĞLU, Türk Sigortacılığının Geliştirilmesi Semineri Ve Paneli, 22.09.1986, i.T.O.Yayın No 1987-4, Lebib Yalkım Yayınları, ist., 1986.

29) Sigorta sektöründe özvarlık ve primler dışında yabancı kaynak kullanımı alışkanlığı yoktur. Sigorta şirketleri istisnai durumlar hariç, orta ve uzun vadeli sigorta kredilerine başvurmazlar.

Reasüröre ve retrosesyonere olan borçların karşılıklı menfaat ve dayanışma gereklerinin ölçüsünde geciktirilmesi sonucu doğan cari hesap bakiyeleri, sigorta işletmelerine faizsiz ve vadesiz kredi kullanım olanağı sağlamaktadır. Bir kesimin alacağını geç tahsil ettiği için uğradığı kayıp, diğer tarafın sağladığı yatırım geliri ile telafi edildiği için endüstri açısından sonuç değişmemektedir. Bu nedenle bu tür kaynaklar, bir fon kaynağı olarak değerlendirilmemelidir.

7397 sayılı Sigorta Murakabe Kanunu'nun 3379 sayılı yasa ile değişik 2. maddesine göre, sigorta muameleleri yapabilmek için, sigorta ve reasürans şirketlerinin ödenmiş sermayelerinin, asgari 1.000.000.000.000.- TL.- olması ve kuruluşda nakden tesis edilmesi gerekir.

510 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile değişik 7397 sayılı Sigorta Murakabe Kanunu'nun 2. maddesi ile, sigorta ve reasürans şirketlerinin kuruluşta nakden ödemeleri gereken sermaye tutarları 50.000.000.000.- TL'na yükseltilmiştir.

22.06.1994 tarih 21968 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan 539 sayılı KHK'nin mezkur maddesi, nakdi kuruluş sermaye tutarını asgari 200.000.000.000.- TL.'na yükseltmiştir. Söz konusu KHK'nin geçici birinci maddesi, bu KHK'nin yürürlüğe girdiği tarihten önce kurulmuş sigorta ve reasürans şirketlerinin en geç 31.12.1997 tarihine kadar ödenmiş sermayelerinin bu miktara yükseltilmelerini ve sigorta şirketlerinin hayat sigortaları ile hayat dışı sigortalılar olarak ayrılan ana gruplarından sadece birinde faaliyet göstermelerini öngörmektedir.

Sigorta şirketlerinin öz kaynaklarının yetersizliği, özellikle ödenmiş sermaye tutarlarının düşük oluşu sigorta sektörünün gelişmemesi, fon yaratamaması sebeplerinden birisi olarak kabul edilmiştir (30). Ödenmiş sermaye tutarlarının artırılması şirketlerin likidite düzeyini artıracaktır.

Sigortacılık mevzuatında şirketlerin hayat ve hayat dışı branşlarda ayrı ayrı faaliyet göstermeleri için, alınan tedbirler özellikle hayat sigortalılarında toplanan fonların yine bu branşta sigortalıların hizmetine kullanılmasını ve hayat dışına kaydırılmamasını sağlayacaktır. Hayat sigorta şirketleri bu suretle elde ettikleri fonları, yatırımlara sevk ederek mali bünyelerini güçlendirecekleri gibi daha

30) Sigorta şirketlerimizin mali yapılarını incelediğimizde çok ilginç bazı tesbitler yapmak mümkün olmaktadır. Herşeyden önce şirketlerimizin genel olarak bir özkaynak yetersizliği içinde bulunduğunu görüyoruz.

Etkili ve verimli bir sigortacılığın yapılabilmesi şirketlerin özkaynaklarını yeterli bir hale getirmeleri ile olur.

etkin sigortacılık faaliyetinde bulunmak için teknik kapasite ve donanım gibi alt yapı hizmetlerinde de kullanabileceklerdir. Hayat sigorta şirketlerinin büyümeleri, belli ölçülere ulaşabilmelerinin temel koşullarından birisi de ödenmiş sermaye tutarlarının yüksekliğidir. Yasa koyucunun, ödenmiş sermaye tutarını önemli ölçüde artırmasının hayat sigortacılığı faaliyetlerine ivme kazandırmak ve büyük ölçeklere ulaştırmak yönünden önemli katkıları olacaktır.

7397 sayılı Sigorta Muarakabe Kanunu'nun, şirket sermayesi ile alakadar 2. maddesindeki önemli değişikliklerden birisi de asgari sermaye tutarını artırım metodu ile ilgili düzenlemedir. 3379 sayılı kanun ile değişik 7397 sayılı yasada Bakanlar Kurulu'nun asgari sermaye tutarının lüzumu halinde ve ihtiyaca uygun olarak beş katına kadar artırabileceği belirtilmişken, 539 sayılı KHK'nin 2. maddesinde, Hazine Müsteşarlığının bağlı bulunduğu bakan veya bakanlığın, en az sermaye tutarını Devlet İstatistik Enstitüsü, toptan eşya fiyatları endeksini aşmamak kaydıyla artırmaya yetkili olduğu belirtilmiştir.

Sermaye artırımı ile ilgili karar almadaki hukuki prosedür ile sermaye tutarının ''miktar'' olarak artırımına ilişkin düzenlemeler daha esnek ve günümüz koşullarına daha uygun bir yapı arz etmektedir.

Sigorta ve reasürans şirketlerinin sermayeleri ile ilgili son yasal düzenlemelerin, hayat sigortacılığının fon yaratma kapasitesini artırmak ve ekonomik işlevlerini başarı ile yerine getirmek açısından önemli katkıları olacağı muhakkaktır.

2.1.2. Kaynağı Hukuktan Doğan Borçlar

2.1.2.1. Kanuni ihtiyatlar

- **Kanuni Yedek Akçe** : Türk Ticaret Kanununun 466. maddesi uyarınca, her yıl safi karın yirmide birinin ödenmiş esas sermayenin beşte birini buluncaya kadar umumi yedek akçe olarak ayrılması mecburidir.

Kanuni haddini bulduktan sonra dahi bu akçeye aşağıdaki paralar eklenir.

- Hisse senetlerinin çıkarılmasında, çıkarma masrafları indirildikten sonra, itibari kıymetten fazla olarak elde edilen hasılatın itfalara veya yardım ve hayır işlerine sarfedilmeyen kısmı,

- iptal edilen hisse senetlerinin bedellerine mahsuben yapılan ödemelerin, bunların yerine çıkan senetlerden elde edilen hasılat noksanı kapatıldıktan sonra artan kısım,

- Safi kardan, birinci fıkrada yazılı yedek akçeden başka pay sahipleri için % 5 kar payı ayrıldıktan sonra pay sahipleri ile, kara iştirak eden diğer kimselere dağıtılması kararlaştırılmış olan kısmın onda biri kanuni yedek akçeye eklenir.

- **İhtiyari Yedek Akçe** : Yedek akçe safi karın yirmide birinden fazla bir meblağın ayrılacağı ve yedek akcenin ödenmiş olan esas sermayenin beşte birini aşabileceği hakkında esas mukaveleye hüküm konabilir.

Esas mukavele ile başkaca akçe ayrılması derpiş ve bunların tahsis ve sarf suretiyle tesbit olunabilir.

2.1.2.2. Teknik Karşılıklar

2.1.2.2.1. Matematik Karşılıklar

Matematik karşılıklar, sigorta şirketlerinin hayat sigortası poliçesi sahiplerine karşı gelecekteki yükümlülüklerinin bilanço tarihindeki peşin değerlerini göstermektedir. Hayat matematik karşılıklar esas itibariyle hayat sigorta dalına has karşılıklardır.

Hayat sigortalarının ekonomi açısından en önemli işlevi, uzun vadeli ve istikrarlı fon birikimi sağlamaktır. Özellikle tasarruf açığı olan ülkemizde yaratılacak hayat fonlarının önemi oldukça büyüktür.

Hayat sigortasının uzun süreli niteliği göz önüne alındığında matematik karşılıkların ayrılma yöntemi son derece önem kazanmaktadır. Hayat sigortasında matematik karşılıklar çeşitli metodlarla ayrılabilir. Bu metodlar; Prospektif, Retrospektif, Facler, Zilmer, Rekürans, Fourier metodlarıdır. Bu metodlardan günümüzde en çok kullanılanlar prospektif ve retrospektif yöntemlerdir (31).

Retrospektif yöntemde matematik karşılık, yerine getirilen yükümlülüklerin nihai değerinden hareketle ayrılır. Diğer bir değişle rezerv, sigortalının ödediği primlerin nihai değeri ile sigortacının ödediği tazminatların nihai değeri arasındaki farka eşittir.

31) HULUSİ DİNÇER, Sigorta Denetleme Kurulu, Hayat Sigortaları Semineri, 1990.

Prospektif yöntemle hesaplanan matematik karşılık, ileride ödenecek primler ve tazminatlardan hareketle hesaplanır. Yani ileride ödenecek tazminatların peşin değerinden ileride ödenecek primlerin peşin değeri çıkarılır.

Eğer fiili ölüm oranları, ölüm tablolarındaki ölüm oranlarını tam olarak izlerse ve gerçekleşen faiz oranları prim hesaplamasında kullanılan faize eşit olursa, yönetim maliyetleri ayırık bırakılırsa her iki yöntem aynı sonucu verir. Ancak uygulamada bu varsayımın ve eşitliğin gerçekleşme olasılığı yoktur.

2.1.2.2.2. Cari Rizikolar Karşılığı

Bilanço tarihinde sona ermeyip sonra gelen yılda da devam edecek olan sigorta mukavelelerini çeşitli hesaplama metodları ile bir ayırıma tabi tutmak suretiyle, sigortacı bakımından sorumluluğu sona ermiyenlere isabet eden prim tutarının cari yıl gelirleri arasından çıkartılarak bir karşılık şeklinde gelecek yıla devredilmesi cari rizikolar rezervinin esasını oluşturur. Sigorta ve Reasürans Şirketleri Kuruluş ve Çalışma Esasları yönetmeliğinin 23. maddesine göre; Sigorta ve reasürans şirketleri bir yıldan uzun süreli hayat sigortaları yani birikimli tarifeler dışındaki diğer tarifeler ve deprem tazminatları dışındaki yükümlülükleri için cari rizikolar karşılığı ayırmak zorundadırlar.

Vadeleri ertesi yıla sarkan bütün poliçeler için ayrı ayrı hesap yapmanın pratikteki güçlüğü ve bazen de olanaksızlığı nedeni ile uygulamada çeşitli yöntemler geliştirilmiştir. Geçmişteki hesaplama güçlüğü günümüzde bilgi işlem sistemi ile aşılmış olmakla birlikte geleneksel yöntemlerin kullanılmasına halen devam edilmektedir.

22.06.1994 tarihli Resmi Gazete'de yayımlanan 539 sayılı KHK'nin 25. maddesinde cari rizikolar karşılığının ayrılma şekline ilişkin hüküm bulunmaktadır. Anılan madde hükmüne göre, cari rizikolar karşılığı, yürürlükte bulunan sözleşmeler için tahakkuk etmiş primlerden komisyonlar düşüldükten sonra kalan tutarın gün esasına göre ertesi yıla sarkan kısmından oluşur. Ancak poliçe bazında cari rizikolar karşılığının ayrılamaması halinde hesap dönemi itibariyle tahakkuk eden primlerden iptal ve süresi sona eren sözleşmelere ait primlerin düşülmesinden sonra kalan tutar üzerinden nakliyat bransında asgari % 25, diğer branslarda asgari % 33,5 oranlarında cari rizikolar karşılığı ayrılır. Bu oranlar üzerinden ayrılacak cari rizikolar rezervi, kurumlar vergisine tabi tutulur.

2.1.2.2.3. Muallak Hasarlar Karşılığı

Hesap yılı içerisinde tahakkuk etmiş olmasına rağmen ödenmeyen veya birtakım nedenlerden dolayı hasarın ödenebilmesi için gerekli evrakın bir kısmının tevdi edilmemiş olması, mahkemeye intikal etmiş olaylar, meydana gelmiş ve şirketin bilgi dahilinde olmakla birlikte, hak sahiplerinin müracaat etmemiş olması gibi olaylardan ötürü sonraki yıl yada yıllara tediye edilmesi muhtemel hasarlar için ayrılan karşılıklara muallak hasarlar karşılığı denir.

Sözkonusu karşılıklar 7397 sayılı Sigorta Murakabe Kanunu'nun 539 sayılı KHK ile değişik 25. maddesine göre hesaben tesbit edilmiş tazminat bedellerinden veya bu hesap yapılmamışsa tahmini değerlerinden ibarettir. Hayat sigortalarında muallak hasarlar vefat ve maluliyet neticesinde görülmektedir. Hayat sigortaları ile ilgili teminatlarda hesaplamalar ölüm tablolarında sigortalının yaşına tekabül eden ölüm olasılığına göre bulunur. Karşılıkların cari yıl giderlerinden düşülmesi, yani gider olarak kaydedilmesi bilanço tekniği bakımından zaruridir.

Muallak hasarlar karşılığının sigorta branşlarının özellikleri de dikkate alınarak olabildiğince doğru tahmin edilmesi gerekir. Bu hususdaki isabetli bir tahminin, faaliyet karının doğru bir biçimde tesbiti, tarife fiyatlarının özellikle zamanlama açısından isabetli bir düzeyde belirlenmesi ve uygun işletme kararlarının alınması gibi bir çok açıdan önemli işlevleri vardır. Bu konuda şirketin geçmiş deneyimleri iyi bir rehber olabilir.

Muallak hasar ayırma politikası, özellikle işletmenin hasar ödeme politikasının tesbiti bakımından önemli olduğu gibi, işletme prim gelirlerinin kullanıldığı sahaların sağlıklı olarak ortaya çıkarabilmek bakımından da önemli bulunmaktadır (32).

2.1.2.2.4. Diğer Karşılıklar

Yukarıdaki karşılıkların yanısıra gelişmelerin doğurduğu bazı özel tip karşılıklar vardır. Bu karşılıklardan bazıları, sigortacılıkla ilgili yasal düzenlemelerde belirtilmiştir.

Sözkonusu karşılıklardan deprem hasar karşılığı her ne kadar hayat sigortacılığı ile ilgili olmasa da kısaca bahsetmekte yarar görülmektedir. 539 sayılı KHK ile değişik 7397 sayılı Sigorta Murakabe Kanunu'nun 25. maddesinde belirtilen diğer karşılıklar, Deprem Hasar

32) KAMURAN PEKİNER, Sigorta işletmeciliği Prensipleri Hesap Bünyesi, ist., 1974, s. 41.

Karşılığı ve Muhtemel Hasarlar Karşılığıdır.

Sigorta ve Reasürans şirketleri yangın ve mühendislik sigorta branşlarında verilen deprem teminatının kendi saklama paylarında kalan cari rizikolar karşılığı düşüldükten sonraki net prim gelirleri ile bu tutarların gelirlerini 15 yıl süre ile Deprem Hasar Karşılığı adı altında bir karşılık hesabında tutmak zorundadırlar. Bu karşılıklar münhasıran deprem hasarlarının karşılanmasında kullanılır. Bu hesapta toplanan fonlar, gayrimenkuller hariç olmak üzere Sigorta ve Reasürans Şirketleri Çalışma yönetmeliğinde belirtilen teminat olarak kabul edilecek kıymetlere yatırılır. Verilen deprem teminatı nedeni ile ödenen hasar ve tazminatlar deprem hasar karşılıklarından düşülür.

Seyrek bile olsa bazen tek bir olayın veya olayların birleşmesinin yıkıcı etkiler yaratması ve büyük hasar taleplerini doğurması mümkündür. Deprem teminatı da bu anlamda, katastrofik bir nitelik arz etmektedir. Deprem teminatının sigorta kapsamında olması halinde sigorta şirketlerinin varlıkları büyük bir risk altına girer. Deprem hasar karşılığının amacı, katastrofik nitelikte olan deprem riski için karşılık ayırmak ve hasar talebi olduğunda bunun şirket üzerindeki etkisini azaltmaktır.

Sigorta şirketlerinin yasal olarak ayırmaları gereken diğer bir karşılık çeşidi de muhtemel zararlar karşılığıdır. 539 sayılı KHK'nin 25. maddesine ve Sigorta ve Reasürans Şirketleri Çalışma Yönetmeliği 27. maddesine göre sigorta şirketleri sigorta acenteleri ve sigortalılar üzerindeki prim alacakları muaccel olup da iki ay içinde tahsil edilemeyen kısmının tamamı kadar muhtemel zararlar karşılığı ayırmak zorundadırlar.

Sigorta şirketlerinin ayırmak zorunda oldukları karşılıklardan diğeri ise, şüpheli alacak karşılığıdır. Kanun koyucu, önceki paragrafta adı geçen maddelerde Sigorta ve Reasürans şirketlerinin Vergi Usul Kanunu'nun 323. maddesinde tanımlanan şüpheli hale gelmiş alacaklarının tamamı kadar şüpheli alacak karşılığı ayırmak zorunda olduklarını belirtmektedir.

2.1.3. İşletme Faaliyetlerinden Ortaya Çıkan Sonuç

Sigorta şirketlerinin karları yada zararları iki ana temele dayanmaktadır.

- Mali Sonuçlar
- Teknik Sonuçlar

Mali sonuçlar, şirketin mali plasmanlarından, hisse senedi ve tahvillerin kupon, ikrazat faizi, gayrimenkullerin kira vs. gelirlerinden, bu gelirin oluşmasında gereken masraf, amortisman, faizler, karşılıklar ve gider mahiyetindeki vergiler düşüldükten sonra ortaya çıkan müspet veya menfi rakamı ifade eder.

Teknik sonuçlar, verilen toplam sigorta teminatına karşılık tahsil olunan primler ile diğer teknik gelirlerden, istihsal organlarına ödenen komisyonlar, ödenen hasar teminatları vb. teknik giderler çıkarıldıktan sonra ortaya çıkan teknik kar yada zarardan oluşur.

Teknik teferruata girmeden ana hatları ile açıkladığımız bu sonucun toplamı bilanço karını oluşturur.

Türkiye'de hayat dalında faaliyet gösteren sigorta şirketlerinin 1990 yılından 1996 yılına kadar olan zaman dilimi içerisinde, teknik sonuçları ile mali sonuçları ve bilanço karları yıllar itibarıyla aşağıda gösterilmiştir (33)

Yıllar	(M i L Y O N) TL			
	T.Gelirler	T.Giderler	M.Gelirler	M.Giderler
1990	737.570	664.265	27.347	48.565
1991	1.785.025	1.653.657	65.126	78.195
1992	3.263.979	3.022.786	152.644	199.403
1993	6.357.745	5.951.207	435.950	411.096
1994	14.056.534	13.408.820	1.515.105	924.642
1995	31.696.424	31.020.901	3.306.291	2.028.261
1996	76.058.511	74.053.400	10.040.958	5.213.748

Görüldüğü gibi ilk yıllarda genel olarak hayat bransında faaliyet gösteren sigorta şirketlerinin mali gelirleri, mali giderlerini karşılayamamaktadır. Ancak son yıllarda bu hususun değiştiği, gelir seviyesinin oldukça yükseldiği gözlenmiştir. Teknik gelirler ile teknik giderler arasındaki olumlu fark bilanço karının asli kaynağını teşkil etmektedir.

Şirketlerin, sigortalılar ve istihsal organlarından olan prim alacaklarını zamanında tahsil edememeleri, yatırıma yönlendirilebilir fon tutarını önemli ölçüde azaltmaktadır. Özellikle enflasyonist dönemlerde geç tahsil edilen primler sigorta şirketleri için önemli bir sorun teşkil etmektedir. Sigortalıların sigorta sözleşmelerine istinaden, sigorta şirketlerine ödedikleri primler, sigorta şirketlerinin en önemli girdi kaynağını oluşturmaktadır. Primlerin geç tahsili hasar ödemelerinde gecikmeye ve kullanılabilir fon tutarında

33) T.C. Sig. Den. Kur., Türkiye'de Sigortacılık Faaliyetleri Hakkında Yıllık Raporlar, 1994, 1995, 1996, s.134-139.

azalışa neden olmaktadır.

Sigorta şirketlerinin, yatırım gelirlerinin düşük olmasının ve mali gelirlerin mali giderleri karşılayamamasının başlıca nedeni, primlerin geç tahsil edilmesidir.

Şirketlerin, bilanço karlarının asli kaynağı teknik kardan oluşmaktadır. Hasar prim oranlarının düşük olması ve şirketlerin konservasyon oranlarını artırmaları, teknik karları olumlu yönde etkilemiştir.

1990 yılından, 1996 yılına kadar olan zaman dilimi içinde, sigorta şirketlerinin hayat branşı konservasyon oranları ile, aynı branşta hasar-prim oranları aşağıda gösterilmiştir (34).

Yıllar	Konservasyon Oranları %	Hasar - Prim Oranları %
1990	32.50	5.39
1991	51.00	5.74
1992	96.21	7.78
1993	95.57	10.57
1994	94.91	14.65
1995	93.40	11.22
1996	94.91	12.88

Görüleceği üzere 1990 yılından 1996 yılına kadar şirketlerin üzerlerinde tuttıkları konservasyon oranlarında % 192.03 yükselme olurken, hasar prim oranları % 138.96 yükselmiştir.

2.1.4. Sigorta Primlerinden Oluşan Fon

Sigortacılığın esas kullanılabilir fonları, sigortalılardan tahsil edilen primlerin hasarın tediyesine kadar geçen süre içinde bazı sınırlamalarla kullanılabilir olmasıdır. Özellikle hayat sigortalarında birikimli tarifelerden elde edilen primlerden oluşturulan bu fonlar, ülke kalkınmasında kullanılabilir bir potansiyel oluşumuna katkıda bulunmaktadır. Hayat sigortalarında sigortacının sigortalılara karşı yüklenmiş sorumluluğu yerine getirebilmesi için alınan primler aktüeryal hesaplamalara dayanır. Tarife primi denilen sigortalılardan toplanan brüt prim; risk primi, komisyon ve gider payları ile işletmenin masraflarının toplamından oluşur. Risk primi sigortalının aldığı teminata göre ölüm yada maluliyet ihtimallerine dayanılarak hesaplanır. Primlerin istihsal için verilen aracı komisyonları ve diğer masrafları karşılaması, bir ölçüde işletmeye kar bırakması esastır.

34) A.g.k., s. 136-139.

Türkiye'de prim istihsalinin önemli bir kısmı acenteler tarafından gerçekleştirilmektedir. Acentelerin, sigortalılardan tahsil ettikleri ve emanet para niteliğinde olan bu primleri yasal süre içerisinde sigorta şirketine intikal ettirmeleri gerekir. Sigorta şirketlerinin, sigorta müessesesi kanalı ile yarattıkları kullanılabilir fonların kaynağı sigortalılardan tahsil edilebilir primlerdir. Sigortalılar, ile acentelerin primleri yasal süre içinde intikal ettirmemeleri halinde, şirketler kullanılabilir fon yaratamamakta, ekonomik işlevlerini yerine getirememektedirler. Primlerin şirketlere geç intikali halinde, şirketler taahhütlerini yerine getirmekte zorlanmakta, nakit sıkıntısı çekmekte, nadiren de olsa yabancı kaynak arayışına yönelmektedirler.

Sigortacılık endüstrisinin, esas kullanılabilir fonlarını oluşturan sigorta primlerinin ivedilikle şirkete intikali için 14.12.1994 tarih ve 22141 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan Sigorta Acenteliği Yönetmeliğinin 15. maddesinde getirilen kısıtlama ile önlem alınmaya çalışılmıştır. Adı geçen maddeye göre sigorta acenteleri, bir hafta süresince tahsil ettikleri primleri komisyon ile vergiler düşüldükten sonra kalan kısmını, en geç ertesi haftanın son iş gününün bitimine kadar sigorta şirketine posta çeki, posta havalesi veya adına açılmış bir banka hesabına yatırmak surtiyle ya da diğer yollarla intikal ettirmek zorundadırlar.

Sigorta Denetleme Kurulu Faaliyet Raporlarından ülkemizde faaliyette bulunan sigorta şirketlerinin 1980'li yıllara kadar olan zaman dilimi içindeki toplam prim istihsallerinde önemli ölçüde artışın olamadığı görülmektedir. Ekonomimizde liberalleşme hareketinin başladığı dönemlerden itibaren prim istihsalinde artış kaydedilmekle beraber asıl önemli gelişmeler 1990'lı yıllarda sağlandığından Türk sigorta sektörünün son 7 yıllık direkt prim istihsalleri aşağıda verilmiştir (35).

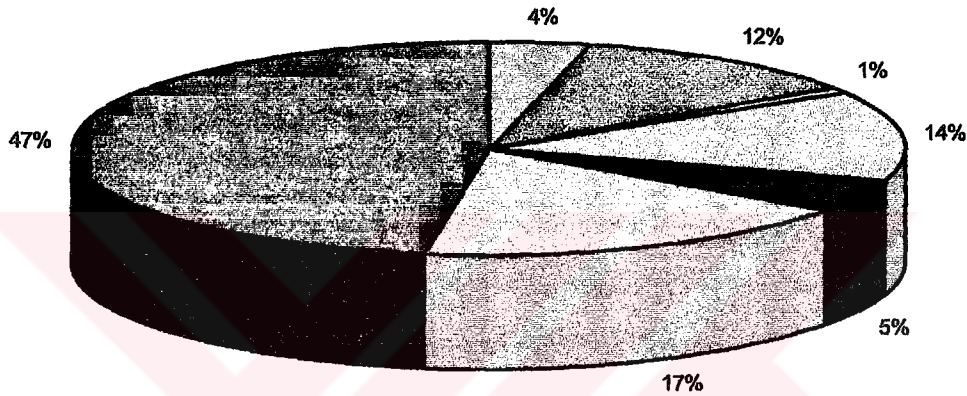
Yıllar	Hayat Branşı Prim istihsali (Milyon) (TL)	Artış (%)
1990	452.053	197.30
1991	847.907	87.57
1992	1.571.706	85.36
1993	2.478.631	57.70
1994	3.863.928	55.89
1995	8.228.671	112.96
1996	18.907.105	129.77

35) A.g.k., s. 136.

Yukarıdaki tablodan da anlaşılabacağı üzere, son yıllarda sigorta sektöründe faaliyet gösteren şirket sayısındaki artış ile serbest tarife sisteminin sigorta endüstrisinin arz boyutuna getirdiği yeni boyutlar, sigorta talebini canlandırmış, toplam prim üretimini önemli ölçüde arttırmıştır.

Sigorta branşlarının pazar payları ile ilgili yapılan araştırmada bulunan veriler aşağıdadır (36).

SİGORTA BRANŞLARININ PAZAR PAYLARI 1996

%49 KAZA , %18 YANGIN , %14 HAYAT, %12 NAKLİYAT, %5 SAĞLIK, %4 MÜHENDİSLİK, %1 ZİRAAT.

Özellikle hayat branşı tarafından yaratılan uzun vadeli fonların sermaye piyasası açısından taşıdığı değer göz önüne alındığında, hayat primlerinin toplam istihsal içindeki payı önem arz etmektedir. Sigortacılığın geliştiği ülkelerde toplam prim üretiminin önemli bir kısmı hayat branşına aittir. Ancak ülkemiz açısından bakıldığında hayat sigortacılığının istenilen boyutlarda olmadığı açıkça görülmektedir.

Öte yandan istihsal organlarına ait borç bakiyesi olarak yer alan prim tutarının ne kadarlık kısmının, istihsal organları tarafından tahsil edildiği halde şirketlere intikal ettirilmediği, ne kadarının sigortalılardan tahsil edilemediğine dair elimizde bilgi bulunmadığından bu konuda sağlıklı bir değerlendirme yapmak mümkün değildir.

Acenteler tarafından tahsil edilen ve şirketlere intikal ettirilmeyen paralar acentelere prim ödemede bir tür vade tanınması anlamına gelmektedir. Söz konusu veresiye sigorta

uygulaması, sigorta kuruluşları için bazı darboğazlar yaratmakla birlikte karşı tarafa fon imkanı verilmesi demektir. Üstelik bu fon kullanımının herhangi bir maliyeti de bulunmamaktadır (37).

Sigorta şirketlerinin mali bünyelerinin güçlü olması ve yatırıma yöneltecekleri kullanılabilir fon tutarlarının etkin ölçeklere ulaşması sigortalılar ve istihsal organlarından olan prim alacaklarının zamanında tahsil edilmesi ile mümkün olur.

Sigorta prim üretimi analize tabi tutulurken, gözönüne alınması gereken önemli kriterlerden birisi de branşların toplam prim üretimi içindeki paylarıdır. Hayat ve hayat dışı branşlarda elde edilen primler yatırıma sevk edilirken, ayrı ayrı kriterlere tabi tutulur. Bu husus ile ilgili çalışmalara daha ileriki bölümlerinde ayrıntılı olarak yer verilmiştir.

Sigorta sözleşmelerinden doğan primlerin şirketlere intikal süreleri ile prim intikal sürecinde sızmaların meydana gelip gelmediği, sigorta primlerinden hasıl olan yatırım kaynağı analizinde dikkate alınması gereken diğer önemli bir husustur. Sigorta şirketlerinin yıl sonu bilançoları tetkik edildiğinde, bilanço aktif toplamaları içinde, sigortalılar ve istihsal organlarına ait borç bakiye tutarlarının önemli bir oran teşkil ettiği görülmektedir. Bu durum, yatırıma yöneltilebilir kaynak tutarını olumsuz yönde etkilemektedir.

2.2. Hayat Sigortalarında Oluşan Fonların Ekonomik Ve Sosyal İşlevleri

2.2.1. Ekonomik İşlevleri

İlk bakışta görülmemekle beraber, sigortacılığın ekonomide dolayısıyla ortaya çıkan, tasarruf kaynağı olması nedeni ile fon yaratmak, kredi sağlamak, uluslar arası ekonomik ilişkilerin ve ticaretin geliştirilmesinde etken olarak, vergi kaynağı yaratmak, fiyatların daha gerçekçi ve istikrarlı olmasının sağlanmasında araç olmak, ekonomide bir sektör olmak gibi birçok işlevleri vardır. Bu nedenle, sigortacılık ekonominin adeta alt yapısını teşkil etmektedir, diyebiliriz (38).

37) ERDOĞAN ALKİN, Türkiye'de Sigorta Sektörünün Ekonomik Gücü Ve Gelişmesi, İktisadi Araştırmalar Vakfı, İst., 1983, s. 37.

38) ÖMÜR BABAOĞLU, Türkiye'de Sigorta Sektörünün Ülke Ekonomisine Katkısı, Türkiye İktisat Dergisi, Mayıs 1989, s. 69.

2.2.1.1. Tasarruf Kaynağı Ve Sermaye Birikimi Sağlayarak

Yoksulluğun ve ekonomik az gelişmişliğin oluşturduğu kısır döngüyü parçalamak için sermaye birikimine ihtiyaç vardır (39). Ekonomik gelişme içerisinde olan her toplum sermaye birikimine önem vermek zorundadır. Planlanan büyüme hızı için gerekli sermaye birikimi ekonomiyi sarsıntıya uğratmadan ancak tasarruf ve dış kaynakların gerekli miktarda elde edilmesi ile gerçekleştirilebilir. Az gelişmiş ülkelerde sermaye birikimine olan gerek ve zorunluluk, gelişmiş ülkelere göre çok daha fazla kendini hissettirmektedir. Bu tip ekonomilerde, her zaman yüksek bir istihdam söz konusu değilse de arz elastiyeti eksikliği nedeni ile çeşitli boğulmalar ve kredi darlığı ortaya çıkar. Kıt kaynakları paylaşırken, yatırım mallarına aktarılan kaynaklar ne kadar büyükse dengeli büyüme katsayısı da o denli etkili olur.

Reel kapital teşekkülü, gelirden tüketilmeyip tasarruf edilen meblağların kapital mallara çevrilmesi ile olur. Gelir düzeyi yükseldikçe tasarrufun da artacağı açıktır. Gelir düzeyinin bir fonksiyonu olarak tasarruftan bahsedildiğinde konu olan kişisel tasarruflardır. Kişilerin gelirlerinden kendi istekleri ile yaptıkları tasarruflar genellikle tasarruf sandıkları, bankalar, hayat sigortaları ve diğer sigortalar ile benzeri kurumlar aracılığı ile toplanarak, ikraz yolu ile yatırıma fon olmaya, yada hisse senedi vs. alımına hazır bir kaynak haline gelirler (40).

Hayat sigortacılığı ekonomilerin en önemli ihtiyacı olan gelişmeyi ve yatırımların finanse edilmesini sağlayan, kişilerin küçük tasarruflarından ülke yatırıma kaynak olabilecek büyük fonların oluşmasında etkin bir rol alan faaliyet alanıdır (41). Bu dalda sağlanan primler yardımlaşma havuzunda toplanan paralar şeklinde değerlendirilebilir. Bu paralar riskin gerçekleştiği oranda sigortalılara aktarılır. Bu nedenle sigortayı ekonomik hayatın emniyet sübabıdır diye tanımlayanlar olduğu gibi, sigorta iktisadi hayatın yayıdır diyenler de vardır.

39) A. PAUL SAMUELSON, Economics, 9. Baskı, Tokyo, 1973, s. 775.

40) F. SABRİ ÜLGEREN, Milli Gelir, istihdam Ve iktisadi Büyüme, 4. Baskı, ist, 1974, s. 195,222,223,457.

41) ROBERT MILLER, Insurance principles And Practices, 5th.ed. Prentice Hall. Inc. New Jersey, 1966, s.6.
F. JOSEPH ANGEL, Insurance Principles And Practices, The Ronald Press Co., New York, 1959, s. 26-27.

Sigorta şirketlerinin zorunlu olan sigorta branşları haricinde topladıkları primlerden oluşan gönüllü tasarruflar, boyut değiştirerek kurumsal tasarruflar haline gelmektedir. Makro ekonomi açısından, bu tasarruflar yatırımlara kanalize olduğu oranda değer kazanmaktadır.

Sigorta endüstrisi yoluyla yaratılan fonların en bariz vasıflarından birisi, bu fonların, geniş bir kitle grubundan, genellikle birim başına küçük meblağlardan teşekkül ile birim başına isabet eden tasarruf tutarının yüksek olmayışı, bir mali aracı kurum olarak sigorta endüstrisini, diğer birçok mali kurumlardan daha cazip kılmaktadır.

Yaratılan fonların gerçek fon olabilmesi için tasarruflardan değil tüketimden ayrılması şarttır (42). Sigorta yoluyla yaratılan tasarrufların kaynağı olan sigorta primlerinin makro ekonomik açıdan gerçek bir fon niteliği taşıyabilmesi için sigortalıların bu primleri, mevcut tasarruflarından değil, tüketimlerinden ayırması gereklidir. Sigorta primlerinin tasarruflarından ayrılması halinde, toplam tasarruflar tutarı değişmeyecek, sadece tasarrufların yöneltildiği alanlar arasındaki bileşkede değişim olacaktır. Bileşke değişikliğinin makro ekonomik açıdan, toplam tasarruflara katkı niteliği bulunmaktadır. Eğer sigortalılar yada sigorta ettirenler tüketimlerinden değil tasarruflarından özveride bulunarak sigorta primlerini ödüyorlarsa, daha başlangıçta elde edilen fonlar gerçek fonlar değildir, bu durumda net bir kaynak artışı sağlanamamaktadır.

Yaratılan fonların yatırımlara kanalize edilmesi gerekir (43). Fonun gerçek yatırım özelliği kazanması için sermaye oluşumuna yönelmesi gerekir. Plasmaya konu olan fonlar gerçek fon olarak nitelendirilemez.

Yaratılan fonların başta sınai yatırımlar olmak üzere çeşitli alanlara yatırılması güç ve teknik bir konudur. Konu özellikle sigortacılık endüstrisi tarafından yaratılan

42) ERDOĞAN ALKİN, i.A.V., Türkiye'de Sigorta Sektörünün Ekonomik Gücü, Gelişmesi, i.A.V., ist., 1983.

43) i.A.V. yatırım, sonuç ve eser açısından, reel üretim vasıtaları mevcuduna bir dönem zarfında yapılmış ilaveler (Milli Gelir, İstihdam Ve İktisadi Büyüme, Prof. Dr. Sabri F. Ülgener, Filiz Kitabevi, ist., 1986, 6. Baskı, s. 197.) olarak tanımlandığında, fonların ancak bu sonucu oluşturacak şekilde kullanılmalari halinde, gerçek yatırım niteliği alabileceği görülür.

fonların kullanılması açısından farklı bir mahiyet arz etmektedir. Sigorta şirketleri güven müesseseleri olduğundan, bu işletmelerin yarattıkları kurumsal tasarrufların yatırım imkanları, tüm dünyada yasal düzenlemelerle belirlenir (44).

Gelirden tüketilmeyip tasarruf edilen meblağların sermaye mallarına çevrilmeleri ile reel sermaye oluşumu sağlanmaktadır.

Sigorta talebini, dolayısıyla sigorta endüstrisinin yaratacağı fonları belirleyen unsurlardan birisi gelir düzeyidir. Gelir ile sigorta talebi arasındaki ilişki genellikle pozitifdir. Bunun somut düzeydeki göstergelerinden birisi, dünyada sigorta sektörüne ilişkin sayısal verilerdir. Gelir düzeyi yüksek ülkelerde sigorta talebi görece olarak daha büyüktür. Bu, hem piyasanın büyüklüğü, hem piyasanın milli gelirdeki payı, hem de kişi başına üretim rakamları itibarıyla geçerlidir (45).

Reel gelir artışı ile birlikte sigorta talebi şu nedenlerden dolayı yükselir.

Reel gelir artışı ile fertler, temel mallardan temel olmayan mallara yönelirler ve artan yaşam standardını korumak içinsigortaya olan talep daha yükselir.

Günümüzde hayat sigortacılığı ile oluşan fonların büyüklüğü ortadadır. Sigortalılar daha ziyade koruma esaslı hayat sigortası talep ederek, yaşam standartlarını korumak istemektedirler. Gelir düzeyinin yükselmesi beraberinde tasarruf gücünü artırır ve bu da tasarruf esaslı hayat sigortasına olan talebi arttırır.

Hayat sigortalarında teminatın türüne göre değişen fon oluşumu sağlanmaktadır. Özellikle emeklilik teminatlı ürünlerin uzun vadeli fon oluşumu sağladığı kişilere küçük tasarruflarını değerlendirme imkanı verdiği bir gerçektir.

Ekonomik gelişme çabasında bulunan her toplum sermaye birikimine ihtiyaç duymaktadır. Çünkü dengeli bir ekonomi büyüme kaynaklarına yani sermaye birikimine ihtiyaç duyar. Bu kaynaklar ise ulusal tasarruflardan oluştuğu sürece sağlıklı büyüme gerçekleşebilir. Ülkemiz gibi ekonomik gelişmesini henüz tamamlayamamış toplumlarda hayatın her anında ortaya

44) ALİ İHSAN KARACAN, Sigortacılık Ve Sigorta Şirketleri Araştırma Dizisi, ist., 1994, s. 55.

45) A.g.k., s. 62.

çıkan sorunların, ihtiyaçların karşılanması, yatırımların gerçekleşmesi ile mümkündür. Toplumlarda tüketimlerin yerini tasarruflara bırakması bu finansmanın sağlanması için ilk adımdır. Bir ülkedeki tasarruf miktarı ile o ülke ekonomisinin büyümesi doğru orantılıdır. İste sigorta sektörü toplumun güvence ihtiyacını karşılarlarken mecburi bir tasarruf imkanını da sağlamış olmalıdır. Bu tasarruflar sermaye birikimini, bu birikim ise yatırım kaynaklarını oluşturur.

Sigorta faaliyetlerinden doğan fonların; tasarruf - yatırım - milli gelir - tasarruf üzerinde etkisi vardır. Sigorta faaliyetlerinin geniş halk kitlelerine yayılabilme özelliği bulunduğundan gerek ülke fertlerinin bir kısmından sigorta sözleşmelerine istinaden alınan fonlardan, gerek yurt dışından, sigortacılık muameleleri dolayısıyla transfer edilen fonlardan, yatırımlar için rezerv oluşturma olanağı vardır. Bu fonlar yatırım alanlarına aktarıldıkları takdirde milli geliri arttırmırlar. Geliri artan fertler, daha fazla miktarda tasarruf yapma olanağına sahip olurlar.

Ülkelerin gelişmişlik düzeyinin en önemli göstergeleri GSMH ve kişi başına düşen gelir miktarıdır. Sigortacılık özellikle de hayat sigortacılığı fertlere tasarruf olanağı tanır. Bu tasarrufların büyüklüğü ile de reel gelirin artması ve dolayısıyla refah düzeyinin yükselmesini sağlar.

Sigorta sektörü teminatları karşılayarak, ekonomide devreden çıkacak yatırımların doğuracağı gelir kaybının önüne geçer. Hayat sigortacılığı tasarruf - yatırım mekanizmasında rol alan önemli bir hizmet sektörüdür (46).

2.2.1.2. Koruyucu Niteliği ile Ekonomik Cöküntü Ve Kayıpların Önleyicisi Olarak

Hayat sigortalarının koruyucu niteliği sosyo ekonomik cöküntüleri önlemektedir. Sigortalının bakmakla yükümlü olduğu kişiler yani kendi hayatı ile birlikte ailesinin de hayatını idame ettirdiği düşünülürse, ölümü halinde yada malül olup çalışma hayatına ara vermek zorunda kaldığı durumlarda geride kalanların sosyo ekonomik açıdan cöküntüye uğramaları söz konusu olabilecektir. Halbuki belli ölçülerle bu cöküntüyü sigorta teminatı ile engellemek mümkün olabilmektedir.

2.2.1.3. Vergi Kaynağı Olarak

Sigorta şirketleri her ticari kurum gibi yıl sonu bilanço sonuçları üzerinden gelir vergisi ayrıca ellerindeki

46) Life insurance Of America, Life insurance Companies as a Financial Institutions, Prentice Hall, USA, 1965, s. 244.

kaynakları değerlendirdikleri yatırım alanlarına ilişkin de diğer vergileri ödemektedirler. Sigorta şirketlerinin elde ettikleri kazanç ve iratların kaynağı ne olursa olsun hepsi bir bütün olarak dikkate alınır ve kurum kazancını oluşturur. Bilindiğı gibi verginin hesaplanmasında esas alınan değer veya miktara matrah denir. Kurumlar vergisinin matrahı safi kurum kazancıdır. Kazancın safi miktarı ise kurum kazancının elde edilmesi için yapılan giderler düşüldükten sonra kalan tutarı ifade etmektedir. Safi kurum kazancının tesbitinde dikkate alınacak giderler, Gelir Vergisi Kanunu 40 ve 41. maddeleri ile Kurumlar Vergisi Kanunu 14 ve 15. maddelerinde ve diğer bazı kanunlarda belirtilmiştir.

Sigorta şirketleri 6802 sayılı Gider Vergileri Kanunu'nun 28. maddesine göre Banka ve Sigorta Muameleleri Vergisine tabidir. Bu vergi sigorta şirketlerinin, her ne şekilde olursa olsun, yapmış oldukları bütün muameleler dolayısıyla, kendi lehlerine, her ne nam ile olursa olsun, nakden veya hesaben aldıkları paralar üzerinden ödenir. Banka ve Sigorta Muameleleri Vergisi mükellefiyeti açısından poliçe kesme ve prim tahsil etme yetkisine sahip acenteler de sigorta şirketi sayılır. Bunun yanında Banka ve Sigorta Muameleleri Vergisi mükellefi oldukları için sigorta şirketleri, aldıkları primler nedeni ile KDV mükellefi değildirler. Girdileri nedeni ile ödedikleri KDV'lerini, girdi maliyetiyle birlikte masraf kaydedebilirler.

Hayat sigortalarında ölüme karşı sigortalar veraset intikal vergisine tabidir.

2.2.1.4. Uluslar Arası Ekonomik ilişkileri Genişletici Olarak Ve Milli Servetin Korunmasını Sağlayarak

Sigorta şirketleri sigortacılık faaliyetlerinin doğal bir sonucu olarak üzerlerine aldıkları risklerin boyutuna göre işletmelerin karşılayabileceğı oranın üzerindeki kısmını reasüre ettirirler. Reasürans işlemlerinin yurt dışında yaptırılması ile, riskin gerçekleşmesi söz konusu olduğunda tazminatın da reasürörden hissesi oranında karşılanması sonucu hasarın ekonomi üzerindeki yükü hafifletmekte, uluslar arası ekonomik ilişkiler genişlemekte aynı zamanda da milli servetin kaybı önlenmektedir (47).

2.2.1.5. Ekonomi içinde Bir Sektör Olarak

Dünya'da ve Türkiye'de sigortacılığın gelişimine bakıldığında zaman, dönemlerin örf ve aadet, baskılarına rağmen,

47) A.g.k., s.244.

tamamen, artan ekonomik faaliyetlerin zorlanması sonucu ortaya çıkan kaçınılmazlıklar sebebi ile, sigortacılığın kendi kendini kabul ettirerek geliştiğini görmekteyiz.

Bu gelişim ülkelerin yapısal özelliklerine göre farklılıklar arz etmekte, kültürel-sosyal ve ekonomik düzeyi yüksek toplumlarda sigortacılık ileri düzeyde bulunmaktadır.

Sigortacılık üretime dayalı bir sektör değildir. Zaten yapısı gereği ekonomide hizmetler sektörü içerisinde yer almaktadır. Bu hizmetin gerçekleşmesi ise sigortanın konusu olan rizikoların gerçekleşmeleri ya da gerçekleşmemelerine dayalı ortaya çıkmaktadır. Rizikonun gerçekleştiği durumlarda teminatın karşılanması, diğer taraftan riziko gerçekleşmese de sigortalıların süre içerisinde sigortalının teminat altında olmasının verdiği güvence ile sigorta üzerine düşen hizmeti gerçekleştirmektedir.

Ekonominin gelişmesi ile, sigorta ve özellikle oluşturduğu fonlarla, hayat sigortacılığı yakından ilgilidir. Sigortanın ekonomideki riskleri üstlenmedeki yerini ve bu riskleri dağıtarak ekonomideki dengeyi sağlamadaki önemini kavramak gerekir. Bu nedenle sigortayı ekonomik hayatın emniyet sübabıdır diye tanımlayanlar olduğu gibi, sigorta iktisadi hayatın yayıdır diyenler de vardır (48).

Sermaye piyasasının banka, banker ikilisinden de önde gelen dayanaklardan biri olarak, tüm dallarında özellikle hayat sigortalarında uzun süreli bir birikim ve yatırım aracı olan sigorta, gelişmiş ülkelerin en önde bulundukları bir faaliyet koludur.

Gelişmekte olan ekonomilerde ise sermaye birikimine duyulan ihtiyaç, ödemeler dengesinin önemi, artan kredi ihtiyacı ve fiyatlar ile güvence gereksinimi sigortayı hem ülke hemde fert için, bir kat daha gerekli kılmaktadır.

Bir çok ülkede sigorta faaliyetlerinden elde edilen rakamlar öylesine büyüktür ki, ekonomiyi önemli ölçüde etkiler ve ekonomiye yön verirler.

Sigortanın fon meydana getirme gücünün ekonominin emrine verilerek kullanılması özellikle sanayileşmiş ülkelerde vazgeçilmez bir kaynaktır. Sigortanın tasarrufu teşvik etme ve biriken fonların verimli yerlere yatırılmasını sağlama

48) ALAATTİN BÜYÜKKAYA, Türkiye'de Sigortacılık Hizmetleri Ve Ödemeler Dengesine Etkisi, Doktora Tezi, İst., 1976, s. 25.

fonksiyonları bir çok ülkenin kalkınmasında etkili olmuştur (49).

2.2.1.6. İstihdam İmkânı Sağlayarak

Hayat sigortalarında ürünün oluşumundan sigortalıya ulaşmasına, riskin gerçekleştiği andan hasarın ödenmesine kadar geçen süreç içerisinde değişik aşamalarda birçok oluşum devreye girmektedir. Öncelikle sigorta şirketlerinin çalışanları vardır. Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı Sigorta Denetleme Kurulu'nun 1995 yılına ait yıllık Faaliyet Raporundan elde edilen bilgilere göre, 1995 yılı sonu itibarıyla çoğunluğu nitelikli elemanlardan oluşan % 6.02 ilk, % 4.06 orta, % 38.31 lise, % 51.61 yüksek okul mezunu toplam 6578 kişi hayat branşında faaliyet gösteren sigorta şirketlerinde istihdam etmektedir.

Sigorta ürününün sigortalıya ulaşmasını sağlayan istihsal organlarından acentelerin sayısı ise yine 1995 yılı itibarıyla 10.723 'dür. Acentelerin büyüklüğü ile orantılı olarak çalışan sayısı değişmektedir. Diğer taraftan ülkemizde henüz yerleşmemiş olsada üreticilik mesleğinin de sigortacılıkta istihdam alanı yarattığı ortadadır. Öte yandan hayat dışında çalışan sigorta eksperleri ve onların yanında çalışan personelin de sigorta sektöründeki istihdam içerisinde sayılması ile sigortacılığın bu konudaki önemi ortaya çıkmaktadır.

2.2.1.7. Girişimciye Kredi İmkânı Sağlayarak

Herhangi bir konuda kredi alınması için teminat olarak gösterilen kıymetin sigortalı olması zorunludur. Böylece verilen kredinin ödenmesinde çıkacak bir sorunla karşı karşıya kalındığında teminat gösterilen kıymetin sigortalı olmasının önemi ortaya çıkmaktadır. Çünkü ödenmeyen bir kredi nedeni ile teminata rücu etmek isteyen alacaklı sözkonusu olan teminatın yok olmuş, yanmış, yıkılmış olma ihtimalini gözönüne almak durumunda olmayacak teminatın sigortalı olması sayesinde kendisini iki kez güvence altına almış olacaktır.

Günümüzde bankalardan sağlanan kredilerle çeşitli ihtiyaçların karşılanması hayatın bir parçası haline gelmiştir. Kredi alınması aşamasında ya kredi alan kişinin ölüme karşı hayat sigortası yapılmakta ya da kredi ile alınacak ürünün sigorta teminatı altına alınması ile kredinin geri ödenememesini gerektirecek ya da zorlaştıracak tüm

49) ÖMÜR BABAOĞLU, Türkiye İktisat Dergisi, Dünya Sigortacılığı Ve Türkiye'nin Yeri, Mayıs 1989, s. 67.

sartlar ortadan kaldırıldığından kredinin alınması kolaylaştırılmaktadır. Bu uygulamalar günümüzde bankacılık sektöründe tamamen yerini bulmuştur. Öyleki sözkonusu sigortaların yaptırılması mecburi tutulmakta, aksi halde kredinin verilmesi sözkonusu olmamaktadır.

2.2.1.8. Yatırım Gücünü Artırarak

Hayat sigortacılığı faaliyeti ile kişilerin bireysel tasarrufları toplayıp finansal piyasalara kanalize edilmekte ve böylece kurumsal yatırımcı niteliği kazanan sigorta şirketleri bu piyasalarda elde ettikleri yatırım gelirlerini sigorta müddeti sonunda sigortalılarına yansıtarak görev ve faaliyetlerini tamamlamaktadırlar.

Ülkenin gelişme sürecinde kişilerin yatırım güçlerinin artırılması ulusal tasarrufu geliştirmekte, fertleri tüketime yöneltmek yerine tasarrufu tercih etmelerini sağlamaktadır. Tasarrufların ülkenin ve toplumun ihtiyaç duyduğu yatırımların finansmanında kullanılması, küçük tasarrufların finansal piyasaların ihtiyaç duyduğu büyüklükte kaynak oluşturmalarını sağlamaktadır.

2.2.2. Sosyal işlevleri

2.2.2.1. Dayanışma Sağlayarak

Bir kişinin yada grubun karşılaşılabileceği kayıpların aynı riziko ile karşı karşıya olabilecek diğer kişiler arasında dağıtılarak paylaştırılması, toplumdaki dayanışmayı artıran bir husustur. Dayanışmanın temeli katılımın fazlalığına dayanır. Başarısı da katılımın büyüklüğü oranında büyük yada düşük maaliyette olmaktadır.

2.2.2.2. Sosyal Çöküntü Ve Kayıpların Önleyicisi Olarak

Kişilerin ölümü yada maluliyeti üzerine yapılan hayat sigortalarında risk gerçekleştiğinde sigorta şirketinin geride kalanların güvencede olmasını sağlaması, ailenin dağılmasını, yıkılmasını önlemesi, hayat sigortasının en önemli sosyal işlevlerinden biridir. Bugün hayatta olan bir kişinin tasarruflarıyla gelecekte olası tehlikelere karşı hazırlıklı yakalanmayı amaçlaması ya da yakınlarına vefatı halinde bir şeyler bırakmış olma isteği sigortalanması ile kolayca mümkün olabilmektedir. Bu açıdan bakıldığında hayat sigorta teminatı, miktarı ile orantılı olarak kişinin menfaattarlarına bırakabileceği iyi bir miras olabilir.

2.2.2.3. Sosyal Refah Düzeyini Yükselticisi Olarak

Hayat sigortacılığı aracılığı ile gerçekleştirilen

tasarrufların ÷lke ekonomisi için gerekli alanlarda yatırıma dññřtñr÷lmesi ya da yatırımların finanse edilmesiyle ulusal ekonominin bñyñmesine ve toplumun refah dñzeyinin gelişmesine katkı sağlanır.

Hayat sigortacılığı bilincinin geniş halk kñtlelerine yayılması eğitim ve kñltñr meselesidir. Parasını evinin bir yerine gizleme yerine bankaya yatırmayı tercih etme düzeyine gelmiş bir kişi yada ÷lke, ekonomisi açısından birikmiş parasıyla altın alma yerine hisse senedi vs. almayı tercih eden kişi gibi, bir miktar para ödeyerek kendini, malını ve çocuklarını güvence altına aldıktan sonra, bir çok riziko için bir kenara koyduğu altınlara gerek kalmayacağı bilincine erişmiş kişilere kalkınmada gerek vardır. Bu sayede atıl duran kapasite aktif hale dññřecek ve ÷lke ekonomisine sağladığı katkıların yansıması da sosyal hayatta kendini gösterecektir.

3. HAYAT SİGORTASININ FON YARATMA KAPASİTESİNİ ETKİLEYEN FAKTÖRLER

3.1. Atıl Kapasiteler

Sosyo ekonomik gelişmişlik düzeyi ile kosut olarak, hayat sigortasının toplumlarda sahip olduğu önem giderek artmış, bu sektörün tasarrufu teşvik ve biriken fonları verimli alanlara yöneltmesindeki başarısı, sigorta endüstrisine önemli bir mali aracı kurum olma niteliği kazandırmıştır. Uzun süreli fon biriktirme ve yatırım aracı olan hayat sigorta endüstrisi, gelişmiş ülkelerin önde gelen sektörlerinden birisidir. Hayat sigorta sektörünün fon yaratma gücünün ekonominin emrine verilerek kullanılması, sanayileşmiş ülkelerde, sigorta sektörünün en önemli işlevi haline gelmiştir.

Atıl kapasitelerin varlığı hayat sigortacılığının fon yaratma kapasitesini doğrudan etkilemektedir.

Hayat sigorta sektörünün gelişmediği ülkelerde, sigortanın geniş kitlelere tanıtılamaması, sigortanın eğitim kurumlarında gereken ilgiyi görmemesi, yığınsal iletişim araçlarının sigorta talebini canlandırma işlevini yerine getirmemeleri gibi nedenlerden dolayı, güvence altına alınan risklerde dahi atıl kapasiteler mevcuttur. Bazı risklerin güvence altına alınamamasından ve teminat altına alınan risklerin birtakım nedenlerden ötürü gereken ilgiyi görmemelerinden dolayı oluşan ekonomik kayıplar, hatalı reasürans işlemlerinden dolayı ödemeler dengesinin uğradığı zarar, sigorta endüstrisi yoluyla yaratılacak fon düzeyini olumsuz yönde etkilemekte, ekonomik kalkınma için gereken fiili tasarruflara ciddi bir engel teşkil etmektedir.

3.2. Ekonomik istikrar

Türkiye'de hayat branşında faaliyet gösteren sigorta şirketlerinin, reasürans kapasiteleri önemli boyutlardadır. Sigorta ve reasürans şirketlerinin iş ve işlemleri gereği, gerek kendi üzerlerinde tutmak, gerek oluşturulan pool'lere kapasite tanımak suretiyle dışarıdan reasürans yoluyla prim almaları faaliyette bulundukları ülke için döviz getirici bir işlemdir (50). Türkiye'de bulunan sigorta ve reasürans şirketleri, geçen yıllarda doğrudan ve kurulan pool'lere kanalıyla ülke dışından reasürans işleri almışlar, ancak, Türk parasının yabancı paralar karşısında büyük ölçüde ve kısa sürede değer yitirmesi sonucunda kur farkından dolayı

50) Beş yıllık kalkınma planında sigorta şirketlerinin ihtiyari pool'lere kurmaları teşvik edilmiştir.

zarara uğramışlardır.

Pooler, sigortacılığı gelişmiş ülkelerin organizasyonlarıdır. Pool, üye şirketlerin konservasyonlarını artırmakta, ek kapasite yaratmakta, tek tek iş kabulünün güçlük ve masraflarını azaltmakta, riskler arasında daha iyi dağılım, dış işlerde döviz temini, iç işlerde döviz tasarrufu sağlamaktadır. Ancak, dış ekonomilerle ilgili poolerlerin başarılı bir şekilde fonksiyonlarını icra edebilmeleri, ulusal ekonomi para birimi değerinin istikrarı ile mümkündür.

Sosyo ekonomik açıdan gelişmemiş olan ekonomilerde meydana gelen ekonomik istikrarsızlık ekonomik durgunluk ve daralmalar hayat sigorta talebini olumsuz yönde etkilemiştir.

Ekonomik kriz dönemlerinde hayat sigortasına olan talep azaldığı gibi, prim ödemelerinde de bir takım sorunlarla karşılaşmaktadır. Sigorta şirketlerinin likidite düzeyleri düşmekte, teminat ödemelerinde gecikmeler olmaktadır.

Ekonomik dalgalanma dönemlerinin sigortacılık sektörü üzerinde etkili olan diğer bir yönü enflasyonun sigortacılık, özellikle de hayat sigortacılığına olan olumsuz katkılarıdır. Ülkemizde son yirmi yılda yaşanan kuvvetli enflasyon, hayat sigortacılığının gelişimini ve fon yaratma kapasitesini doğrudan etkilemiştir. Fiyatlar genel seviyenin hızla yükseldiği bu dönemlerde sigorta ekonomik işlevlerini yitirmekte ve cazibesini kaybetmektedir. Önce sigortalı açısından ödenen primler genel eğilime göre parçalanmakta, buna karşılık risk meydana geldiğinde alınacak teminat bedelleri kaybı karşılamaktan uzak kalmaktadır (51).

Fiyat artışları sigortacı bakımından da sakıncalar doğurmaktadır. Prim tarifeleri sabit olduğu halde işletme giderleri sürekli artmaktadır. Diğer taraftan geç tahsil edilen alacaklar ekonomik anlamda değer kaybına uğramaktadırlar. Bu enflasyonist ortamda sigorta şirketlerinin mali yapısı zorlanmakta, karlılık azalmaktadır.

Uzun yıllardan beri ekonomimizin kronik problemlerden birisi haline gelen enflasyon sorunu özellikle de hayat sigortacılığımızın gelişmemesinde başlıca neden olmuştur. Fiyatlar genel seviyesi kontrol altına alınır ve fiyat istikrarı sağlanırsa, sigorta sektörünün özellikle de hayat sigortacılığının gelişmesi için önemli bir adım atılmış olacaktır. Bunun yanında 09.12.1996 tarih ve 22842 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan 01.08.1997 tarihinde yürürlüğe giren Hayat Sigortası Yönetmeliği'nde hayat fonları ve dağıtılan kar payı konuları hakkında bu

51) 539 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname'nin 1. maddesi.

bransın ekonomiye sağladığı katkı açısından olumlu düzenlemeler getirilmiştir.

3.3. Sektörle ilgili Yasal Düzenlemeler

Ülke sigortacılığının geliştirilmesini, güven içinde yürütülmesini, sigorta sektöründe yer alan kişi ve kuruluşların mesleki kurallar içerisinde faaliyet göstermelerini, bu sektörde yaratılacak fonların ekonomik kalkınmaya katkısını sağlamak ve sigorta sözleşmelerinden doğan hak ve alacakları teminat altına almak üzere sigorta ve reasürans şirketlerinin kuruluşunu, yönetimini, çalışma esaslarını, tasfiyelerini, murakabeleri ile sigortacılıkla ilgili ihtisas komite ve kuruluşların teşkilini, eksperlik, aktüerlik, acentelik, brokerlik ve prodüktörlük faaliyetlerini ve özel sigortacılıkla ilgili diğer hususları düzenleyen (52) Sigorta Murakabe Kanunu, 21.12.1959 tarihinde yürürlüğe konmuş, 11.06.1987 tarihinde 3379 sayılı Kanun ile günün koşullarına uygun şekilde tadil edilmiştir. Söz konusu yasa 15.09.1993 tarihinde 510 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile 16.06.1994 tarihinde de 539 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile yeniden düzenlenmiştir.

7397 sayılı Sigorta Murakabe Kanunu'nun 510 ve 539 sayılı Kanun Hükmünde Kararnameler ile değişik 1. maddesinde, sigorta sektöründen yaratılacak fonların ekonomik kalkınmaya katkısının sağlanmasının, yasanın amaçları arasında olduğu belirtilmiştir.

Sigorta Murakabe Kanunu'nun sözkonusu Kanun Hükmünde Kararnameler ile değişik, Ek 3. maddesinde, Hazine Müsteşarlığı'nın, ülke ekonomisine kaynak yaratacak şekilde, Türkiye'de faaliyette bulunan sigorta ve reasürans şirketlerinin teknik ve mali imkanları dahilinde büyüme ve gelişmelerini sağlayacak her türlü tedbiri almaya yetkili olduğu belirtilmiştir.

Sigorta sektörüne ilişkin son yasal düzenlemelerde, sigorta endüstrisinin ekonomik işlevlerine ağırlık verilmiş, sigortacılık kanalı ile fon yaratılması yönünde birtakım düzenlemelerde bulunulmuştur.

Sigorta endüstrisinde yaratılan fonların kullanım alanları ile ilgili yasal düzenlemelere çalışmamızın ileriki bölümlerinde ayrıntılı olarak yer verilmiştir.

52) Türkiye'de Sigorta Kesiminin Ekonomik Gücü Ve Gelişmesi, i.A.V., ist., 1983, s. 43.

3.3.1. Prim Ve Tarifeler ile ilgili Düzenlemeler

Türk sigorta sektöründe tarife sisteminin uygulandığı dönemlerde, sigorta sektörümüzün fon yaratamamasının önemli nedenlerinden birisinin sözkonusu dönemde uygulanmakta olan tarife rejimi olduğu sık sık belirtilmiştir (53). 3379 sayılı yasa ile değişik 7397 sayılı Sigorta Murakabe Yasası'nın 28. maddesinde sigorta umumi şartları ve tarifeleriyle bunlara ait talimatların Ticaret Vekaletince tanzim ve tasdik olunacağı belirtilmiştir.

Prim ve tarifeler ile ilgili 7397 sayılı yasa ile değişik 510 ve 539 sayılı Kanun Hükmünde Kararnamelerin 26. maddesinde hayat sigortası ile süresi bir yılı aşan sağlık sigortalarında uygulanacak tarifelerin, sigortacılık usul ve esaslarına aykırı olmamak üzere sigorta şirketi tarafından serbestçe belirleneceği, ilgili sigortaların düzenlenmesi ve tarifeleri, prim, formül ve cetvellerinin uygulamaya konulabilmesinin Müsteşarlığın onayına tabi tutulduğu belirtilmiştir. Ayrıca aynı maddede Bakanlığın gerekli gördüğü takdirde sigorta dalları ve türleri itibariyle uygulanacak sigorta tarife ve talimatlarını, aracılık komisyon hadlerini tesbit etmeye veya sigortacılığın genel düzeyini dikkate alarak tarifelerin onayından sonra yürürlüğe konulmasını kararlaştırmaya ve bu hususda tüm tedbirleri almaya yetkili olduğu da eklenmiştir.

Sigorta şirketleri ve sigorta aracılığı hizmeti yapan bilumum hakiki ve hükmi şahıslar tanzim edilecek poliçe, tecditname, zeyilname ve sair muameleler dolayısıyla sigortalılara ve sigorta emrini verenlere doğrudan doğruya veya dolaylı olarak her ne şekilde olursa olsun risturn ve iskonto yapamayacakları gibi, bu mahiyette telakki edilecek terk, tenzil ve ödemelerde bulunamazlar ve bu gibi menfaatler sağlayamazlar.

Sigorta priminin peşin tahsili esastır. Primin taksitle ödenmesi kararlaştırıldığında sigorta şirketi taksit tutar ve vadelerini poliçede göstermek zorundadır. Poliçe düzenleme ve primlerin tahsiline ilişkin usul ve esaslar Birliğin görüşü

-
- 53) Tarife sisteminin ekonomik etkileri, i.A.V. tarafından düzenlenen Sigorta Tarifelerinde Serbesti adlı panelde etraflıca tartışılmıştır. Ayrıca 2. Türkiye İktisat Kongresi 7. iç Ticaret ve Hizmetler Komisyonu Tebligleri ile İTO tarafından düzenlenen Türk Sigortacılığının Geliştirilmesi, 22.09.1986 tarihli semineri ile i.A.V.'nin düzenlediği muhtelif panellerde konu ile alakalı açıklamalarda bulunulmuştur.

alınarak Müsteşarlıkça düzenlenir.

Türk sigortacılık sektöründe 1990 yılından itibaren kademeli bir şekilde hayat ve süresi bir yılı aşan sağlık sigortalıları ile zorunlu sigortalar dışında serbest tarife sistemine geçilmiştir. Böylece maliyet hesaplamaları ve rizikonun değerlendirilmesi önem kazanmıştır.

Sigorta şirketlerinin hayat ve hayat dışı branşların sadece birinde faaliyette bulunma yükümlülüklerinin getirilmesi, sağlıklı bir maliyet ürün analizini olanaklı kılmıştır.

Sigorta şirketleri sigorta talebini artırmak amacıyla yeni ürünler çıkartmaya başlamışlar, toplum istemine uygun ürünlerle sigortalı kitle sayısını artırmışlardır. Bununla birlikte sigorta şirketlerinin fon değerlendirme anlayışı değişmiştir. Ancak, etkin bir fon idare sistemi için, sermaye piyasasının gelişmesi ve yatırım araçlarının güven verici nitelite olması gerekmektedir.

Şirketlerin, toplumsal yapısı analiz edilerek, istemlere uygun ürün oluşturmaları, etkin bir pazarlama ve tanıtım programı ile sigorta bilincini artırarak atıl kapasite bırakmamaları günümüz koşullarında daha da önem kazanmıştır.

Sigorta şirketlerinin toplumun talep yapısına uygun olarak hazırlayacakları hayat sigortası ürünlerinin, potansiyel tasarrufları, fiili tasarruflara dönüştürerek ekonomik kalkınma ve gelişme için gerekli fonları yaratmak gibi çok önemli bir işlevi olduğu da unutulmamalıdır.

3.3.2. Tahsilat ile ilgili Düzenlemeler

Sigorta sisteminin sigortalıya sağladığı mikro düzeyli hizmetlerin yanı sıra ekonomiye fon aktarmak gibi makro seviyeli fonksiyonları da bulunmaktadır. Sigorta primlerinin tahsilatı ile oluşan fonlar, sermaye piyasasına kanallize edilerek ekonomik kalkınma için kullanılmaktadır. Sigortalı sayısını ve prim üretimini artırmak kadar önemli olan bir diğer husus, tahsilatı hızlandırmak ve toplanan fonları sermaye piyasasına etkin bir şekilde aktarmaktır. Prim tahsilatının, kullanılabilir fonlara olan olumlu katkısının yanı sıra, şirket mali bünyesini güçlendirerek sigortacılık hizmetlerini daha etkin bir biçimde yerine getirmede de yardımcı olmak gibi önemli işlevi vardır.

Türk sigorta sektörünün en önemli sorunu, şirketlerin, sigortalılar ve istihsal organlarından olan prim alacaklarını yasal süre içerisinde tahsil edememeleridir. Sigorta şirketlerinin 1994 ve 1995 yılları konsolide bilançoları, aktif toplamaları içinde, sigortalılar ve istihsal

organlarından olan alacakların anılan yıllar itibariyle sırasıyla % 32.92 ve % 32.45'dir. Sigorta şirketlerinin yükümlülük ve taahhütlerini zamanında yerine getirmeleri ve fon yaratmaları ancak alacakların zamanında tahsili ile mümkündür. Sigorta şirketlerinin düşük primlerle, büyük montanlı teminat verdikleri hususu gözönüne alındığında, konu daha da önem arz etmektedir.

3379 sayılı yasa ile değişik 7397 sayılı Sigorta Murakabe Kanunu'nun 27. maddesinde, sigorta aracılığı hizmeti yapanlar tarafından tahsil edilen primlerin emanet para niteliğinde olduğu ve tahsilatı izleyen ayın sonuna kadar ilgili sigorta şirketine ödenmesi gerektiği belirtilmiştir.

24.10.1991 tarihinde yayımlanan Sigorta ve Reasürans Aracıları hakkında yönetmeliğin 17. maddesinde sigorta primlerinin, peşin olarak ödenmesinin esas olduğu hayat sigortalarında sigorta primlerinin, yıllık, aylık, üçer aylık, altı aylık taksitler veya peşin olarak tahsil edilebileceği belirtilmiştir. 14.12.1994 tarih ve 22141 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan ve şu anda yürürlükte olan Sigorta Acenteliği Yönetmeliği'nin 14. maddesinde hayat sigortalarında prim tahsiline ilişkin usul ve esasları kendi teknik esaslarına bırakmıştır.

510 sayılı Kanun Hükmünde Kararname'nin 27. maddesinde, yetkili acentelerin tahsil ettikleri primleri en geç on iş günü içerisinde ve ilgili vergiler düşüldükten sonra sigorta şirketine intikal ettirmek zorunda oldukları belirtilmiştir. Ancak, 539 sayılı Kanun Hükmünde Kararname'de ve 14.12.1994 tarih ve 22141 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan Sigorta Acenteliği Yönetmeliğinin 16. maddesinde bu konuya ilişkin biraz daha kısıtlamalar getirilerek, sigorta acentelerinin, bir hafta süresince tahsil ettikleri primlerin komisyon ve ilgili vergiler düşüldükten sonra kalan kısmını, en geç ertesi haftanın son iş gününün bitimine kadar sigorta şirketine intikal ettirme zorunluluğu getirilmiştir.

Sigortacılık sektörü ile ilgili son yasal düzenlemelerde yer alan tahsilat konusu ile alakalı değişikliklere ilişkin bir değerlendirme yapıldığında, şu hususlar dikkati çekmektedir.

* İstihsal organlarının, sigortalılardan, prim borçlarına karşılık aldıkları, emanet niteliğinde olan paraları, şirkete intikal ettirmek zorunda oldukları yasal süre önemli ölçüde kısaltılmıştır.

* Sigorta şirketlerine, istihsal organlarının sigortalılardan aldığı primleri şirkete yasal süre içinde tevdi etmelerinin temini için bir takım yetkiler

verilmiştir (54). Sigorta şirketlerine, 539 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile değişik Sigorta Murakabe Kanunu'nun 27. maddesine aykırı şekilde aracılık faaliyetinde bulunan acenteler ile acentelik sözleşmesi akdetmeleri halinde, bazı hukuki yaptırımlar getirilmiştir (55).

* Sigorta acentelerinin tahsil ettikleri primleri belirtilen süre içinde şirkete intikal ettirmemeleri halinde öngörülen hukuki müeyyideler ağırlaştırılmıştır (56).

Sigorta şirketlerinin prim istihsalinden mütevellit alacaklarının tamamı istihsal organları tarafından sigortalılardan tahsil edilen ve şirketlere intikal ettirilmeyen emanet para niteliğindeki paralardan oluşmaktadır. Prim alacaklarının bir kısmı (57), sigortalılar tarafından gerek acentelere gerek şirketlere ödenmeyen, diğer bir ifade ile, sigortalılar nezdinde bulunan alacaklardan oluşmaktadır.

-
- 54) 539 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile değişik 7397 sayılı Sigorta Murakabe Kanunu'nun 58. maddesine göre Sermaye Piyasası Kanununda yazılı suçlardan dolayı kavuşturma yapılması Müsteşarlık tarafından Cumhuriyet Savcılığına yazılı başvurudabulunulmasına bağlıdır. Ancak sigorta şirketlerinin acenteleri hakkında açacakları davalarda, bu maddenin uygulanmış olması şartı aranmaz.
- 55) SMK'nun 539 sayılı KHK ile Değişik 3. maddesinin 2. fıkrasının d bendine göre sigorta şirketlerinin kanuna göre sözleşme yapma ve prim tahsil yetkisi verilmesi mümkün olmayan kişilerle bu yetkileri kapsayacak acentelik sözleşmesi yapmaları halinde Müsteşarlıkça sürekli veya bir yıldan fazla olmamak üzere geçici olarak ilgili branşta veya bütün branşlarda ruhsatları iptal edilebilir.
- 56) 539 sayılı KHK ile Değişik 7397 sayılı SMK'nun 27. maddesinin 2. fıkrası Bu madde hükmü uyarınca acentelik yetkisi aynı ikinci defa kaldırılan acentelere, bu kanunun 9. maddesinin 2. fıkrası hükmü saklı kalmak kaydıyla, bir daha sözleşme veya prim toplama yetkisi verilemez hükmünü amirdir. Aynı maddede, sigorta acentelerinin, tahsil ettikleri primleri şirkete intikal ettirmedikçe acentelik faaliyetlerine devam edemeyecekleri belirtilmiştir.
- 57) Sigorta şirketlerinin, yıl sonu bilançolarında, istihsal organlarına ait borç bakiyesi olarak yer alan tutarın ne kadarlık kısmının sigortalılardan tahsil edilemediğine dair elimizde bilgi olmadığından bu konuda herhangi bir değerlendirme yapılmamıştır.

6762 sayılı Türk Ticaret Kanunu'nun 1295. maddesine göre sigortacının sorumluluğu ilk primin veya ilk taksidin ödendiği tarihten itibaren başlar. Türk Ticaret Kanunu'nun 1297. maddesi ''Sigorta ettiren kimse, sigorta primini 1295. madde gereğince vermemiş veya prim tecil edilmiş yahut taksitlere bağlanmış olduğu halde işbu primi veya herhangi bir taksidi vadenin bitiminde ödememiş ise, sigortacı kendisinin veya akit sıfatı ile hareket eden vekilinin yazı ile sigortacıya bildirilmiş son ikametgah veya meskenine resmi bir ihtarname veya taahhütlü mektup göndererek bir ay içinde mezkur ücret veya taksidi ödemez ise sigortanın feshedilmiş olacağını ihtar eder. Bu müddetin bitiminde borç ödenmemiş ise mukavele feshedilmiş olur'' hükmünü amirdir.

Sigorta sözleşmesinin fesh edilmesi için kanunda öngörülen prosedürün uzun ve maliyetli oluşu nedeni ile, sigorta şirketleri, prim ödenmemesi nedeni ile akdi feshetme yoluna nadiren başvururlardı. İhtara gerek kalmaksızın akdi fesh etme olanaklarının olmayışı tahsilat sorununa neden olan başlıca sebeplerden birisi olarak kabul edilmiştir. İlk primi, yahut taksidi ödeyen sigortalı müteakip primleri ödemezse dahi sigortacının sorumluluğu devam etmekteydi.

Türk Ticaret Kanunu'nda değişiklik yapılmasına ilişkin 537 sayılı Kanun Hükmünde Kararnamenin, 3. maddesi '' Diğer sigortalarda ise, sigorta ettiren kimse sigorta primini 1295. madde gereği vermemiş veya prim tecil edilmiş yahut taksitlere bağlanmış olduğu halde poliçede vadeleri tesbit ve tayin edilen herhangi bir taksidini, vade gününün bitiminde ödememiş ise temerrüte düşer. Temerrüt gününü takip eden onbeş gün süre ile sigorta teminatı durur. Bu sürenin sonuna kadar prim ödenmediği takdirde sigorta sözleşmesi herhangi bir ihtara gerek kalmadan feshedilmiş olur. Teminatın durduğu süre içinde rizikonun gerçekleşmemesi şartıyla primin ödenmemesi halinde teminat durduğu yerde devam eder'' hükmünü amirdir.

Yeni düzenleme ile sigortalının sigorta primlerini ödememesi halinde, sigorta sözleşmesinin herhangi bir ihtara gerek kalmaksızın feshedileceği hüküm altına alınmıştır.

Türk Ticaret Kanunu'nda yapılan değişiklikler sigortalılar açısından önemli sonuçlar doğurmuştur. Sigortalılar, prim ödemelerini zamanında yapmadıkları takdirde sigorta güvencesinden yoksun kalacaklarının bilincinde olacaklarından düzenli bir şekilde prim borçlarını ödeyeceklerdir.

Sigortacılık sektörüne ilişkin son yasal düzenlemelerde, tahsilat konusu bütün yönleri ile ele alınmış, sorunun çözümü için önemli hükümler sevk edilmiştir. Tahsilat sorununun çözümü halinde, sigorta endüstrimizin her

branşında, kullanılabılır fon yaratma kapasitesi önemli ölçüde artacaktır.

3.3.3. Sigortacılık Sektörüne ilişkin Mali Mevzuat

Sigortacılık sektörünün gelişimi, dolayısıyla sigortacılık endüstrisi kanalıyla fiili tasarrufların birikim düzeyini belirleyen önemli etmenlerden birisi sigorta endüstrisine ilişkin mali mevzuattır.

Can sigortalarının genel olarak tasarrufu artırıcı ve özellikle küçük tasarrufların birikmesine olanak sağlayıcı niteliklerine inanmış her ülke, bu sigortaların gelişmesi için gerekli her türlü teşvik tedbirini almıştır.

Bunların en önemlisi, sigorta kuruluşlarına ödenen sigorta primlerinin sigortalılar tarafından masraf kaydedilerek gelir vergisi matrahından indirilmesidir. 1960-1970 yıllarında bütün dünyada görülen ve çoğu ülkede çift rakamla ifade edilen enflasyon, can sigortalarının gelişmesini engelleyici etkenlerin başında gelmekteydi (58). Bu olumsuz etkiyi ortadan kaldırmak için gelir vergisi muafliğini tekrar gözden geçirmek zorunluluğu duyulmuştur.

Hayat sigortalarının ekonomik kalkınma için gerekli olan uzun vadeli fonları yaratma özelliğinden dolayı, hayat sigortalarına teşvik amacıyla, vergi yasalarımızda bazı muafiyetler getirilmiştir. Gelir Vergisi Kanunu (59) (madde 63/3) hayat sigortası ile ilgili olarak bazı primlerin matrahtan indirilebileceğini öngörmüştür. Buna göre, mükellefin şahsına, eşine ve küçük çocuklarına ait hayat, ölüm, kaza, hastalık, sakatlık, işsizlik, analık, doğum ve tahsil gibi şahıs sigortaları için hizmet erbabı tarafından ödenen primler (sigortanın Türkiye'de kain ve merkezi Türkiye'de bulunan bir sigorta şirketi nezdinde akdedilmiş olması ve sigorta priminin ödendiği ayda elde edilen ücret üzerinden, kanunla kurulu sosyal güvenlik kurumlarına hizmet erbabı hissesi olarak hesaplanan prim ve aidatın aylık tutarını aşmaması şartıyla) ücretten indirilir.

Ülkemizde gecikmiş de olsa, böyle bir düzenlemenin yapılması ile hayat sigortasının gelişimi için önemli bir aşama kaydedilmiştir.

58) Sigorta Endüstrisinin Türk Ekonomisindeki Yeri, Sigorta Hukuku Derneği, ist., 1979.

59) Değişik 4/12/1985 - 3239/54 madde.

3.3.4. Teminat Ve Yatırımlar ile ilgili Düzenlemeler

Sigorta şirketlerinin yatırımlarını ihtiyari nitelikte olan yatırımlar ile, yasal olarak sınırları, çerçevesi, miktarı belirlenen ve zorunlu mahiyette olan yatırımlar diye iki ana grupta tasnif etmek mümkündür.

Sigorta şirketleri, sigorta sözleşmelerinden doğan taahhütlerine karşılık olmak üzere, sigorta primleri ile orantılı olarak teminat göstermek zorundadırlar.

Hastalık ve ferdi hayat sigortaları ile diğer hayat dışı sigortalarda her hesap dönemi sonu itibariyle Türkiye'de akdedilmiş sigortalardan fesih ve iptaller çıkarıldıktan sonra kalan prim tutarının % 20'sinden çok olmamak üzere Müsteşarlık, hesap dönemine bağlı kalmaksızın yürürlükte bulunan sözleşme tutarları ile orantılı olarak teminat tesis edilmesini isteyebilir.

3379 sayılı Kanunla değişik 7397 sayılı Sigorta Murakabe Yasası'nın 12. maddesinde, sigorta şirketlerinin sabit teminat ayırmaları öngörülmekteyken 539 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile şirketlerin sabit teminat tesis etme yükümlülükleri kaldırılmıştır (60).

Sigorta şirketlerinin hayat bransında göstereceği teminat hayat sigortalarının safi primleri üzerinden ayrılan aktüeryal matematik karşılıkları toplamından hayat sözleşmeleri üzerine yapılmış ikrazların düşülmesinden sonra kalan tutar ile hayat muallak tazminat karşılıkları ve yürürlükte bulunan yıllık sigortalar ile süresi bir yılı aşan birikim priminin de alındığı hayat sigortaları için tahakkuk etmiş primlerden, komisyonlar ile gider payları ve varsa birikime kalan kısım düşüldükten sonra kalan tutarın ertesi yıla sarkan kısmından oluşan cari rizikolar karşılıkları ile tahakkuk etmiş kar payları toplamıdır.

Sözkonusu teminatlar ile ilgili yasal düzenlemeler çalışmamızın Zorunlu Yatırımlar başlıklı 4.4.1 bölümünde Sigorta Murakabe Kanunu'nun 539 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile değişik 15. maddesine ve 09.12.1996 tarih, 22842 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan Hayat Sigortaları yönetmeliğine göre detaylı olarak incelenmiştir.

60) 3379 sayılı yasa ile değişik 7397 sayılı Kanunun 12. maddesine göre sigorta akitleri dolayısıyla sigortalılarına mütehavvil şirketlerin vaki taahhütlerine karşılık olmak üzere Ticaret vekili emrine biri sabit, diğeri mütehavvil olmak üzere iki nevi teminat göstermeye mecburdurlar.

3.4. Bankaların Kontrolü

1980'li yılların ortasından sonra mali piyasalarda önemli gelişme ve değişimler ortaya çıkmıştır. Bankalar ve sigorta şirketleri arasındaki kesin sınırlar gevşedikçe ve ortadan kalktıkça bu iki mali kurum arasındaki ayırım da giderek zayıflamaktadır. Bu gelişmenin hızını yalnızca piyasalardaki ekonomik gelişmeler değil aynı zamanda yasal düzenlemelerin gevşetilmesi de belirlemektedir. İş bu gelişmelerin ışığında öncelikle Almanya ve Fransa'da olmak üzere Allfinanz ve Bancassurance kavramları ortaya çıkmış ve diğer gelişmiş ülke mali sistemlerinde yayılmıştır. Bu kavramlar bankaların ve sigorta şirketlerinin üretim ve dağıtımında daha yakın işbirliği ve bazen de birlikteliğini ifade etmektedir. Varlık değerleri ve enflasyon, tasarruflardaki gelişme ve değişimler, demografik ve sosyal gelişmeler ile rekabet bu konuda başlıca belirleyici etken olarak ortaya çıkmıştır (61).

Bir başka deyişle dünyada universal bankacılığa doğru bir gelişim vardır. Bu gelişim sürdükçe mali kurumlar birbirlerinin sahasına daha çok gireceklerdir. Bu nedenle de bankacılık, sigortacılık ve yatırım yönetimi arasındaki sınırların ortadan kalkması hızlanacaktır.

Bir görüşe göre, mali ürün talebi genel olarak temel bir tüketici gereksiniminden doğmaktadır. Örneğin, tüketiciler ipotekli kredi istemezler, aslında istedikleri ev almaktır. Tasarruf hesapları istemezler, aslında istedikleri kendileri ve çocukları için güvenli bir para kaynağıdır. Tüketicilerin gereksinimlerini daha erken ifade ettikleri noktalara ve yerlere "ele geçirme noktası" denilmektedir. Zaman içinde geleneksel dağıtım kanalları ele geçirme noktasını iyi değerlendirmek yeni müşteri ilişkilerini kurmada çok uygun bir temel sağlamaktadır. Ele geçirme noktasında müşteri gereksinimlerinin zamanında karşılanması daha yüksek fiyatla daha çok iş getirebilmektedir.

Demografik ve sosyal gelişmeler (nüfusun yaşlanması ve sosyal güvenlik kurumlarının yetersizliği) yüksek kar ve düşük risk taşıyan hayat sigortacılığının bütün dünyada gelişeceğini göstermektedir. Banka dağıtım kanalları genel olarak geleneksel tasarruf kanallarına kıyasla bu tasarruf benzeri ürünler ve iş için daha uygun ele geçirme noktalarıdır. Diğer yandan bankalar ödeme sisteminde oynadıkları işler ile iş alemine ve hane halkına sağladıkları kredi ve sundukları tasarruf araçları nedeniyle hem hayat

61) ALİ İHSAN KARACAN, Sigortacılık Ve Sigorta Şirketleri
Araştırma Dizisi Bağlam, ist., 1994, s.228.

sigortası ürünleri hem de hayat dışı sigorta ürünleri için bir ele geçirme noktası oluşturmaktadır.

Bu işbirliği yalnız bankalar ve sigorta şirketlerine değil müşterilere de bazı yararlar sağlayabilir. Bu yararlar çeşitli şekillerde ortaya çıkabilir.

- Müşteriye ulaşımı kolaylaştırır,
- Dağıtım maliyetlerini azaltır ve etkinleştirir,
- Yatırım olanaklarını iyileştirir,
- Faaliyetlerde etkinliği geliştirir.

Sigorta şirketlerinin, bankalar aracılığı ile, tüketicilere gereksinmelerini daha erken ifade ettikleri ele geçirme noktasına ulaşmaları, bu noktayı iyi değerlendirerek yeni müşteri edinmeleri ve müşteri gereksinmelerini zamanında karşılamalarının, potansiyel tasarrufları, fiili tasarruflara dönüştürmek yönünden önemli katkıları olacaktır. Bankacılık sisteminin çok geliştiği ülkelerde, sigorta şirketlerinin, bankalar ile işbirliği kurarak ve banka verilerinden istifade ederek, talep analizi oluşturmaları, bu talep analizleri doğrultusunda yeni ürün geliştirmeleri, sigorta endüstrisine önemli bir mali aracı kurum olma niteliği kazandıracaktır.

Sigorta şirketlerinin bankalar aracılığı ile hedef kitleye ulaşmaları daha kolaydır. Hedef kitlenin, sigorta talep eğrisinde esneklik yelpazesinde başarılı analiz sonucu oluşturulan ürün kalitesine koşut olarak daralma meydana gelir. Sigorta ürün çeşitlemesindeki zenginlik, prim üretimi yoluyla oluşturulan kullanılabilir fon tutarındaki artış bu metodun diğer olumlu yanlarıdır.

Bankalar aracılığıyla müşterilere ulaşma, dağıtım maliyetini azaltır ve ürün sunumunu daha etkin kılar. Kullanılabilir fon tutarındaki artış ile dağıtım faaliyetlerindeki düşüş sigorta şirketleri mali bünyelerini daha güçlü kıldığı gibi yatırım olanaklarını da iyileştirir.

3.5. Kar Dağıtım Politikası (62)

Şirket karlarının dağıtılıp dağıtılmaması, ya da dağıtılacak kar oranının yüksek veya düşük oluşu, sigorta ve reasürans şirketlerinin fon yaratma kapasitelerini etkileyen önemli bir etmendir. Şirketlerin, karlarından ayrılan temettü tutarları yükseldikçe, şirketlerin mali bünyeleri zayıflamakta, bu suretle mali aracı kurum niteliğinde olan sigorta şirketlerinin kullanılabilir fon tutarları azalmaktadır.

Sigorta şirketleri, güvence satan kurumlar olduklarından, sigortalılardan tahsil olunan primlerden elde edilen karların büyük bölümünün, şirket ortaklarına dağıtılmaması, gerek sigortalılar, gerek şirket lehine olmak üzere şirket bünyesinde bırakılması uygun olur.

Sigorta şirketlerinin, dengeli ve sağlıklı büyümeleri, sigortalılarına olan yükümlülüklerini rahatlıkla karşılayabilmelerini teminen karlarının düşük bir kısmını dağıtmaları gerekir. Finansal aracı kurum niteliğinde olan sigorta şirketlerinin dağıtılmayan karlardan oluşan kullanılabilir fonları daha etkin şekilde kullanarak, ekonomik açıdan daha yüksek bir verim ile kalkınma sürecine önemli katkıda bulunmaları mümkündür.

Sigorta şirketlerinin dönem karlarının önemli bir kısmı temettü olarak dağıtılmıştır. Şirketlerin, oto-finance suretiyle kaynak yaratmaları ve bu kaynakları verimli alanlarda kullanarak mali bünyelerini güçlendirmeleri istikrarlı bir büyüme ve sigortalıların menfaatinin korunması açısından önem arz etmektedir. Oto-financemanın, şirketi piyasada etkin kılmak, portföyünü artırmak ve etkin ölçeklere ulaştırmak açısından da önemli katkıları vardır.

3 6. Reasürans Politikası (63)

Sigorta şirketlerinin reasürans politikaları ile teknik karlılıkları arasında sıkı bir ilişki vardır. Şirketlerin, kapasitelerini kaldıramayacakları derecede konservasyon ayırmaları, şirketi dolayısıyla sigortalıları tehlikeye maruz bırakmak anlamına gelir. Buna karşılık şirketlerin kapasitelerinin altında konservasyon ayırmaları, lüzumsuz yere şirket karının kaybına neden olur.

7397 sayılı Kanun'un 59. maddesinde yer alan, Türkiye'de reasürans tekeli uygulamasına imkan veren 1160 sayılı Mükerrer Sigorta inhisarı Hakkında Kanun'un 1. maddesinde tekel uygulamasının ne şekilde ve ne nispette yapılacağı belirtilmektedir. Ancak tatbikatta reasürans tekelinin uygulanmasına esas olan ve ilgili Bakanlıkça onaylanan konservasyon cetvellerinin adigeçen kanunda belirtilen esaslara göre tespiti sigorta tekniği ve mahiyeti açısından mümkün olamamıştır. Çünkü kanunda, konservasyon hadlerinin tespitinde, sigorta tekniği açısından önemli rol oynayan başka unsurlar da bulunduğundan, bu madde 11.06.1987 gün ve 3379 sayılı Kanun ile değiştirilmiştir. Buna göre;

63) KLAUS GERATHEWOHL, Reinsurance Principles And Practice, Verlag Versicherungswirtschaft e.V., Karlsruhe 1980, s. 245.

Türkiye'de faaliyette bulunan sigorta şirketlerinin, Türkiye'de akdettikleri her nevi sigorta miktarları üzerinden Bakanlıkça onaylanmış saklama paylarına uygun olarak kendi üzerlerinde muhafaza ettikleri kısımdan mütekabisini kısmen veya tamamen mükerrer sigorta mecburiyetine tabi tutmaya Bakanlar Kurulu yetkilidir.

Bu durumda, konservasyon saptanması sırasında herhangi bir bağımlılık olmamakla birlikte sigorta piyasasındaki bazı kriterler dikkate alınmaktadır. 26.12.1994 tarihinde 22153 sayılı Resmi Gazetede yayımlanmış bulunan Sigorta ve Reasürans Şirketlerinin Kuruluş ve Çalışma Esaslarına dair yönetmeliğin 31. maddesi sigorta şirketlerinin uygulayacakları saklama paylarına ilişkin tabloları Aralık ayı başına kadar Müsteşarlığa göndermelerini öngörmektedir. Saklama payı miktar ve oranları uygun bulunan şirketler, Müsteşarlıkça onaylanmış tabloyu uygular. Bu oranlarda yıl içinde yapılacak değişiklikler de onaya tabidir.

Hayat dışı branşlarda konservasyon; riziko, hasar veya olay başına tesbit edilirken, hayat branşında saklama payı; aktüeryal formüllere dayanılarak tesbit edilmektedir.

Ülkemizde hayat sigortaları gelişmeye başladığında sigorta şirketleri akdettikleri sigorta sözleşmelerinden doğan bütün yükümlülükleri taşıyamayacaklarının bilincine varmış ve reasürans sözleşmeleri yapmaya başlamışlardır. Bu suretle, sigorta şirketleri yapmış oldukları sözleşmelerdeki teminatların ne kadarını üzerinde tutarak kalanını reasürans şirketlerine devredecekleri sorunu ortaya çıkıştır. Sonuç olarak, portföyde bir ' ' Adet Birliği Teorisi ' ' çıkmış ve buna göre her ölüm olayı dolayısıyla şirketin miktar itibariyle değişmeyen sabit bir meblağı ödemesinin daha doğru olacağı düşünülmüş ve o zamana kadar Büyük Sayılar Kanunu'nun ölüm nispetlerini ortalayıcı ve yumuşatıcı etkisinden faydalanmak düşüncesi bir yana bırakılarak her ölüm olayında şirketin sabit bir miktar ödemesi ve kalan miktarın ise reasürör tarafından karşılanması değişmez bir usul olarak hayat sigortalarına girmiş bulunmaktadır. Zamanla, çeşitli aşamalardan sonra saklama payı miktarı aktüeryal formüllere dayanılarak sigorta meblağına, sigortalı adedine, yaşam ve ölüm ihtimallerine dayanılarak ayrılmaya başlanmıştır. Öte yandan azami konservasyonun sağlıklı olup olmadığı;

- Şirketin ödenmiş sermaye + serbest ihtiyatları,
- Şirketin likit varlıkları (kasa + banka + hemen paraya çevrilebilir serbest menkul kıymetler),
- Portföy yapısı,
- ilgili branşın prim hacmi,
- özkaynak yada yükümlülüğü karşılama yeterliliği,

kriterlerine göre belirlenen ideal oranlar neticesinde tesbit edilmektedir (64).

Reasürans politikasının ilgili şirketler açısından mikro düzeyli sonuçları olduğu gibi ulusal ekonomi açısından makro ölçekli sonuçları da bulunmaktadır. Şirketlerin gerektiği gibi konservasyon ayırmamaları bazı durumlarda şirketi riske maruz bırakacağı gibi, bazı durumlarda da gereksiz yere kar kaybına sebebiyet verir. Reasürans politikasını rasyonel bir şekilde yürüten ve konservasyon oranlarını bilimsel esaslara uygun biçimde belirleyen şirketler, kaynak sızıntılarını en düşük düzeye indirirler.

Bir ülkede faaliyette bulunan sigorta ve reasürans şirketlerinin, yabancı ülkelerde faaliyet gösteren sigorta ve reasürans şirketleri ile reasürans muamelelerine girişmeleri ülke ekonomileri için önemli sonuçlar doğurabilir. Reasürans politikaları, bilimsel verilere dayalı olmayan rasyonellikten uzak şirketlerin ülkelerinden yurt dışına kaynak sızıntısı meydana gelecektir. Bazı ülkeler, yurtdışına reasürans muameleleri yoluyla kaynak akışını engellemek amacıyla birtakım yasal düzenlemelerde bulunmuşlardır.

Reasürans politikalarının hem sigorta şirketleri, hem de ilgili ülke ekonomisi üzerinde önemli bazı sonuçları olduğundan sigorta ve reasürans şirketlerinin, reasürans politikalarını rasyonel biçimde belirlemeleri gerekir.

64) ÜLKER YALÇIN, Sigorta Denetleme Kurulu Aktüerlik Tezi, 1995, s.30.

4. HAYAT SİGORTA FONLARININ SERMAYE PİYASASINDA KULLANILMASI

4.1. Sermaye Piyasasında Kurumsal Yatırımcı Olarak Sigorta Şirketleri

Genel bir ifadeyle, orta ve uzun vadeli fon arz ve talebin karşılaştığı piyasaya sermaye piyasası denilmektedir.

Bu piyasanın aletleri ise, tahviller, mevduat sertifikaları ve hisse senetleri ile ödünç verilebilir fonları orta ve uzun vadeli plasmanlara bağlayan diğer her türlü kredi araçlarıdır.

En geniş anlamıyla sermaye piyasası örgütlenmiş finansman sisteminin tümüdür. En dar anlamıyla sermaye piyasası ise, tahvillerin ve hisse senetlerinin alınıp satıldığı örgütlenmiş ve uzmanlaşmış piyasaları kapsar. Bu anlamıyla sermaye piyasası birincil ve ikincil olmak üzere iki bölümden oluşmaktadır (65).

Birincil piyasalarda, kurumlar tarafından ihraç edilen menkul kıymetler, belli bir süre içinde tasarruf sahiplerine satılır. Dolayısıyla bu piyasalar, ihraç ve pazarlama faaliyetlerini içerirler. Pazarlama yöntemleri ise her ülkede farklıdır. Genellikle bankalar, pazarlama şirketleri ve aracı kurumlar tarafından yürütülür.

ikincil piyasalarda ise, daha önce çıkarılmış bulunan tahvil ve hisse senetleri alınıp satılır. Bu piyasalar menkul kıymet borsalarıdır. Menkul kıymet borsalarında, satış süresi sonunda tasarruf sahiplerinin eline geçen menkul kıymetler alınıp satılmak suretiyle el değiştirmeye başlar. "Bağımsız banker kuruluşlarından oluşan bu piyasa Türkiye uygulamasında etkinliği geniş bir piyasadır" (66) Sermaye piyasasının gelişmiş olduğu batı ülkelerinde menkul kıymet borsaları ekonomide büyük bir etkinliğe sahiptir. Bundan dolayı sermaye piyasası denince, dar anlamıyla, borsada yapılan muameleler, hatta doğrudan doğruya borsa anlaşılmaktadır.

Birincil ve ikincil piyasalar arasında sıkı bir ilişki vardır. ikincil piyasalarda işlem hacmi daha fazladır. Birincil piyasalarda pazarlanmış olan kıymetler, ikincil piyasalarda daha çok tasarrufçu arasında süratle el değiştirilerek yaygınlaşır. Bu ise birincil piyasayı etkiler ve bu piyasaya yeni menkul kıymetler gelmesini ve yeni anonim

65) SELAHATTİN TUNCER, Türkiye'de Sermaye Piyasası Teorisi Ve Uygulama, İstanbul, 1985, s.10.

66) ALİ SAİT YÜKSEL, Para Bulma Ve Yatırım (İşletmelerde Sermaye Yönetimi), İstanbul, 1982, s.244.

ortaklıklar kurulmasını teşvik eder.

Sermaye piyasasının uzun vadelerde, hatta vadesiz, müteşebbisin emrine sermaye sağlaması, kapitalist yoldan kalkınmak isteyen ülkelere büyük avantaj sağlamaktadır. Ayrıca en küçük tasarruf sahibinin dahi şirketler kanalıyla yatırımlara ortak olması ve ondan kar veya tahvil yoluyla faiz alması, sermaye piyasasının ekonomik gücü yanında, gelirin yaygınlaştırılmasına hizmet ettiği gerçeğini de ortaya koymaktadır. Üstelik menkul değerlere yapılan yatırımların istenildiği anda, iyi işleyen bir sermaye piyasasında nakte dönüştürülmesi şansı her zaman mevcut bulunmaktadır (67).

Ekonomik açıdan gelişmiş ülkelerde sigorta şirketleri büyük montanlı yatırımlarla, menkul kıymet borsalarında, arz ve talebi önemli ölçüde etkileyerek 'marker' sıfatıyla piyasadaki inis ve çıkışların denetim altında tutulmasında katkıları olmaktadır.

Menkul kıymetler borsasında, zaman zaman kendi portföylerine dönük işlem yapan İstanbul Menkul Kıymetler Borsası üyesi aracı kurum/bankaların systemsiz ve spontane müdahaleleri dışında yatırımcı yönünde bilinçli ve bilgili olarak market marker görevini üstlenecek kurumsal yatırımcı yoktur.

Menkul kıymet borsalarında fiyatların büyük dalgalanmalar yapmasına imkan vermemek için market markerların sayıca, tek başına piyasayı etkilemeyecek kadar çok olması gerekir. Sayıca çokluğu sağlayacak önemli kurumsal yatırımcılardan birisi de sigorta şirketleridir. Toplanan primlerin önemli yatırım yerlerinden birisi menkul kıymetler borsası olmalıdır. Bu sayede piyasa derinleşecek başta sanayi olmak üzere bütün sektörlerin ihtiyaç duyduğu uzun vadeli fonlar sağlanacak ve mülkiyetin tabana yayılması ilkesi gerçekleşecektir.

Kurumsal yatırımcıların varlığıyla sermaye piyasasında küçük tasarrufçu korunmuş olacak, fon transferleri bilimsel esaslara dayalı olarak gerçekleşecektir. Çok sayıda, küçük miktarda tasarruf sahibinin tasarruflarını sermaye piyasasına yönlendirmede en etkin rolü oynayacak mali kurumlardan birisi sigorta endüstrisidir. Sermaye piyasalarında arz ve talebin önemli boyutlarda olması kamuyu aydınlatma ilkesini ön plana çıkartacak, şirketler şeffaflaşacak ve sonuçta tek başına ekonomiye yararlı olamayan küçük tasarrufların menkul

kıymetlere yatırılarak büyük yatırımlara dönüşmesi sağlanabilecektir.

4.2. Finansal Aracı Kurum Olarak Sigorta Şirketleri

Finansal sistem gelişmiş bir ekonomide, belirli kurumların, pazarların bir araya ve birbirlerini etkileyerek borç alma ve borç işlevini kolaylaştırmak ve düzenli bir şekilde işleyişini sağlamak için bir araya gelmelerinden oluşan bir sistemdir. Her ekonomide bazı bireyler ve kurumlar belirli bir süre içinde elde ettikleri gelirlerin bir kısmını harcamayarak tasarruf ederler, bazıları ise elde ettikleri gelirden daha fazlasını harcama eğilimi içindedirler. Birinci gruba nihai tasarrufçu, ikinci gruba ise nihai borçlu demekteyiz. Bir başka deyişle fon fazlası olanlar finansal sisteme fon arz edeceklerdir. Nihai borçlular ise, harcamalarını gelirleri ile karşılayamadıkları için karşılığında bir fiyat ödeyerek, finansal sistemden fon talep edeceklerdir. Finansal sistem bu iki grubu bir araya getirerek, tasarruf eden birimlerle, borç talep eden birimler arasında bu fonların etkin ve kesintisiz bir biçimde akmasını sağlar.

Nihai tasarrufçular ellerindeki bu artı fonları ''Finansal Aracılar'' veya ''Finansal Pazarlar'' aracılığı ile nihai borçlulara ulaştırırlar.

Ticaret ve yatırım bankaları, sosyal güvenlik kurumları; sigorta şirketleri ile yatırım fonları ve yatırım ortaklıkları finansal sistemin finansal aracıları, para pazarları ve sermaye pazarları da finansal sistemin finansal pazarlarını oluşturmaktadırlar.

Ticaret ve yatırım bankaları, sosyal güvenlik kurumları, sigorta şirketleri, yatırım fonları ve yatırım ortaklıkları türünden finansal kurumlara finansal aracı kurumlar denmelerinin nedeni, fon transferini sağlamak amacı ile tasarrufçularla nihai borçlular arasında yer almaları ve aktarma görevini yerine getirmeleridir (68).

Bu kurumlar mevduat ve fon kabul ederek bunları nihai kullanıcılara aktarırlar. Sigorta şirketleri sattıkları sigorta poliçeleri karşılığında sigortalılardan aldıkları fonları çeşitli alanlara ve finansal araçlara sevkederek finansal aracı kurumlardır.

68) SELİM SEVAL, Kurumsal Yatırımlar Ve Sigorta Fonlarının Sermaye Piyasasında Değerlendirilmesi sempozyumunda sunulan Kurumsal Yatırımcılar Ve Türk Sermaye Piyasası adlı tebliğ, istanbul, 1988.

Finansal aracılar, fon aktarma işlevini yerine getirirken bazı önemli fonksiyonları da yerine getirirler. Bu nedenle, nihai hizmetlerine her zaman gereksinim duyulmaktadır. Finansal aracı kurumların fonksiyonları şunlardır.

4.2.1. Risk Paylaşımı

"Yatırımda risk, bağlanan paradan kayba uğramak, onu kısmen veya tamamen kaybetmek ve yatırımdan beklenen geliri elde edememek anlamına gelmektedir" (69).

Her yatırımın az veya çok bir riski vardır. Mali piyasalarda risk, finansal araçların ayrılmaz bir karakteridir. Çeşitli araçların risk miktarları ve özellikleri farklıdır.

Sağlıklı mali piyasalarda risk ile getiri arasındaki ilişki kurulabilmektedir. Riski fazla olan araçlarda, riski telafi edebilmek için gelir beklentisi yüksektir.

Her yatırımcı kendi ölçülerine ve düşüncelerine göre hareket ederek yatırıma karar vermektedir. Ancak sermaye piyasasında öyle riskler vardır ki bunları yatırımcı görmeyebilir yada kontrol edemeyebilir. Bütün yumurtaları aynı sepete koymama ilkesinden hareketle, nihai tasarruflular fonlarını alternatif alanlarda değerlendirmeyi tercih ederler. Aracı kurumlar bir çok kişinin fonlarını bir araya getirerek birçok diğer kişilere fon kullandırır ve böylelikle geri dönmeyen fonların riskini çok sayıda fon sahibine ve diğer fon kullananlara dağıtmış olurlar. Finansal aracı kurumlar bu risk dağıtımını sağlarken; fonları daha ucuza aktararak sistemin düşük maliyetle daha etkin çalışmasına neden olurlar.

Sigorta şirketleri, çok sayıda sigortalıdan aldığı primleri yatırımlara kanalize ederek, yatırım portföyü çeşitlemesi yaptığı gibi reasürans muameleleri yoluyla riskin bir kısmını diğer şirketlere devrederek risk paylaşımını gerçekleştirmektedirler. Yatırım portföyü çeşitlemesi özellikle hayat sigortaları için önem arz ederken, reasürans dağılımı, hem hayat, hem de hayat dışı sigortalar için önem taşımaktadır.

4.2.2. Uzmanlaşma

Bir kişinin diğer bir kişiye borç vermesi durumunda, o

69) ERTAY MENTES, Sermaye Piyasası Ve Tekniği, Ankara 1975, s.23.

kişinin finansal durumunu iyi değerlendirebilmesi, borcun dönüp dönmeyeceği konusunda doğru karar verebilmesi ve hangi teminatları alması gerektiğini belirleyebilmesi zorunludur. Aracı kurumlar bu bilgilerle donatılmış uzman kişiler çalıştırarak doğru fon kararları verirler ve bu şekilde fonun geri dönmeme riskini en aza indirgeyerek borç vermenin maliyetini düşürürler.

Hayat sigorta şirketleri, sigortalılardan aldıkları küçük meblağlardan oluşan fonları etkin bir şekilde yatırıma sevk eden mali aracı kurumlardır. Yatırım konusunda uzman olan bu kurumlar, güvence veren yatırım araçları ile en yüksek getiriyi temin edip sigortalılarına dağıtırlar.

4.2.3. Etkinlik Ve Fonların Dağılım Süreci

Nihai tasarruflardan nihai borçlulara fon transfer edilmesi sürecine, fonların dağılımı süreci adını veriyoruz. Gelişmiş ekonomilerde fon dağılımının etkin bir şekilde gerçekleştirilmesi son derece önemli bir olgudur. Az gelişmiş bir ekonominin finansal sistemi ile gelişmiş bir ekonominin finansal sistemi karşılaştırıldığında ortaya çıkan büyük farklılık, farklı ekonomik gelişmişlik düzeylerinden kaynaklanmaktadır.

Gelişmiş bir ekonomideki finansal aracı sayısı ve çeşidi ile, ya da finansal pazarlarındaki çeşitlilik ile az gelişmiş ülkelerin finansal pazarları ve araçları, arasındaki farklar kıyaslanmayacak kadar fazladır. Ekonomik gelişme ile birlikte daha gelişmiş bir finansal sisteme gereksinim duyulmaktadır.

4.3. Hayat Sigorta Şirketlerinin Kaynak Kullanım İlkeleri (70)

Sigorta şirketleri, kurumsal niteliği baskın olan mali aracı kurumlardır. Sigorta şirketleri, çok sayıda police sahibinden topladıkları fonları yatırımlara sevk etmektedirler. Sigorta şirketlerinin, sermaye piyasasında fon arzında mali aracı olma niteliği, şirketlerin asli fonksiyonunu telakki etmek sigortacılığın mahiyetine aykırıdır. Çünkü, sigorta şirketleri belli bir prim karşılığında sigortalıları risklere karşı teminat altına almaktadır. Sigorta şirketlerinin, police sahiplerine karşı olan sorumluluğu sadece risklerin gerçekleştiği anda sözkonusu olmamakta, riziko gerçekleşinceye kadar birtakım vecibeleri de içermektedir. Ruhsatlı bir sigorta şirketinin

70) KENAN URAL, 50. Yılda Türk Hayat Sigortacılığı, iktisat Fakültesi Mecmuası, 1970-71, No:1-4'den ayrı baskı, ist., 1974, s.8.

yaptığı sigorta mukavelelerinin bütünü gözönünde tutulursa sigortacının mükellefiyetinin sarta bağlı olmayıp, mukavelenin akdi ile başladığı açıkça ortaya çıkmaktadır. Bu suretle sigorta akdi, devamlı bir borç münasibeti teşkil etmektedir (71).

Borçlar Hukuku alanında da, sigorta mukavelesinde taraflar arasında devamlı bir borç münasebeti mevcut olduğu, sigortacının her an sigorta edilen rizikoyu karşılayacak durumda olması gerektiği belirtilmiştir.

Bu açıklamalara göre, bir sigorta mukavelesinde, sigortacı, sadece rizikonun gerçekleşmesi halinde bir para ödeme borcunu değil, sigorta himayesi veya tehlike (riziko) taşıma mükellefiyetini yerine getirme yükümlülüğünü taşıması, sigorta şirketleri kaynaklarının kullanımı ilkesini belirleyen başlıca etmendir (72).

Sigorta şirketlerinin kaynaklarının kullanımını belirleyen temel ilkeleri başlıca dört bölümde inceleyebiliriz.

- Emniyet,
- Karın Azamileştirilmesi,
- Uyumlaştırma,
- Likidite ve ödeyebilirlik.

Bu dört tercihin hepsine birden ağırlık vermek, hepsini gerçekleştirmek mümkün değildir. Biri için diğerinden az veya çok fedakarlık yapmak gerekir.

4.3.1. Emniyet

Sigorta yani emniyet sözleşmesi karşılıklı güven esasına dayandığından sigorta şirketlerinin kaynaklarını kullanırken emniyet ilkesine uymaları ve bu konuda gereken titizliği göstermeleri zaruridir. Sigorta şirketlerinin kaynakları büyük ölçüde başkalarına karşı olan yükümlülüklerinden oluştuğu için, sigorta şirketlerinin kaynaklarını yeterli emniyetin olduğu alanlara yatırmaları ve spekülatif

71) Sigortacılığın çok geliştiği ekonomilerde, sigorta şirketlerinin özellikle hayat sigorta şirketlerinin en önemli mali aracı kurum niteliğine sahip olmaları bazı müellifleri, sigorta şirketlerini, mali aracı kurum olarak nitelendirme, fon yaratma işlevini asli fonksiyon telakki etme yönünde mütalalara sevk etmişlerdir.

72) SELİM SEVAL, Kurumsal Yatırımcılar Ve Sigorta Fonlarının Sermaye Piyasasında Değerlendirilmesi sempozyumunda sunulan Kurumsal Yatırımcılar Ve Türk Sermaye Piyasası adlı tebliğ, İstanbul, 1988.

girişimlerden kaçınmaları gerekir.

Sigorta şirketleri risk gerçekleştğinde sigortalılarına zamanında ve eksiksiz ödemesi gereken teminatı ödemediğinde ve kar paylı hayat sigortalarında sigortalılar bekledikleri getiriye temin edemediklerinde sigorta şirketlerine olan güven sarsılmakta ve uzun vadede sigorta hizmetine olan talep azalmaktadır.

Güven faktörüne önem veren yatırımcı, riske girmiyor demektir. Riske girmek istemediği için de genelde portföyünden yüksek gelir ve değer artışı beklememelidir.

Bu tip yatırımcı için en uygun yatırım türü devlet tahvili ve hazine bonolarıdır (73).

Ülkemizde olduğu gibi, birçok ülkede kamusal düzenlemelerin bir kısmı sigorta şirketlerinin kaynak kullanımında emniyet ilkesine uymaları yönünde hükümler taşımaktadır.

4.3.2. Karın Azamileştirilmesi

Hem hayat hem de hayat dışı sigorta kurumlarının hedeflerinden birisi karın azamileştirilmesidir. Karın azamileştirilmesi ilkesi likidite ve emniyet ilkeleri ile sınırlandırılmıştır. Bu ilke hayat sigortası dalında biraz daha farklı bir anlam taşımaktadır. Çünkü bu dalda kaynakların tahsisi ile sağlanan gelirler bir ölçüde poliçe sahiplerine dağıtılmaktadır. Bu nedenle poliçe sahiplerini tatmin edici bir getirinin sağlanması gerekir. Bu özellikle poliçe sahiplerini şirkete bağlı tutmak ve yeni poliçelerin kolaylıkla satışını sağlamak açısından önemlidir.

Hayat dalında faaliyet gösteren sigorta şirketleri, diğer yatırım alanlarına kıyasla sigortalılarına daha yüksek getiri temin etmedikleri takdirde, sigortalıların alternatif yatırım alanlarına yönelmeleri kaçınılmazdır. Bu dalda faaliyet gösteren sigorta şirketlerinin sigortalılarına diğer yatırım alanlarına kıyasla daha iyi getiri temin etmeleri hayat sigortalarına olan talebi artırır. Bu suretle, sermaye piyasasına arz edilecek uzun vadeli fon tutarında artış sağlanır.

Hayat dışı branşlarda faaliyet gösteren şirketlerin kar düzeylerinin yüksek olması ve karların önemli kısmının ortaklara dağıtılmayarak şirket bünyesinde bırakılması, şirketlerin mali bünyelerini güçlendireceğinden, hasarların zamanında ve eksiksiz ödenmesi, sigortalılara etkin bir

biçimde hizmet sunulması mümkün olmaktadır.

Gelir ve randımana önem veren yani karın azamileşmesini isteyen yatırımcı, devlet tahvillerinin sağlayacağı güvenceden vazgeçip yüksek faizli özel sektör tahvillerine yönelebilir. Gelire önem veren yatırımcı değer artışından da vazgeçmek zorundadır. Keza likidite faktöründen de fedakarlık yapacaktır. Çünkü, yüksek gelir getiren özel sektör tahvilleri devlet tahvilleri kadar kolaylıkla işlemiş faizleriyle birlikte paraya çevrilemez.

4.3.3. Uyumlaştırma

Hayat ve hayat dışı sigortaların kaynak kullanım amaçları arasında önemli bir farklılık vardır. Hayat sigortalarında müşteriye satılan sigorta ürünü piyasadaki diğer yatırım olanakları tarafından belirlenmektedir. Bu nedenle satılan sözleşme ile yapılan yatırımlar arasında doğrudan bir bağlantı vardır. Bu bağlantı ''uyumlaştırma'' olarak bilinir ve uyumlaştırılmış varlık ve yükümlülük portföyleri hayat sigortası endüstrisinin başlangıcından beri ilk ve temel yatırım amacı ve ilkesidir.

Enflasyonun yüksek olduğu ülkemizde uyumlaştırma hisse senetleri ile sağlanabilir. Hisse senetlerinde tahvillerin aksine değer artışı vardır. Değer artışına önem veren yatırımcı, bir miktar riski göze almak zorundadır. Riske karşılık değer artışı şu şekilde sağlanabilir.

- Karlı bir şirketin sermaye artırımını ihtimaline istinaden yatırım yapılabilir.

- Henüz kara geçmemiş, fakat işleri yolunda giden, yakında kara geçmesi beklenen yeni bir şirkete yatırım yapılabilir.

4.3.4. Likidite Ve Ödeyebilirlik

Likidite ve ödeyebilirlik birbirleri ile ilintili kavramlardır. Likidite, sigorta şirketlerinin muhtemel taahhütlerini ve hasar ödemelerini karşılamak için yeterli nakdi sağlayacak biçimde kaynaklarını kullanmaları ve yatırım olanakları arasında dağıtmalarıdır. Likidite gerekleri açısından hayat ve hayat dışı arasında yapısal bir farklılık sözkonusudur. Hayat sigorta poliçeleri genel olarak daha uzun vadeli ve teminat ödemesi yapılana kadar periodik ödemeler ile prim geliri elde edilmektedir. Bu nedenle de hayat sigorta dalında teminat ödeme sıklığı ve ödeme miktarları genel olarak daha kolaylıkla ve doğruya yakın tahmin edilebilir bir nitelik taşımaktadır. Netekim prim girdileri hasar ödemelerini karşılamaya devam ettikçe ilave likidite

gereksinimi az olacağından hayat dalında faaliyet gösteren sigorta şirketleri daha uzun vadeli ve daha az likit varlıklara yatırım yapma olanağına sahip olabilmektedirler. Diğer yandan hayat dalında faaliyette bulunan sigorta şirketlerinin yükümlülükleri çoğunlukla parasal olarak belirlenmiş miktarlardır. Bu durum özellikle bu dalda faaliyet gösteren şirketlerin daha büyük oranda sabit getirili varlıklara yatırım yapabilmesine olanak vermektedir.

Nakliyat, yangın ve kaza sigortalarında, hasar herhangi bir zamanda meydana gelebilir ve meydana gelen hasar katastrofik mahiyette olabilir. Bundan dolayı yatırımlar, herhangi bir değer kaybına uğramadan kolayca realize olan, kısa vadeli yatırımlar olmalıdır. Bu, yatırımların likit formu olması anlamına gelir.

Sigortacı yapmış olduğu işin tabiyatı icabı olarak, verdiği teminat karşılığı sigortalıdan prim tahsil edecek ve tahsil ettiği bu paranın önemli bir kısmını da hasar olarak geri ödeyecektir. Bu özellikle, talebin ve geri istemin belli olduğu hayat sigortalarında daha belirgindir. Bundan dolayı sigortacılar, aldıkları prim tutarının büyük kısmını sermaye piyasasında en iyi şekilde değerlendirmek için yatırımlara sevkederler. Ancak yatırımlar öyle bir şekilde ayarlanmalıdır ki risk meydana geldiğinde, sigorta bedeli hem tam, hem de derhal ödenecek şekilde, para hazır bulunmalıdır.

Hayat sigortasında aktüerya, doğru biçimde ileride uzun yıllar yahut en azından birkaç yıl için, sigorta bedeli talepleri dolayısıyla sigorta şirketi tarafından ödenecek tutarı doğru bir biçimde hesaplayabilir. Sonuç şudur ki, hayat fonları, bu bakış açısıyla, gelecek birkaç veya daha uzun yıl teminat satmadan dahi uzun süreli olarak yatırımlara sevkedilebilir.

Ödeyebilirlik sigortacılık literatüründe önemli bir kavramdır. Tek bir dönemi ele alırsak eğer bir sigorta şirketinin varlıklarının cari değeri yükümlülüklerini aşıyor ise o şirketin ödeyebilirliği vardır. Bazılarıda ödeyebilirliği likidite ile tanımlarlar. Buna göre, eğer bir sigorta şirketi cari borçlarını vadesi geldiğinde ödeyebiliyorsa ödeyebilirliğe sahiptir.

Bir sigorta şirketinin mali bünyesi, nakit giriş ve çıkışı arasındaki uyuma bağlıdır. Bu açıdan değerlendirildiğinde bir şirketin gelecekteki yükümlülüklerini yani nakit çıkışlarını varlıklarından sağlanacak nakit girişleri ile karşılayabilmesidir.

Sigortacılığın mahiyeti icabı, bir sigorta şirketinin gelecekteki nakit akımları özellikle nakit çıkışları belirsiz

olayların bir dizisidir. Bu nedenle nakit akımına dayanan projeksiyonlar olası sonuçları belirli bir hata payı içinde tahmin etmekten ibarettir. Bunların bir kısmı yönetimin kontrolü altında olmayabilir. Örneğin hasar ödemelerindeki değişimler gibi. Diğer yanda yatırım politikası da her zaman yönetimin tam kontrolü altında olmayabilir.

Ödeyebilirliği sigorta dalları itibariyle ayrı ayrı değerlendirmek gerekir. Sigorta dallarının gerek pasif gerek varlık yapıları önemli değişiklikler göstermektedir. Bu yapısal farklılığı dikkate almadan sigorta şirketlerinin ödeyebilirliğini değerlemek yanlış sonuçlara götürebilir. Sigorta dallarının bu farklı yapısı aşağıdaki tabloda özetlenmiştir (74).

Sigorta Dalı	Pasifler	Varlıklar
-----	-----	-----
Hayat Sigortası		

Kar Paylı Olmayan	Zaman ve miktar itibariyle göreceli olarak öngörülebilir	Esas itibariyle zaman ve miktar olarak öngörülebilir
Kar paylı Olan	Zamanlama göreceli olarak, miktar belirsiz öngörülebilir	Zaman ve miktar itibariyle kısmen belirsiz öngörülebilir
Birim Endeksli	Zamanlama göreceli olarak, miktar büyük ölçüde belirsiz ancak varlıklarla bağlantılı öngörülebilir	Garantiler için zaman ve miktar itibariyle büyük ölçüde belirsiz
Hayat Dışı	Zamanlama ve miktar büyük ölçüde belirsiz	Zaman ve miktar itibariyle önemli bir kısmı belirsiz

Hayat sigortası varlıklarında zaman ve miktar olarak öngörülebilir ve belirlilik niteliği, tam anlamda olmasa bile mevcut olmasına rağmen, hayat dışı sigortaların varlıklarında zaman ve miktar sigorta itibariyle önemli ölçüde belirsizdir.

74) ALİ İHSAN KARACAN, Sigortacılık Ve Sigorta Şirketleri Araştırma Dizisi Bağlam, ist., 1994, s. 157.

Bu özellikler sigorta şirketlerini, faaliyette bulundukları sigorta branşlarına göre yatırım yapmaya portföy yapılarını belirlemeye sevketmektedir.

Yakın zamanlarda sigorta şirketlerinin ödeyebilirliğinin yalnızca sigorta ya da yatırım portföyüne dayanmadığı, şirketin bütün faaliyetlerine dayanan bir olgu olduğu fikri yaygınlaşmıştır. Bu bir ölçüde ticari bankalarda finansal yönetime bakış açısının varlık/pasif yönetimi yaklaşımına kaymasının sigortacılık sektörüne uzanmasıdır.

Faiz oranları ve kambiyo kurlarının değişken olduğu bir ortamda, varlık/pasif yönetimi yaklaşımı, mali kurumların finansal yönetimine hakim olması gereken yönetim anlayışı olmalıdır. Ödeyebilirlik, fiyatlama, yönetim masrafları, reasürans, temettü politikası, enflasyon gibi dış koşullar, yasal düzenlemeler vergiler sermaye piyasalarındaki gelişmeler ekonomik büyüme ekonomik devreler ve konjoktür gibi bir dizi diğer etken de ödeyebilirliğe etkide bulunmaktadır. Bu nedenle bir sigorta şirketinin ödeyebilirliğini bütün bu etmenlerin bir bileşeni olarak değerlendirmek gerekir.

Portföyünü oluştururken, nakit akımı hızlı seyreden faaliyet dallarında, likiditeye önem veren kuruluşlar çoğunluktadır.

Likiditesi yüksek olan menkul kıymetler, devlet tahvilleri ve hazine bonolarıdır. Özel sektör tahvillerinin likiditesi faiz oranlarına, vadelerine ve ihraç eden şirketlerin durumlarına bağlıdır. Hisse senetlerinin likiditesi ise, şirketlerin durumlarıyla ilgilidir. Elbette, talebi olan hisse senetlerinin likiditesi de yüksek olmaktadır.

Yatırımcının bu faktörlerin hepsini bir arada bulunduran bir portföy oluşturması çok zordur. Çünkü, yüksek gelir isteyen yatırımcı güvenden, likidite isteyen yatırımcı da yüksek gelirden vazgeçme durumundadır. İşte, portföy yöneticisinin becerisi bu optimum noktayı bulmaktır.

Yalnız hisse senedi ya da yalnız tahvillerden oluşan portföylerde de sağlıklı bir seçim söz konusu değildir. En çok arzulanan karma portföylerdir.

Portföy oluşturulmasında ilke rizikonun dağıtılmasıdır. Riziko ekonominin koşullarına ve o zamanki konjoktür durumlarına göre sektörlerle, firmalara, bölgelere dağıtılmalıdır. Ancak, bu durumda da yöneticinin çok değişik menkul kıymetlerden oluşan portföyü idaresi güçleşecektir.

Sermaye piyasasındaki bazı değerlerde meydana gelen düşmeyi, diğerlerindeki artışla karşılayabilmek için, portföy toplamının muhtelif menkul değerlere dengeli bir şekilde dağıtılması gerekmektedir.

Bu gün İstanbul Menkul Kıymetler Borsası'nda halen, özel sektöre ait hisse senetleri, devlet ve özel sektör tahvilleri, hazine bonoları, gelir ortaklığı senetleri, finansman bonoları muamele görmektedir.

Borsada en fazla işlem gören ve dalgalanmaya maruz kalan değerler, hisse senetleridir. Bu nedenle hisse senetlerine yapılacak yatırımlarda çok tedbirli olmak gerekmektedir.

Hisse senetlerini tedbirli seçen bir yatırımcı tassarıflarını enflasyona karşı rahatlıkla koruyabilir. Ancak, tedbirsiz, bilgisiz ve spekülâtif bir tarzda hisse alımı yapanlar olumsuz ve hatta tehlikeli durumlara girebilirler, yatırdıkları paralarının bir kısmını veya tümünü kaybedebilirler (75).

4.4. Hayat Sigorta Sektörünün Fonlarının işleyişini Düzenleyen Yasal Çerçeve

Sigorta şirketlerinin yatırımlarında bağlı kaldıkları en önemli üç ana prensip; emniyet, likidite, rantabilitedir. Buradan hareketle şirketlerin yatırımlarını zorunlu ve serbest olmak üzere iki bölümde incelemek mümkündür.

4.4.1. Zorunlu Yatırımlar

Bu bölümde, sırası ile önce Sigorta Murakabe Kanunu'nun 539 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile değişik 7397 sayılı Sigorta Murakabe Kanunu'nun 12. ve 15. maddesine göre teminatlar ile ilgili zorunlu hale getirilmiş yasal düzenlemeler sıralanmış, daha sonra hayat bransında faaliyet gösteren şirketlerin teminat olarak gösterebilecekleri teknik karşılıklar 09.12.1996 tarih ve 22842 sayılı Resmi gazetede yayımlanan Hayat Sigortaları yönetmeliğine göre incelenmiş ve son olarak genel yatırım portföyü ile ilgili kısıtlamalar gözden geçirilmiştir.

* 539 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile değişik 7397 sayılı Sigorta Murakabe Kanunu'nun 12. ve 15. maddesine göre teminatlar ile ilgili zorunlu hale getirilmiş yasal düzenlemeler:

75) MUHARREM KARSLI, Menkul Kıymetler Klavuzu, Türkiye İş Bankası Yayını, 1978, s. 81.

16.06.1994 tarih ve 539 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile değişik 7397 sayılı Sigorta Murakabe Kanunun 12. maddesinde sigorta şirketlerine, sigorta sözleşmelerinden doğan taahhütlerine karşılık olmak üzere, sigorta primleri ile orantılı olarak teminat gösterme yükümlülüğü getirilmiştir.

3379 sayılı Kanunla değişik 7397 sayılı Sigorta Muarakabe Yasasının 12. maddesinde, sigorta şirketlerinin sabit teminat ayırmaları öngörülürken 539 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile şirketlerin sabit teminat tesis etme yükümlülükleri kaldırılmıştır (76).

539 sayılı Kanun Hükmünde Kararname'nin 12. meddesinde, yeni kurulan şirketlerin, teminat tesis dönemine kadar ödenmiş sermayelerinin % 20'si oranında teminat tesis edecekleri öngörülmüştür. Sigorta şirketlerinin tesis edecekleri teminatlar her halükarda ödenmiş sermayenin % 20'sinden az olamaz. Şirketlerin, gerek teminat tesis edinceye kadar ödenmiş sermayelerinin % 20'si oranında teminat tesis etmeleri, gerek, tesis edilecek teminat tutarının her halükarda ödenmiş sermayelerinin % 20'sinden az olmaması hükümleri ilk defa 539 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile getirilmiş düzenlemelerdir.

Teminatlar, sigortalıların alacaklarına karşılık teşkil eder ve sigorta şirketinin tasfiyesi veya iflası halinde, öncelikle tesis edildiği sigorta bransındaki sigortalıların alacaklarının ödenmesine tahsis edilir. Artan kısım, diğer branslara ait bulunan teminata eklenir.

Sigorta şirketlerinin faaliyetine son verdiği branslara ait teminatlar o bransa ait borların ödenmiş olması koşulu ile Müsteşerlıkça serbest bırakılır.

76) 3379 sayılı yasa ile değişik 7397 sayılı Kanunun 12. maddesine göre sigorta şirketlerinin yapacakları sigorta akitleri dolayısıyla mütehavvil şirketlerin vaki taahhütlerine karşılık olmak üzere Ticaret Vekaleti emrine biri sabit, diğeri mütehavvil olmak üzere iki nevi teminat göstermeye mecburdurlar. Şirketlerin, branslar itibariyle ayıracığı teninat tutarları, Yangın bransı için 40.000.000.-, Nakliyat bransı için 30.000.000.-, Kaza brabşı için 40.000.000.- , Hayat bransı için 40.000.000.-, Makine Montaj bransı için 10.000.000.-, Dolu bransı için 5.000.000.-, Hayvan ölümü bransı için 5.000.000.-,TL'dır. Şu kadar ki yalnız bir bransta çalışmak isteyen sigorta şirketlerinin tesis edecekleri sabit teminat miktarı, 60.000.000.-, yalnız iki bransta çalışmak isteyen şirketlerin 100.000.000.-, yalnız üç bransta çalışmak isteyen şirketlerin 12.000.000.-TL'dır.

Teminatlar sigortalıların tüm alacakları ödenmeden, iflas veya tasfiye masası dahil ve başka nitelikteki alacaklar için dava edilemez veya icra takibine konu olamaz.

Sigorta Murakabe Kanunu'nun 539 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile değişik 15. maddesine göre teminat olarak kabul edilecek kıymetler şunlardır:

* Türk lirası olarak nakden tevdiat ve Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası'na alım satım konusu yapılan dövizler,

* Devlet iç ve dış istikraz tahvilleri, Hazine bonoları, gelir ortaklığı senetleri ile Devletçe ihraç edilecek diğer menkul değerler,

* Sermayenin en az % 51'i Devlete ait şirketlerin hisse senetleri,

* Müsteşarlıkça kabul edilen diğer sermaye piyasası araçları,

* Sigorta şirketinin Türkiye'de sahip olduğu gayrimenkuller.

Bir şirket tarafından ihraç edilmiş menkul kıymetlerin tutarı toplam teminat içinde % 10'u aşamaz.

Gayrimenkuller, toplam teminatın yarısını geçemez ve değerlerinin % 80'i oranında teminat kabul edilirler.

539 sayılı Kanun Hükmünde Kararnamenin 15. maddesi ile getirilen önemli değişikliklerden birisi, Müsteşarlıkça kabul edilen sermaye piyasası araçlarının teminat olarak kabul edilmesidir.

3379 sayılı Yasa ile değişik 7397 sayılı Sigorta Murakabe Kanunu'nun 15. maddesinde, Sanayi ve Ticaret Bakanlığının tesbit ve kabul edeceği şekil ve miktarlarda şirketlerin borsada kote edilmiş olan tahvilleri ile hisse senetlerinin teminat olarak kabul edileceği belirtilmiştir.

539 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile değişik 7397 sayılı Sigorta Murakabe Kanunu'nun 15. maddesinin 1. fıkrasında yapılan değişiklik gerek sermaye piyasası, gerek sigorta şirketleri için önem taşımaktadır. Sermaye piyasası gelişim süreci ile koşut olarak sermaye piyasası araçları sayısında artış olacağından teminat karşılığı olarak gösterilecek sermaye piyasası araçlarından çeşitlerinin tahdidi ile ilgili bir düzenleme yapılmadan, "Sermaye Piyasası Araçları" ibaresiyle bu hususda genel bir

düzenlemeye gidilmesi sermaye piyasası ile sigorta şirketlerine önemli imkanlar sağlamaktadır.

*** 09.12.1996 tarih ve 22842 sayılı Resmi gazetede yayımlanan Hayat Sigortaları yönetmeliğine göre hayat branşında faaliyet gösteren şirketlerin teminat olarak gösterilebilecekleri teknik karşılıklar:**

Sigorta şirketleri, hayat sigortası fon hesabında gösterilen teknik karşılıkların yatırıldığı varlıkları, kısmen veya tamamen teminat olarak gösterebilir. Bu durum kar payı dağıtımının bu varlıklar üzerinden yapılmasına engel değildir. Ayrıca, Müsteşarlık hayat branşında gösterilecek teminatları kısmen veya tamamen kaldırmaya yetkilidir.

Sigorta şirketlerinin hayat branşında göstereceği teknik karşılıklar hayat sigortalarının safi primleri üzerinden ayrılan aktüeryal matematik karşılıkları toplamından hayat sözleşmeleri üzerine yapılmış ikrazların düşülmesinden sonra kalan tutar ile hayat muallak tazminat karşılıkları, cari rizikolar karşılıkları ve tahakkuk etmiş kar payları toplamıdır. Şimdi sözkonusu karşılıkları kısaca tek tek inceleyecek olursak;

Matematik Karşılıklar, yürürlükte bulunan her bir sözleşme için tarifiedeki teknik esaslara göre ayrı ayrı hesaplanan aktüeryal matematik karşılıklar ve kar payı karşılıkları toplamından oluşur. Birikim priminin de alındığı hayat sigortalarında aktüeryal matematik karşılık, primlerin birikime kalan kısmı ile birikmiş aktüeryal matematik karşılığı toplamıdır. Aktüeryal matematik karşılık tarifinin teknik özelliğine göre tahakkuk yada tahsil esasına göre hesaplanabilir.

Kar payı karşılıkları, sigorta şirketlerinin kar payı vermeyi taahhüt ettikleri sözleşmeler için sigorta ettirenler ile lehtarlara olan yükümlülüklerine istinaden ayrılan karşılıkların yatırıldıkları varlıkların gelirinden, onaylı kar payı teknik esaslarında belirtilen kar payı dağıtım sistemine göre hesaplanan teknik faiz geliri ile sınırlı olmak kaydıyla garanti edilen kısmın dışında kalan miktar ile önceki yıllara ait birikmiş kar payı karşılıklarından oluşur.

Mualllak tazminat karşılıkları, tahakkuk etmiş veya hesaben tesbit edilmiş ancak ödenmemiş tahmini değerlerden oluşur.

Cari rizikolar karşılıkları, yürürlükte bulunan yıllık sigortalar ile süresi bir yılı aşan birikim priminin de alındığı hayat sigortaları için tahakkuk etmiş primlerden, komisyonlar ile gider payları ve varsa birikime kalan kısım

düşüldükten sonra kalan tutarın ertesi yıla sarkan kısmından oluşur.

Sigorta şirketleri matematik karşılıkları Türk Lirası, T.C. Merkez Bankası tarafından alım satımı yapılan dövizler, vadeli vadesiz T.L.mevduat hesabı, döviz tevdiyat hesapları, police üzerine verilen krediler, yatırım fonu katılma belgeleri, kar-zarar ortaklığı belgesi, hazine bonusu, devlet tahvili, dövizde endeksli tahvil, gelir ortaklığı senedi, özel sektör tahvili, banka ve finans bonoları, varlığa dayalı menkul kıymetler, hisse senetleri, gayrimenkuller ve gayrimenkul sertifikaları, repo, gerçek kişilere uzun vadeli verilen krediler ve Müsteşarlıkça belirlenen diğer sermaye piyasası araçlarına yatırabilirler.

Sözkonusu varlıklara ilişkin birtakım sınırlamalar getirilmiştir.

* Menkul kıymetlere ilişkin sınırlamalar:

1. Sigorta şirketlerinin, sermayesinin % 10'dan fazlasına sahip olan genel ve katma bütçeli idareler ile kamu iktisadi teşekkülleri dışındaki hissedarlarının, yönetim kurulu başkan ve üyelerinin, genel müdür ve genel müdür yardımcılarının ayrı ayrı yada birlikte sermayelerinin % 20'sinden fazlasına sahip oldukları ortakların menkul kıymetlerinin toplamı, toplam matematik karşılıkların % 20'sini,

2. Bir ortaklığa ait menkul kıymetlerin toplamı, toplam matematik karşılıkların % 2'sini,

3. Bir ortaklığa ait hisse senetlerinin toplamı, toplam matematik karşılıkların % 1'ini,

4. Doğrudan veya dolaylı olarak % 10 ortaklık ilişkisi içinde olan bir sermaye grubuna ait menkul kıymetlerin toplamı, toplam matematik karşılıkların % 10'unu,

5. Sigorta şirketlerinin % 10 veya daha fazla paya sahip olduğu doğrudan veya dolaylı iştiraklerine ait menkul kıymetlerin toplamı, toplam matematik karşılıkların % 10'unu,

6. Borsada işlem gören hisse senetlerinin toplamı, toplam matematik karşılıkların % 25'ini,

7. Borsada işlem görmeyen hisse senetleri, toplam matematik karşılıkların % 1'ini,

8. Bir kurucuya ait yatırım fonu katılma belgelerinin toplamı, toplam matematik karşılıkların % 10'unu,

9. Devlet tarafından garanti edilmeyen menkul kıymetler, toplam menkul kıymetlerin % 25'ini,

10. Vadeli mevduatın toplamı, matematik karşılıklar toplamının % 75'ini, bir bankadaki vadeli mevduat toplamı ise matematik karşılıklar toplamının % 15'ini,

aşamaz.

Bu oranlar portföy değerinin değişmesi veya rüchan haklarının kullanılması nedeniyle aşıldığı takdirde, aşan kısım en geç iki ay içerisinde elden çıkarılır. Bu süre gerekli görülen hallerde Müsteşarlıkça iki ay daha uzatılabilir.

* Diğer sınırlamalar;

1. Gayrimenkullerin ve gayrimenkul sertifikalarının toplamı, toplam matematik karşılıkların % 15'ini,

2. Bir gayrimenkul, birbirine bitişik veya birbirleriyle bağlantılı gayrimenkuller ile bunlardan birine gelecek zararın diğerini etkileyebileceği gayrimenkullerin toplamı, matematik karşılıklar toplamının % 3'ünü,

3. Nakit olarak tutulan Türk Lirası ve vadesiz mevduatın toplamı, toplam matematik karşılıkların % 3'ünü,

4. Efektif olarak döviz varlıklarının toplamı, toplam matematik karşılıkların % 3'ünü,

5. Gerçek kişilere ipotek karşılığı verilen uzun vadeli kredilerin toplamı, toplam matematik karşılıkların % 5'ini, bir gerçek kişiye verilen ipotek karşılığı kredilerin toplamı ise toplam matematik karşılıkların % 1'ini,

aşamaz.

Sigorta şirketlerinin sigorta ettirenlere ve lehtarlara olan yükümlülükleri nedeniyle veya zorunlu olarak bu sınırlamaların geçici olarak aşılması Müsteşarlığın iznine tabidir. Ayrıca, müsteşarlık, sigorta ettirenler ile lehtarların hak ve menfaatlerinin korunması ve sigorta şirketinin mali bünyesi ile ilgili alınacak tedbirler çerçevesinde karşılık olarak gösterilen varlıkları kabul veya reddetmeye, aynı miktarda bir başka varlıkla değiştirmeye yetkilidir.

* Genel Yatırım Portföyü ile ilgili Kısıtlamalar

Sigorta ve reasürans şirketlerinin, Sigorta Murakabe

Kanununda belirtilen teminatlar karşılığı tesis edecekleri teminat nevileri, anılan yasada belirtilmiştir. Sigorta ve reasürans şirketleri, teminat ile ilgili sınırlamalar haricinde ayrıca genel yatırım portföyü ile ilgili olarak bazı kısıtlamalara tabidirler.

26.12.1994 tarih ve 22153 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan Sigorta ve Reasürans Şirketlerinin Kuruluş ve Çalışma Esaslarına Dair Yönetmeliğin 29. maddesinde ''Kaynak Tahsisine ilişkin Oranlar'' ile ilgili, sigorta şirketlerinin portföy yapılarına ilişkin birtakım sınırlamalar getirilmiştir. Yönetmeliğe göre;

Sigorta şirketlerinin bir şirkete ait menkul kıymet tutarı kendi öz kaynaklarının % 10'nu, bir sermaye grubuna ait menkul kıymetlerinin tutarı ise kendi öz kaynaklarının % 20'sini aşamaz.

Sigorta şirketleri borsada işlem görmeyen bir şirketin hisse senetlerini alamazlar ve borsada işlem yapan hisse senetlerine yaptıkları yatırım genel olarak teminatların % 30'unu aşamaz.

Sigorta şirketlerine ait menkul kıymetler için yukarıdaki şartlar aranmaz.

Sigorta şirketlerinin ikraz tutarı, hayat sigortalarına olan ikraz haric, teknik karşılıkların % 20'sini aşamaz.

Sigorta şirketlerinin gayrimenkullerinin özkaynakları aşan tutarı gayrimenkul ve menkul kıymet portföyü toplamının % 20'sinden, bir gayrimenkule yapacakları yatırım ise kendi öz kaynaklarının % 50'sinden fazla olamaz.

Sigorta ve Reasürans şirketleri, kendi borçları ile ilgisi olmadıkça mal varlıklarını teminat olarak gösteremez ve kefil olamazlar; tahvil, bono, ve benzeri sermaye piyasası araçları ihraç edemezler.

Bu maddenin uygulanmasında özkaynağın tarifi de yapılmıştır. Söyleki; özkaynak, ödenmiş sermaye, yedek akçeler, yeniden değerlendirme fonu, dağıtılmamış kar ile kazanılmamış deprem primine tekabül eden kısım hariç deprem hasar karşılığı hesabında bulunan tutarın toplamından zararın düşülmesi sonucunda bulunan meblağı ifade eder.

Aynı yönetmeliğin 28. maddesinde genel portföy ile ilgili aşağıdaki düzenlemeler getirilmiştir.

Bir sigorta şirketinin iştirakleri, sermayelerine iştirak eden sigorta şirketinin hisse senetlerini, sigorta

ve reasürans şirketleri de ortaklarının hisse senetlerini satın alamazlar, rehin olarak kabul edemezler ve bu hisselerin karşılığında ödünç veremezler.

Hisse senetleri borsada işlem gören sigorta ve reasürans şirketlerinin hisselerinin en çok % 10'na sahip ortakları ile sigorta ve reasürans şirketlerinin hisse senetleri borsada işlem gören en çok % 10 oranında iştirak ettiği şirketler için bu hüküm uygulanmaz.

Bu maddenin uygulanmasında doğrudan veya dolaylı olarak % 25 ve daha fazla oranda ortaklık ilişkisi içinde olan şirketler aynı sermaye grubuna ait sayılır. Dolaylı ortaklık oranı, iştirak oranlarının çarpılması suretiyle bulunur.

26.12.1994 tarih ve 22153 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan ve 01.01.1995 tarihinde yürürlüğe giren Sigorta ve Reasürans Şirketlerinin Çalışma Yönetmeliğinin dördüncü bölümünde teminat olarak gösterilecek kıymetlerin değerlendirilmesi aşağıdaki esaslara bağlanmıştır.

* Döviz üzerinden açılmış mevduat, Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası tarafından ilan edilen günlük efektif alıs değerleri üzerinden değerlendirilir.

* Devlet tahvili, Hazine Bonoları ile Devletin ihrac edeceği diğer menkul kıymetleri Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası tarafından ilan edilen günlük değerleri, bu değerler yoksa borsa değerleri, borsa değerleri de yoksa gün esasına göre işleyen faizin ilave edilmesi suretiyle bulunan değerleri ile dikkate alınır.

* Sermayenin en az % 51'i Devlet teşekkülü veya Kamu iktisadi Kuruluşlarına ait şirketlerin borsada işlem görmeyen hisse senetlerinin nominal değerleri esas alınır.

* Borsada işlem gören hisse senetleri borsa değerinin % 80'i, tahviller ise borsa değerlerinin % 90'ı oranında kabul edilir.

* Yatırım fonu katılma belgeleri ilan edilen günlük değerleri ile değerlendirilir.

* Teminat olarak gösterilen gayrimenkullerin maliyet bedellerinin veya Vergi Usul Kanunu hükümlerine göre yeniden değerlendirilmesi sonucu bulunan değerlerinin ya da mahkemece tesbit edilen değerlerinin % 80'i dikkate alınır.

Sigorta şirketleri teminatlarını, hesap senesini izleyen ikinci ayın sonuna kadar tesis etmek zorundadırlar.

Teminat olarak gösterilen menkul kıymetler Türkiye'de faaliyet gösteren ve özkaynak tutarı iki milyar veya daha fazla olan bankalarda Müsteşarlık adına bloke, gayrimenkuller ise teminat gösterilecekleri miktar için Müsteşarlık lehine birinci derece ve sırada ipotek edilir.

Tesis edilecek tutar Devlet İstatistik Enstitüsü Toptan Eşya Fiyatları Endeksindeki artış oranı dikkate alınarak Müsteşarlıkça artırılabilir.

Müsteşarlık eksik teminatları tamamlatmaya veya teminat olarak tesis ettirilen değerlerin değiştirilmesini istemeye yetkilidir.

Teminat olarak gösterilen değerlerdeki değişimler dolayısıyla veya başka herhangi bir nedenle teminat fazlası olması halinde, bloke edilen teminatlar Müsteşarlıkça serbest bırakılır.

Teminat Müsteşarlığın izni olmaksızın hiç bir suretle iade olunamaz. Ancak, bloke kıymetlerin eş değer bir kıymetle değiştirilmesinde Müsteşarlık izni aranmaz.

Teminatlar arasında aktarma yapılması ve bloke kıymetlerin bankalar veya şubeler arasında nakli Müsteşarlığın iznine tabidir.

Teminat, sigortalıların alacaklarına karşılık teşkil eder ve sigorta şirketlerinin tasfiyesi veya iflası halinde öncelikle tesis edildiği sigorta branşındaki sigortalıların alacaklarının ödenmesine tahsis edilir. Artan kısım, diğer branşlara ait bulunan teminatlara eklenir.

Müsteşarlık teminatların, sigortalıların hak ve menfaatlerinin korunmasını teminen, hasarların tasfiye edilmesinde kullanılmasını isteyebilir. Bu nedenle doğacak teminat açığı en geç bir ay içinde tamamlanır.

Bir veya birkaç branşta veya bütün branşlarda sigortacılık faaliyetine son vermek isteyen sigorta şirketlerinin ilgili branştaki teminatı, sigortalıların tüm alacaklarının ödenmiş olması şartıyla serbest bırakılır.

Faaliyete son verme ve tasfiye işlemlerinin yürütülmesi sırasında teminatların öncelikle sigortalıların alacaklarına tahsisi için Müsteşarlıkça gerekli tedbirler alınır.

Sigorta şirketleri emniyet kurumu niteliğinde olduğundan, sigorta şirketlerinin faaliyet alanlarının sınırları, yasal düzenlemelerle belirtilmiştir. 539 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile değişik Sigorta Murakabe

Kanunu'nun 42. maddesinde, sigorta şirketlerinin bizzat iştiğal konularıyla ilgisi olmayan taahhüt ve işlemlere girişemeyecekleri belirtilmiştir. Aynı madde hükmüne göre sigorta şirketlerinin ortakları ve çalışanları, şirket statüsü genel kurul veya yönetim kurulu kararı ile saptanan hükümler dahilinde personele yapılan ödemeler, yardım veya verilen avanslar hariç, şirket kaynaklarını dolaylı veya dolaysız kullanamazlar, aktifin değerini düşüren işlemlerde bulunamazlar.

4.4.2. Serbest Yatırımlar

Sigorta ve reasürans şirketlerinin tamamen kendi kararı ile seçeceği ve tayin edeceği serbest yatırımlar da sözkonusudur. Yatırım keyfiyeti; her kuruluşun yetkili organlarının alacağı karar doğrultusunda şirketten şirkete değişiklik ve farklılık göstermektedir. Her kuruluşun daha önce bahsettiğimiz, sigortacılığın gerekli kıldığı yatırım politikası çerçevesinde, bu serbest varlıklarını yatıracığı alanları kendisi tayin etmektedir.

Yatırım alternatifleri, gayrimenkul, devlet ve özel sektör tahvilleri, hisse senetleri, hazine bonoları, gelir ortaklığı senetleri, finansman bonoları ve günün ekonomik koşullarına göre yeni gelişen, ekonomik gücü ve getirisi olan (yatırım fonu katılma belgeleri, varlığa dayalı menkul kıymet vb.) argümanlar olabilmektedir. Bu kararda şirketin mali gücü, likidite yeteneği gibi etkenler rol oynar. Günümüzde şirketlerin, gelir düzeyi yüksek, emniyetli ve likidite imkanı fazla olan hazine bonoları ile devlet tahvillerini tercih ettikleri görülmektedir.

4.5. Hayat Dalında Faaliyet Gösteren Sigorta Şirketlerinin Kaynak Kullanım Alanları

Sigorta şirketlerinin kaynaklarını yatırılabilecekleri en önemli araçlardan birisi sabit gelirli menkul kıymetlerdir. Dünyada ortaya çıkan eğilimlerden birisi hükümetlerin giderek daha fazla borçlanma senetleri çıkartmalarıdır. Devletin borçlanma eğilimi gittikçe artan bir trend izlemektedir. Kamu menkul kıymetleri her ülkenin kendi ekonomik koşullarının yarattığı etkenlerle değişik türde, vadede ve getiride olabilmektedir. Hükümet borçlarının özel sektör borçlanma senetlerine kıyasla önemli bazı avantajları vardır. Ayrıca bu araçlar ülkemiz örneğinde olduğu gibi, vergi avantajı da sağlayabilmektedir. Bu nedenlerle genel olarak sigorta şirketleri için devlet borçlanma araçları iyi bir yatırım görünümündedir.

Ülkemizde hayat dalında faaliyet gösteren sigorta şirketlerinin menkul değer yatırımları incelendiğinde,

borçlanma senetlerinin toplam yatırım portföyü içindeki payının yükseldiği görülmektedir. 1990 yılında borçlanma senetlerinin toplam yatırımlar içindeki payı % 63 iken, bu oran 1994 yılında % 80'e yükselmiştir.

Gelişmiş ülkelerde kamu menkul kıymetleri hayat dışı dalda, hayat dalına kıyasla görece olarak daha yüksek bir paya sahiptir. Devlet borçlanma senetlerinin, özel borçlanma senetlerine kıyasla sahip oldukları avantajların yanı sıra, hayat dışı sigortaların özellikleri de toplam yatırım bileşkesi açısından önem taşımaktadır. Hayat dışı sigortalarda, risklerin meydana gelme sıklığı ve miktarı önceden öngörülemediğinden, şirket yatırımlarının likit formlu olması ve emniyetli yatırım araçlarına sevk edilmesi gerekmektedir.

Sermaye piyasası gelişmişlik düzeyi ile kosut olarak, özel kesim borçlanma araçları sayısında artış olmaktadır. Sermaye piyasasının gelişimi diğer sektörlerde olduğu gibi, sigorta endüstrisinin de yatırımlara yönlendirilebilir fonları çekmekte, sermaye piyasası araçlarının menkul kıymetler toplamı içindeki payı artmaktadır. Örneğin ülkemizde, 3.5 trilyonluk sigorta şirketleri menkul kıymet portföyünde özel sektör borçlanma tahvillerinin payı % 1 gibi düşük bir oran teşkil etmesine karşın, ABD'de, sözkonusu tahvillerin bilanço içindeki payı hayat sigorta dalında % 40 hayat dışı dalda % 15'ler civarındadır.

Sigorta şirketlerinin yatırım yapabilecekleri bir başka varlık türü de hisse senetleridir. Gelişmekte olan ülkelerde iyi organize olmuş bir menkul kıymetler piyasasının yokluğu nedeni ile bu tür ülkelerde sigorta şirketlerinin varlıkları içinde hisse senetlerinin görece payı düşüktür.

Sigorta şirketleri emniyet kurumu niteliğinde olduklarından kaynaklarını riskli yatırım alanlarına sevk etmemeleri gerekir. Sermaye piyasasının gelişmediği, fiyat dalgalanmalarının yüksek olduğu menkul kıymet borsaları, sigorta şirketleri yatırımları için elverişli sayılmaz. Sermaye piyasasının geliştiği ekonomilerde, sermaye piyasasına yönlendirilecek fonların borsalarda profesyonelce kullanımı, sigorta şirketlerine önemli getiri temin edebilir.

Gayrimenkuller enflasyona karşı korunma sağlayan yatırım araçları olmalarına karşın görece olarak pazarlanabilir nitelikleri düşüktür. Gayrimenkuller, likit formlu hayat dışı sigortalar için uygun bir yatırım aracı olmamakla birlikte, büyük hayat sigorta şirketleri için, gayrimenkul portföylerini yönetecek organizasyonlarının varlığı halinde uygun bir yatırım çeşidi olabilir.

Sigorta şirketlerinin kaynak kullanım alanları sabit gelirli menkul kıymetler, hisse senetleri ve gayrimenkullerle sınırlı değildir. Sigorta şirketleri yukarıda belirtilen yatırım türleri dışında yatırım fonlarına, yabancı paralı varlıklara, türev araçlara, piyasalardaki endeks yatırımlarına ve diğer hedge araçlarına yatırım yapabilirler.

4.5.1. Yatırım Alanlarının İstatistiksel Sonuçları Ve Değerlendirilmesi

Ülkemizde hayat dalında faaliyet gösteren sigorta şirketlerinin yatırım nevierine ilişkin bilgiler aşağıda gösterilmiştir (77).

Hayat Dalında Faaliyet Gösteren Sigorta Şirketlerinin Yatırım Türleri (Milyon TL.)

Yıl	Hisse Senedi	Tahviller	Hayat Pol. Üze. ikr.	Gayrimenkul	Toplam
1990	5.782	244.261	10.597	119.739	380.379
1991	3.584	361.243	410	44.573	409.810
1992	56.989	1.614.669	34.950	231.943	1.938.551
1993	262.218	3.667.679	58.599	333.331	4.321.827
1994	723.774	9.016.044	91.169	561.670	10.392.657
1995	1.077.398	21.927.806	154.390	1.312.536	24.472.130
1996	1.399.329	55.090.766	84.323	2.757.127	59.331.545

Hayat Dalında Faaliyet Gösteren Sigorta Şirketlerinin Yatırım Türleri (%)

Yıl	Hisse Senedi	Tahviller	Hayat Pol. Üze. ikr.	Gayrimenkul
1990	1.52	64.22	2.79	31.47
1991	0.87	88.15	0.10	10.88
1992	2.94	83.30	1.80	11.96
1993	6.07	84.86	1.36	7.71
1994	6.96	86.76	0.88	5.40
1995	4.40	89.60	0.63	5.37
1996	2.36	92.85	0.14	4.65

Hayat dalında faaliyet gösteren sigorta şirketlerinin yatırımlarında, incelemeye konu olan yıllar itibariyle artış sağlanmış olmasına karşın, yatırım tutarları istenilen düzeye ulaşamamıştır.

Hayat sigortalarının yatırımlarının önemli kısmı

77) T.C. Sig. Den. Kur., Türkiye'de Sigortacılık Faaliyetleri Hakkında Rapor, 1994, 1995, 1996, s. 132-133, Tablo 37.

tahviller ile hisse senetlerine yapılan yatırımlardan oluşmaktadır. Son yıllarda, tahvillerin, menkul kıymetler portföyü içindeki payında önemli ölçüde artış olmuştur.

Hayat dalında faaliyet gösteren sigorta şirketlerinin 1996 yılı menkul kıymet portföyünde yer alan hisse senetlerinin % 16.32'si bankalara, % 10.84'ü sanayi işletmelerine % 31.92'si sigorta ve reasürans şirketlerine, % 40.92'si diğer şirketlere aittir. Menkul kıymetler portföyündeki tahvillerin % 99.87'si Devlet ve Kamu Kurumlarına, % 0.13'ü de özel sektör tahvillerine aittir. Görüldüğü gibi sigorta endüstrisi yatırımları içinde, en büyük pay tahvillere aittir. Gayrimenkullere yapılan yatırımlar, tahvillerden sonra ikinci sırada yer almaktadır.

4.5.2. Yatırım Alanlarına Göre Gelir Dağılımı

Hayat Dalında Faaliyet Gösteren Sigorta Şirketlerinin Yatırım Gelirleri (Milyon TL)

Yıl	Hisse Senedi	Tahviller	Hayat Pol. Üze. ikr.	Gayrimenkul	Toplam
1990	11.890	11.683	1.206	8	27.787
1991	22.419	36.505	2.079	368	61.371
1992	9.616	111.355	4.088	148	125.207
1993	18.890	346.440	8.942	6.863	381.135
1994	85.563	1.065.698	21.005	45	1.172.311
1995	42.759	2.131.833	32.857	21.589	2.229.038
1996	609.162	8.153.206	24.504	29.181	8.816.053

Hayat Dalında Faaliyet Gösteren Sigorta Şirketlerinin Yatırım Gelirleri (%)

Yıl	Hisse Senedi	Tahviller	Hayat Pol. Üze. ikr.	Gayrimenkul
1990	53.59	42.04	4.34	0.03
1991	36.53	59.48	3.39	0.60
1992	7.68	88.94	3.26	0.12
1993	4.95	90.90	2.35	1.80
1994	7.30	90.91	1.79	0.00
1995	1.92	95.64	1.47	0.97
1996	6.91	92.48	0.28	0.33

Hayat dalında faaliyet gösteren sigorta şirketlerinin 1996 yılı getiri toplamalarının % 92.48'i tahvillere aittir. Tahvil getirilerinin, toplam yatırım gelirleri içindeki payı son yıllarda artan bir trend izlemiştir. Buna karşılık gayrimenkul, hayat policeleri üzerine ikrazat ile hisse senedi getirilerinde azalma olmuştur (78).

Sigorta şirketleri, gelişmiş ekonomilerde sermaye piyasalarına fon arzederken önemli birer kurumsal yatırımcıdırlar. Ancak, ülkemizde hayat sigortacılığının yeterince gelişmemiş olması nedeni ile, sigorta şirketleri, sermaye piyasasının geliştirilmesi için kendilerinden beklenen işlevi yerine getirememektedirler.

Türkiyede'de diğer ülkelerde olduğu gibi, sigorta şirketlerinin ellerindeki fonları nasıl değerlendirecekleri konusunda çeşitli yasal düzenlemeler bulunmaktadır. Şirketlerin, belirtilen karşılıkları ayırmaları zorunludur. Ancak, sigorta şirketleri ile ilgili bu konudaki yasal düzenlemeler, sosyal güvenlik kurumları hakkındaki benzer düzenlemelerden daha esnektir. Netekim, 539 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile değişik, 7397 sayılı Sigorta Murakabe Kanunu'nun 15. maddesinde, sigorta şirketlerinin, Müsteşarlıkça kabul edilen sermaye piyasası araçlarını teminat olarak gösterebilecekleri kabul edilmiştir. Sigorta şirketlerinin çeşitlendirilmiş bir portföy oluşturmalarına engel olacak önemli bir kısıtlama olmamasına rağmen, yukarıdaki tablodan görüleceği üzere, sigorta şirketlerimiz, tercihlerini devlet tahvili ve hazine bonosundan yana yapmışlardır.

Bu durumda sigorta endüstrisi ile sermaye piyasası arasındaki ilişkinin yeniden gözden geçirilmesi gereklidir. Sermaye piyasasının gelişmişlik düzeyi ile sermaye piyasasını arzedecek fon tutarları arasında önemli ilişkiler bulunmaktadır. Sermaye piyasası, gelişmişliği ölçüsünde, yatırıma yönelebilen fonların ilgi odağı haline gelebilir.

Ülkemizde halen, sigorta şirketlerinin karşılarında fonlarını değerlendirebilecekleri çok sayıda finansal araç bulunmamaktadır. Bugünkü görünümüyle hisse senedi, henüz yeterince güven duyulmayan, getirisi enflasyonun altında kalan ve arzı sınırlı olan menkul kıymet görünümündedir. Buna karşılık, risksiz (getiri) faiz oranı (Devlet tahvili ve Hazine bonusu) riskli yatırımların getirilerinin üstündedir. Risk ve getiri arasındaki ilişkinin kaybolduğu böylesine bir ortam içinde, doğal olarak sigorta şirketleri de diğer kurumsal ve bireysel yatırımcılar gibi her tür finansal araçlara yönelmektedirler (79).

Hayat dalında faaliyet gösteren sigorta şirketleri fonlarını sermaye piyasasına yöneltseler sermaye piyasası

79) SELİM SEVAL, Kurumsal Yatırımlar Ve Sigorta Fonlarının Sermaye Piyasasında Değerlendirilmesi sempozyumunda sunulan Kurumsal Yatırımcılar Ve Türk Sermaye Piyasası adlı tebliğ, 1988.

gelişir savını birçok açıdan değerlendirmeye tabi tutmak mümkündür. Herşeyden önce sigorta şirketlerinin halihazırda yarattıkları hayat fonları düşük düzeyde kalmaktadır. Kaldı ki, yaratılan fonların ancak belli bir kısmı sermaye piyasasına yöneltilebilir. Fon yaratma boyutunun sigorta şirketleri ile ilintili kısmı bundan önceki kısımda ayrıntılı olarak izah edilmiştir.

Sermaye piyasasının, sigorta şirketlerinin fonlarını güvenerek yöneltecekleri bir yapıda olması gerekir. Çünkü sigorta şirketlerinin güven duyarak fonlarını yöneltebilecekleri yapıda bir sermaye piyasası oluşmadan bu şirketler sermaye piyasasına fon arz etmeyeceklerdir. Sermaye piyasasının gelişmediği, yeterince güven vermediği bir ortamda, doğal olarak sigorta şirketleri de diğer kurumsal ve bireysel yatırımcılar gibi sermaye piyasası araçlarına ilgi göstermemektedirler.

Devlet tahvili ve Hazine bonolarının tercih edilmesinin nedenlerinden birisi de, bu menkul kıymet alımları ile ilgili herhangi bir kısıntının olmaması, gerek genel yatırım portföyü, gerek teminat karşılığı gösterilmesinde bir sınırlamanın getirilmemiş olmasıdır. Ayrıca, sözkonusu menkul kıymet getirilerinin kurumlar vergisinden muaf olması ve istenildiği zaman yeterli miktarda bulunabilmesi de önemli tercih nedenleridir.

Sigorta şirketleri, kaynaklarını yatırımlara sevk ederken birtakım kriterleri gözönüne almak zorundadırlar. Sigorta şirketleri kaynaklarının kullanımını belirleyen temel etmenler nakte dönüşürlük, emniyet ve karlılıktır. Sigorta şirketlerinin prim portföy yapıları, sözkonusu kriterlerin önem sıralamalarını belirlemektedir.

Türk Sigorta Endüstrisi prim üretiminin önemli bir kısmı hayat dışı branşların istihsaline aittir. Likidite gerekleri açısından hayat ve hayat dışı branşlar arasında yapısal farklılık bulunduğu muhakkaktır. Hayat sigortası poliçeleri genel olarak daha uzun vadeli ve ödeme yapılana kadar periyodik ödemeler ile prim geliri elde edilmektedir. Aktüerya hesapları vasıtası ile, hayat sigorta dalı ödemeleri ile ödeme sıklığını genel olarak daha kolay ve doğruya yakın tahmin edilebilir. Hayat sigortasının bu özelliği dolayısıyla prim girdileri ödemeleri karşılamaya devam ettikçe, ilave likidite gereksinimi az olacağından hayat şirketleri daha uzun vadeli ve daha az likit varlıklara yatırım yapma olanağına sahip olabilmektedirler. Hayat sigorta şirketlerinin yükümlülükleri çoğunlukla parasal miktarlar üzerinden belirlendiğinden, hayat sigorta şirketleri daha büyük oranda sabit getirili varlıklara yatırım yapma olanağına sahiptirler. Hayat dışı sigortalarda ise,

hasarların ne zaman meydana geleceği ve hasarın hangi boyutlarda olacağı meydana gelen hasar katastrofik mahiyette de olabilir öngörülemediğinden, hayat dışı fonların, herhangi bir değer kaybına uğramadan, kolayca realize olan yatırım araçlarına yöneltilmesi gerekmektedir. Hayat dışı fonlar, likit formlu yatırım alanlarında kullanılmalıdır.

Prim istihisallerinin büyük kısmı hayat dışı branşlara ait olan sigorta şirketlerinin, yatırımlarının büyük kısmını Devlet tahvili ile Hazine bonolarına yöneltmeleri rasyonel bir davranış olarak nitelendirilebilir. Sigorta şirketlerimiz prim portföy yapıları likit formlu ve emniyetli olmasını zorunlu kılmaktadır.

4.6. Hayat Sigorta Fonlarının Sermaye Piyasasına Katkıları (80)

Finansal sistem içinde yer alan aracı kurumlardan özel ve kamu güvenlik kurumları, sigorta şirketleri, yatırım fonları ve yatırım ortaklıkları sermaye piyasasına fon arz eden kurumsal yatırımcı kuruluşlardır. Ancak ülkemizdeki ticaret bankaları kurmuş oldukları menkul kıymetler portföyü ile oluşturdukları menkul değerler portföyleri ile de sermaye piyasasına fon arz eden kurumlar özelliğine sahip olmuşlardır. Burada dikkat edilmesi gereken konu, ticaret bankalarının bankacılık faaliyetleri açısından kurumsal yatırımcı kuruluşlar olmadıklarıdır.

Kurumsal yatırımcıların ülkemizdeki gelişmekte olan para ve sermaye piyasalarına olabilecek katkılarının gerçekleştirilmesi için, bu piyasalarımızın karşılaşmakta olduğu bazı sorunları burada kısaca belirtmekte yarar vardır.

Enflasyonun yüksek düzeylerde devam etmesi finansal sistemin gelişmesine engel oluşturmaktadır. Konu özellikle hayat sigortacılığı açısından ele alındığında daha da önem taşımaktadır. Sermaye piyasası için çok önemli bir fon kaynağı olan hayat sigortasının ülkemizde gelişmemiş olmasının en önemli nedenlerinden birisi de enflasyonun yüksek düzeylerde seyretmektedir.

Enflasyon, belirsizliği (risk faktörünü) artırdığından, bireysel ve kurumsal yatırımcılar tasarruflarını mümkün olduğu kadar kısa vadeli alanlara yönlendirmektedir. Enflasyon ayrıca tasarrufların erimesine neden olmaktadır. Finansal araçların getirileri de bu değer kaybını

80) Ali İHSAN KARACAN, Sigortacılık Ve Sigorta Şirketleri, Bağlam Yayıncılık, ist., 1994, s. 74.

engelleyemediği için, tasarrufçular gayrimenkul yatırımı gibi finansal sistemin dışında yatırım olanakları aramaktadırlar (81). Özellikle, enflasyonist dönemlerde, tasarrufçulara enflasyonun üzerinde bir getiri sağlamak üzere risksiz kamu finansal araçlarına uygulanan yüksek faiz politikası risk ve getiri arasındaki durumu koparmakta, finansal pazarlarda kopmalara neden olmaktadır. Bu uygulamanın doğal bir sonucu olarak para ve sermaye piyasasında geçerli getiri oranları arz ve talep yoluyla değil, kamu makamları tarafından saptanmaktadır. Para piyasası araçlarına kısa vadede yüksek faiz verilmesi sermaye piyasası araçlarında da bir dengesizliğe neden olmaktadır.

Enflasyonist devrelerde, kamu finansal araçlarına uygulanan yüksek faiz politikası, sigorta şirketlerinin yatırıma yönlendirilebilir fonlarının tamamına yakın kısmının bu alanlara kaymasına neden olmaktadır. Kamu yetkililerinin getiri oranları üzerinde belirleyici rol oynamaları, enflasyonist devreler dışında da sigorta şirketleri fonları kullanımını önemli ölçüde etkilemektedir. Sigorta şirketleri yatırımları bileşkesi tetkik edildiğinde, özellikle son yıllarda, kamusal yatırım araçlarının bu kombinasyonunda önemli bir oran teşkil ettiği görülmektedir. Para ve sermaye piyasaları getiri oranlarının arz ve talep yoluyla belirlenmemesi, diğer mali aracı kurumlarda olduğu gibi, sigorta endüstrisi fonları kullanım alanları üzerinde de belirleyici rol oynamaktadır (82).

Mali aracı kurumların, yatırıma yönlendirilebilir fonların sermaye piyasası araçlarına yönlendirilmesi, önemli ölçüde para ve sermaye piyasalarındaki getiri oranlarının arz ve talep yoluyla belirlenmesi koşulu ile mümkündür. Yatırıma yönlendirilebilir fon tutarındaki artış sermaye piyasası gelişimi için yeterli olmamakta para ve sermaye piyasasının yapısı da önem arz etmektedir. Piyasa ekonomisi modelinde, finans pazarlarında fon fiyatları arz ve talep tarafından belirlenmektedir. Ancak, her ülkede finans pazarları devletin en çok müdahalesine maruz kalan kesimdir. Devletin yapacağı müdahaleler, rekabeti önleyici, dinamizmi azaltıcı ve yaratıcılığı engelleyici olmamalı, yol gösterici ve uyarıcı olmalı, gerektiğinde de süratle düzeltici önlemler alınabilmelidir.

81) SELİM SEVAL, Kurumsal Yatırımlar Ve Sigorta Fonlarının Sermaye Piyasasında Değerlendirilmesi sempozyumunda sunulan Kurumsal Yatırımcılar Ve Türk Sermaye Piyasası adlı tebliğ, 1988.

82) DESIREE DE MEERLEER, L'Assurance Viageres Face a L'inflation Monetaire Universite Catholique De Louvain, Zurich, 1965, s.61.

Sermaye piyasasının gelişmesi, yatırıma yöneltilecek fonların ilgi odağı haline gelmesi, dinamik bir sermaye piyasası yapısı ile mümkündür. Sermaye piyasası araçlarının çeşitlendirilmesi, gelişmelere koşut olarak yenilenmesi için sermaye piyasasına dinamik bir yapı kazandırılması gerekmektedir.

Hayat sigorta sektörünün sermaye piyasasına katkısı, bu sektörde yaratılan fonların büyük ölçeklere ulaşması halinde sözkonusu olabilir. Sigorta şirketleri prim istihsal tutarlarının düşük seviyede olduğu ülkemizde böyle bir katkıdan söz etmek mümkün değildir.

Sigorta sektörünün sermaye piyasasına fon yaratması açısından, prim istihsal tutarı kadar önemli olan diğer bir husus, prim portföy yapısıdır. Sigorta şirketleri prim istihsalı içinde hayat ve hayat dışı branşların payı, yatırımların niteliklerini belirleme açısından büyük önem taşımaktadır. Ülkemizde faaliyette bulunan sigorta şirketlerinin prim portföy yapıları tetkik edildiğinde, hayat primlerinin son yıllarda toplam portföy içinde artış göstermesine rağmen, halen düşük seviyede olduğu, sigortacılık sektörünün gelişmekte olan diğer ülke örneklerinde olduğu gibi, sigorta sektörümüzün prim portföylerinin önemli bir kısmının motor sigortalarına ait olduğu görülmektedir. Sigorta endüstrimizin sermaye piyasasına uzun vadeli fon aktarması, prim portföy yapısı içinde hayat sigortası payının artması ile mümkün olacaktır.

Sigorta şirketleri güvence kurumları olduğundan kaynaklarını yatırıma sevkederken bir takım kriterlere riayet etmeleri gerekir. Ancak herşeyden önce sigorta endüstrisinin sermaye piyasasına fon aktarması için sermaye piyasasının istikrarlı ve güven verici bir yapıda olması gerekir.

BÖLÜM II. HAYAT SİGORTALARINDA KAR PAYI

1. HAYAT SİGORTALARINDA KAR PAYI KAVRAMI VE UYGULANMAKTA OLAN KAR PAYI DAĞITIM SİSTEMLERİ

1.1. Kar Payı Uygulamasının Tarihçesi

Ülkemizde kar payı uygulamaları ile ilgili ilk örnek, Tam Hayat Sigorta A.Ş.'nin Temmuz 1966 tarihinde uygulama iznini aldığı ve 1967 yılında bilanço karı üzerinden dağıttığı kar payıdır. Bu sistem; şirketin faaliyetleri sonucu elde ettiği kardan hayat dalına düşen kısmın bulunması ve karpayı teknik esaslarına göre kar paylı hayat sigorta policelerine dağıtım yapılması şeklinde uygulanmıştır. Günümüzde Tam Hayat Sigorta A.Ş.'nin uzantısı durumunda olan Hür Sigorta A.Ş. halen bu tipte karpayı uygulanması içinde bulunan tek şirkettir. 1966 yılından günümüze kadar bilanço karı üzerinden karpayı dağıtılmasına ilişkin uygulamalar zaman içerisinde yüksek oranlarda gerçekleşen enflasyonun altında ezilmiş ve hayat sigortası teminatları üzerindeki korumacılığını gerçekleştiremez hale gelmiştir.

İhtiyaçlardan hareketle, bilanço karına istirak şeklindeki uygulama, yerini sigortalılara ait riyazi ihtiyatların belli periyodlar içerisinde yatırıma yönlendirilmesi ve bu yatırım sonucu elde edilen karın dağıtılması şeklindeki kar payı sistemine devretmiştir.

Günümüz kar payı uygulamalarının yoğunlaştığı sistem olan bloke ihtiyat yatırımlarından kar payı dağıtımına ilişkin uygulamayı gerçekleştiren ilk şirket Ak Sigorta'dır. Ak Sigorta A.Ş. bu uygulamaya yönelik kar payı teknik esaslarının uygulama iznine ilişkin tasdiki 1977 yılında almış ve bu yıl sonundaki ihtiyatlar toplamını 1978 yılı içerisinde yatırıma yönelterek 1979 yılında ilk kar payı tahakkunu gerçekleştirmiştir. Bu noktada bir konuya açıklık kazandırmak faydalı olacaktır. Şöyle ki; Bu güne kadar kar payı uygulamasına ilişkin olarak sigortacılık mevzuatımızda herhangi bir zorlayıcı hüküm mevcut değildir. Bu nedenle kar payı uygulamaları tamamen şirket keyfiyetinde olmuş sadece, şirketlerin hazırladığı ve uygulamanın nasıl gerçekleştirildiğine ilişkin konuların yer aldığı kar payı teknik esaslarının Müstesarlığın tasdiki ile hüküm ifade etmesi sağlanmıştır. Ancak 7397 sayılı Sigorta Murakabe Kanunu'nda 15.09.1993 tarih ve 510 sayılı KHK ile yapılan değişiklik sonucu kar payı uygulamalarına ilişkin bir yönetmelik çıkarılması ve konunun bu yönetmelikle zorunlu ve standart hale getirilmesi öngörülmüştür. Söz konusu yönetmelik 09.12.1996 tarihinde 22842 sayılı Resmi gazetede yayımlanmış olup, 01.08.1997 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

Ak Sigorta A.Ş.'nin 1977 yılında başladığı uygulamayı, sektörde hayat bransında faaliyette bulunan şirketlerin tamamı birer birer izlemiş, piyasa koşullarına ve rekabet şartlarına uygun olarak her biri kar payı uygulaması içerisine girmiştir. Bu güne kadar hayat sigortacılığında kar payı uygulamalarının her hangi bir kanuni zorlama olmaksızın tüm şirketler tarafından uygulanır hale gelmesindeki en önemli etkenlerden biri de, enflasyonist ortamda hayat sigortası ürünlerinin özellikle de emeklilik teminatlı tarifelerin pazarlanmasındaki güçlük olmuştur.

1.2. Kar Payı Uygulamasının Yasal Düzenlemesi

Hayat dalında faaliyette bulunan tüm sigorta şirketleri, 09.12.1996 gün ve 22842 sayılı Resmi gazetede yayımlanan ve 01.08.1997 tarihinde yürürlüğe giren kar payı sistemlerinin uygulanması ile ilgili hükümlere tabidir. Söz konusu hükümlere ilişkin geniş açıklama aşağıda verilmiştir.

Sigorta şirketleri, yaşama ihtimaline bağlı sigortalar ile birikim priminin alındığı her sigorta sözleşmesine, primin şirkete intikalini takibeden ilk iş gününden itibaren sözleşmenin sona erdiği tarihe kadar gün esasına göre kar payı dağıtmak zorundadır.

Ölüm ihtimaline bağlı sigortalara kar payı verilmesi halinde buna ilişkin esas ve usuller ayrıca teknik esaslarda belirlenir.

Yatırıma yönlendirilecek miktar konusunda sigorta şirketlerinin, sigorta ettirenler ve lehtarlar a ait kar payına esas olan önceki yıllara ilişkin matematik karşılıklar ile cari yıla ait matematik karşılıklarının toplamını günlük olarak yatırıma yönlendirme zorunluluğu getirilmiştir.

Kar payları, sigorta ettirenler tarafından ödenen primlerin sigorta şirketine intikal ettiği günü takibeden ilk iş gününden itibaren matematik karşılık olarak gösterilen varlıkların getirileri üzerinden her bir sözleşme için ilgili teknik esaslara göre ayrı ayrı hesaplanır.

Sigorta şirketinin birden fazla kar payı dağıtım esaslarının veya tarife grubunun olması halinde bunlara ilişkin tüm işlemler ayrı hesaplarda takip edilir.

Kar payı oranı, matematik karşılıkların yatırıldığı varlıklardan yıl içerisinde elde edilen gelirlerin ilgili yönetmelik hükümlerine ve genel kabul görmüş muhasebe

kurallarına göre hesaplanan net yatırım geliri oranıdır. Kar payı oranı her bir tarife grubu veya kar payı teknik esası için ayrı olarak hesaplanır.

Kar payı oranının hesaplanması, ilanı, varlıkların değerlendirme yöntemleri, düzenlenecek tablolar ve hesap özetlerine ilişkin usul ve esaslar Müsteşarlıkça belirlenir.

Kar payı her bir sigorta sözleşmesi için aşağıda belirtilen esaslara göre hesaplanır.

* Kar payı poliçe bazında hesaplanır.

* Tarife grupları için kar payı dağıtım esasları farklı olabilir.

* Bir varlığa veya varlık grubuna endeksli sigortalar ait kar payı dağıtım esasları tarifenin özelliklerine göre yapılır.

* Kar payı yürürlükte olan sözleşmelere dağıtılır.

* Sözleşmeler için matematik karşılıkların ayrılmamış veya bu karşılıklar için teminatın tesis edilmemiş olması, bu sözleşmelere kar payı dağıtımını engellemez. Sigorta şirketi eksik ayrılan veya kar payına yönlendirilmeyen karşılıklara ilişkin olarak sigorta ettirenlerin ya da lehtarların uğradığı zararın karşılanması amacı ile mevcut ekonomik koşullara ve portföy gelirlerine göre dağıtılacak kar payına ilişkin esasları tarifede belirtir.

* Matematik karşılıkların yatırıldığı varlıkların her türlü neması da dağıtılacak kar payına eklenir.

* Karşılıkların yatırıldığı gayrimenkullere ait yeniden değerlendirme karşılıkları ve borsada işlem görmeyen hisse senetlerine ait bedelsiz hisse senetleri geçici kar payı hesabında her bir sözleşme için ayrı ayrı takip edilir. Ancak, geçici kar payı hesabında biriken değerler nakde çevrilmeden lehdarlara ya da sigorta ettirenlere ödenmeyebilir.

Geçici kar payı hesabı kar payı oranının hesaplanmasında dikkate alınmaz.

Hayat sigortasında hesapların verimi ile ilgili, sigorta şirketleri, hayat sigortaları matematik karşılıklarının yatırım geliri oranlarının ilgili tarifenin teknik faiz oranını ve TEFİ artışı oranını aşması için gerekli tedbirleri alırlar.

Sigorta şirketlerinin yıllar itibariyle kar payı oranları alternatif yatırım araçlarının ortalama getirilerine yakın olmak zorundadır. Birbirini izleyen altışar aylık iki dönemde veya yıllık kar payı oranının TEFE artış oranının veya yükümlülüklerin yabancı paraya endeksli olması halinde ise ilgili yabancı paranın kur artış oranının altında kalması durumunda, izleyen iki yıllık bir süre için ilave yatırımların % 75'i, getirisi TEFE artışına endeksli en az beş yıl vadeli Devlet tahviline yatırılır. Müsteşarlık gerekli gördüğü takdirde bu oranı azaltabilir.

Sigorta şirketi hayat sigorta hesabının gelirlerinden kar payı oranının teknik faiz oranını aşmaması kaydıyla azami % 10 işletme masrafı kesintisi yapabilir.

işletme masrafı kesinti oranı tarifeyle ilişkin kar payı teknik esaslarında belirtilir.

iptal edilen sözleşmelere ait kar payı karşılıkları cari yıl kar payı kalıntısını oluşturur. Kar payı kalıntıları yıl sonu itibariyle yürürlükte olan sözleşmelere kar payı olarak dağıtılır. Ancak, sigorta şirketinin matematik karşılıkların ve sözleşmelerin iptal oranının bu yönetmelikle belirtilen azami oranları aşması halinde kar payı kalıntısının o yıla ait kar payı gelirinin % 5 'ini aşan kısmı ertesi yıla devredilir.

Kar payı dağıtım esasları farklı olan tarifelerdeki kar payı kalıntısı ait olduğu tarife grubuna gelir kaydedilir. Ancak, ilgili tarife grubuna ait yürürlükte sözleşme kalmaması halinde kar payı kalıntısı diğer tarife gruplarına orantılı olarak dağıtılır.

Bundan başka, karşılıkların yatırıldığı varlıkların teminat olarak gösterilmesi konusunda, hayat sigortası teknik karşılıklarının yatırıldığı varlıklar kısmen veya tamamen teminat olarak gösterilebilir. Ancak, bu varlıkların teminat olarak gösterilmiş olması, bunların nemalarının kar payı olarak dağıtılmasına engel oluşturmaz.

1.3. Kar Payı Uygulamasındaki Amac

Hayat sigortacılığında emeklilik teminatı içeren ve riyazi ihtiyatı olan tüm poliçeleri kapsamalı gereken (yaşama ihtimali üzerine kurulmuş sigortalar, uzun süreli olarak akdedilmiş vefata bağlı sigortalar ve günümüzde bir bankacılık uygulamasını andıran, kişilerin verdikleri prim oranında birikim sağladıkları ve belli bir müddet sonra bu birikimin değerlendirilmiş halinin alınmasının öngörüldüğü sigortalar) kar payı uygulamaları, şirketlerin üzerine aldıkları yükümlülükleri uzun vadede güncel değerlerle

karşılatabilmeleri amacı ile bir zorunluluk olarak ortaya çıkmıştır. Hayat sigortalarında pazarlanan her tür ürünün Müsteşarlık makamınca tasdik olunması zorunludur. Bu branştaki tasdik zorunluluğu ile serbest rekabet ortamı içerisinde risk unsuru taşıyan teminatlarda teknik olarak hesaplanan primlerde yapılacak indirimlerle şirketlerin karşılayamayacak yükümlülükler altına girerek acze düşmeleri ve sigortalıların mağdur olmaları engellenmek istenmektedir.

Kar paylı hayat sigortası ürünlerinin tasdikli esaslarında yer alan teknik faiz miktarı ile, birikimli poliçelerin teknik ihtiyatlarına ilişkin garanti edilen getiri oranı ortaya konmaktadır. Günümüzde Türk Lirasına ve yabancı paralara bağlı olarak akdedilen poliçeler için ayrı ayrı teknik faiz oranları uygulanmaktadır. Devlet tarafından saptanan bu oranların ne kadar güvence verici olduğu tartışmaya açıktır. Bu oranların günümüz enflasyon oranları karşısındaki durumu kar payı sisteminin devreye girmesini zorunlu kılan faktördür.

Kar payı uygulamalarındaki amaç, her ne kadar ihtiyatlardan gelir elde etmek gibi ortaya çıksa da esas amacın şirketlerin kurumsal yatırımcı yönlerini ortaya çıkarmak ve sigortalılara hayat sigorta poliçeleri aracılığı ile küçük tasarruflarını değerlendirme imkanı yaratmak olmuştur.

1.4. Mevcut Kar Payı Sistemleri

Hayat dalında faaliyette bulunan tüm sigorta şirketlerinin yaşama ihtimaline bağlı sigortalar ile birikim priminin alındığı her sigorta sözleşmesi için kar payı uygulaması içerisinde oldukları yada başka bir ifadeyle kar payı teknik esaslarını tasdik makamına tasdik ettirerek uygulamaya geçmek yolunda gerekli izni aldıklarını biliyoruz. Ülkemizde hayat sigorta dalında faaliyette bulunan tüm sigorta şirketlerinin kar payları yatırım karına iştirak şeklindedir. Bu sistemde her bir şirket için tasdikli esaslar gerek dağıtım aşamasında gerekse diğer bazı teknik hususlarda (kapsamda bulunan poliçe ihtiyatları, elde edilen gelirden sigortalılara yapılacak dağıtım oranı vb.) ayrılık gösterse de genel olarak amaçta ortaklık sağlanmıştır.

Bugüne kadar ülkemizde kullanılan belli başlı kar payı çeşitleri şunlardır;

- * Masraf Karı
- * Mortalite Karı
- * Bilanço Karı
- * Yatırım Karı

Sözkonusu kar payı çeşitlerine ilişkin kısa açıklamalar aşağıdadır.

1.4.1. Masraf Karı

Masraf payları karı, en karışık ve tesbiti zor olan bir kar payı nevidir. Şirket tarife primi içerisinde mevcut karşılığı olarak aldığı bu payların toplamına karşılık daha az genel ve idari masrafları yapmışsa ve pek çok işi direkt olarak gerçekleştirip bu işlerden acenteye komisyon vermemişse bu konuda kar sağlamış demektir. Ancak, bağımsız olarak bu kardan sigortalılara kar verilmesi sözkonusu olamaz. Çünkü, özellikle karma sigorta şirketlerinde masraf payı karının tesbiti zor, hatta imkansızdır. Ancak, özellikle sadece hayat dalında faaliyet gösteren sigorta şirketlerinden bilanço karından pay dağıtımı sözkonusu olduğundan burada faiz karı ile mortalite karı ve masraf payları karı da dağıtılan kar içerisinde tabii olarak yer alacaktır.

1.4.2. Mortalite Karı

Tek başına vefat teminatı verilen ferdi tarifeler grubunda veya grup sigortalarında uygulanabilmektedir. Bir yıl içerisinde tahsil edilen safi primlerden aynı yıl içerisinde ödenen ve yıl içerisinde gerçekleşip de henüz ödenmemiş muallakda kalan tazminat tutarının tenzilinden sonra kalan miktardır.

Şirket, elde edilen miktardan belli oranda emniyet payı ayırmakta ve kalan kısmın belli bir oranını sigortalılara dağıtmaktadır.

Elde edilen kar, sigortalılara, peşin veya ilave teminat olarak verilmektedir.

Mortalite karı için her bir grup sigortasını ayrı ayrı değerlendirmek gerekmektedir.

Kar çıkmaması veya zarar çıkması halinde, riziko karına iştirak sağlanmaz. Bakiye zarar müteakip yıl için tazminat ödemesi olarak dikkate alınır ve zarar itfa edinceye kadar bu işlem devam ettirilir.

1.4.3. Bilanço Karı

Bilanço, bir kuruluşun mali durumunun özetidir. Aktif kısmında işletmenin sahip olduğu tüm değerler, mal varlığı ve olanakları; pasifinde ise işletmenin tüm sorumlulukları, sermayesi ve borçları yer almaktadır. Yani bir yanda işletmenin fonları, öteki yanda da bu fonların kullanım

biçimleri görülmektedir.

Bilanço karı, kurumlar vergisi kesintisi yapılmadan, yıl sonu bilançosunda gözüken kardır. Anonim şirketlerde dağıtılacak kar payları bilanço karının içinde yer alır (83).

Karma sigorta şirketlerinde bilanço karından kar payı dağıtımı aşağıdaki şekilde olmaktadır (84).

$$\text{Branş Bloke Kıymet Geliri} = \frac{\text{Branş Teminatı}}{\text{Toplam Teminat}} * \frac{\text{Bloke Kıymet}}{\text{Toplam Geliri}}$$

$$\text{Serbest Kıymet Geliri} = \frac{\text{Branş Direkt işler Net Prim istihsalı}}{\text{Toplam Direkt işler Prim istihsalı}} * \frac{\text{Serbest Kıymet}}{\text{Toplam Geliri}}$$

Her branşa isabet eden

$$\text{Bilanço Karı} = \frac{\text{Toplam Bilanço Karı}}{\text{Branş Bloke Serbest Kıymet Geliri Ve Teknik Neticeler Toplamı}} * \frac{\text{Şirket Bloke Serbest Kıymet Gelirleri Ve Teknik Neticeler Toplamı}}{\text{Toplamı}}$$

$$\text{Police Kar Payı} = \frac{\text{Kar Paylı Police Riy. ihtiyatı}}{\text{Hayat Bilanço Karı} * \% x} * \frac{\text{Hayat Riyazi ihtiyatı Toplamı}}{\text{Hayat Riy. iht. Toplamı}}$$

x oranı şirketten şirkete değişmektedir.

Mevzuat, hayat branşı hesap ve bilançolarının müstakil bir biçimde tanzim edilmesi mükellefiyeti getirdiğinden, hayat branşı karı veya zararı artık somut ve kesin bir biçimde saptanabilmektedir. Bu nedenle bilanço karından verilecek kar payı tutarının hesabında doğrudan doğruya hayat bilançosu neticesi esas alınarak işlem yapılmaktadır.

$$\text{Kar payı} = \text{Kar Paylı Police Riy. iht.} * \frac{\text{Hayat Bilanço karı} \% x}{\text{Hayat Riy. iht. Toplamı}}$$

83) Milliyet Genel Ekonomi Ansiklopedisi 1, Milliyet Yayınları, ist., Mart 1988, s. 108.

84) Türk Sigorta Sektöründe Tarife örneği.

Hayat Riyazi ihtiyat Toplamı ; Kar paylı ve kar paysız tüm polise ihtiyatlarını kapsamaktadır.

1.4.4. Yatırım Karı

Şirketin genel giderlerini karşılamak ve şirket bünyesini kuvvetlendirmek üzere olmuştur. Şirket iki türlü yatırım geliri elde etmektedir. Şirketin, tahsil etmiş olduğu primlerden zaruri harcamalar tenzil ettikten sonra oluşturmış olduğu fonun tesis edilmesiyle elde etmiş olduğu kar ilkinin, bloke kıymetlerin tesis edilmesiyle elde edilen kar ise ikincisini oluşturmaktadır. Bazı şirketlerimiz bloke kıymet yatırımlarından elde edilen geliri sigortalılarına kar payı olarak aksettirmektedirler. Bu tür kar payı dağıtım sistemi, şirket portföyünde bulunan ve riyazi ihtiyatı olan tüm sigortalılar için uygulanır.

Ülkemizde bu güne kadar uygulanan en yaygın kar payı sistemi 31.12 tarihi itibarıyla tarife teknik esaslarına göre hesaplanan riyazi ihtiyatın 01.01 tarihinden en geç kanunun öngördüğü 28.02 tarihine kadar Hazine Müsteşarlığınca belirlenen bankalardan birine bloke veya emrine tesis edilerek 31.12 tarihine kadar değerlendirilmesi şeklinde olmuştur. Elde edilen brüt gelirden yapılan masraflar ve vergiler düşülerek net gelir bulunup, bulunan bu net gelir şirketin tasdikli teknik esasları doğrultusunda sigortalılara ihtiyatı nispetinde dağıtılırdı. Ancak, 09.12.1996 tarihinde çıkarılan ve 01.08.1997 tarihinden itibaren yürürlüğe giren kar payına ilişkin yönetmelik ile sigorta şirketlerine, primin şirkete intikalini takibeden ilk iş gününden itibaren sözleşmenin sona erdiği tarihe kadar gün esasına göre kar payı dağıtma zorunluluğu getirilmiştir. Bu sistem ile sigorta ettirenlerin primlerinin günü gününe yatırıma yönlendirilmesi sağlanmış ve sigortalıların şirketin primleri geç yatırıma yönlendirmesinden doğan zararları ortadan kaldırılmıştır.

2. GÜNÜMÜZE DEĞİN UYGULANAN KAR PAYI DAĞITIMLARI VE KARŞILASILAN SORUNLAR

2.1. Günümüze Değın Uygulanan Kar Payı Dağıtımları (85)

2.1.1. Riyazi ihtiyat Yatırımlarından Kar Payı Dağıtımı

Riyazi ihtiyat yatırımlarından kar payı dağıtım planı, şirket portföyünde mevcut riyazi ihtiyatı bulunan tüm sigortalılara uygulanır. Yaşama ihtimaline bağlı sigortalar ile birikim priminin alındığı her sigorta sözleşmesinin priminin yatırıma yönlendirilmesi sonunda bu ihtiyatlardan yıl içinde elde edilen brüt yatırım geliri, takip eden yılın başından itibaren poliselere dağıtılmaktadır. Brüt gelirden vergi, harç ve masraflar indirildikten sonra bulunan gelir net gelirdir. Riyazi ihtiyat karşılığı kıymetler ve bu karşılıklara ait gelir ve giderler, diğer karşılıklardan ayrı bir bloke hesapta muhafaza ve takip edilmektedir. Elde edilen yıllık net gelirin tesis edilmiş bulunan riyazi ihtiyatlara göre tesbit edilecek yüzdesinden, tarifelere ait teknik faiz yüzdesi düşülmekte, kalan miktarın belli bir oranı dağılımı yapılacak kar payının yüzdesini oluşturmaktadır. Bulunan kar payı yüzdesi ile yürürlükte kalan hayat sigortalarının kendi riyazi ihtiyatları dikkate alınarak, poliçe başına tahakkuk eden kar payı miktarı bulunur.

Yatırıma yöneltlen ihtiyatlardan elde edilen yatırım gelirinin hesap şekli aşağıdadır.

Bir önceki yılın riyazi ihtiyatlarının yatırımlarından cari yıl zarfında elde edilen net gelirin, bir önceki yılın riyazi ihtiyatlarına bölünmesi suretiyle net yatırım gelir oranı bulunur.

TV : Yatırıma yöneltlen riyazi ihtiyatların toplamı

NG : Riyazi ihtiyatların yatırım kıymetlerinden elde edilen net gelir

g : Yatırım geliri oranı

i : Teknik faiz

x : Yatırım gelirlerinin sigortalıya yansıtılan oranı

NG

g : ----

TV

85) Bu bölümde incelenen kar payı dağıtım çeşitleri Sigorta Denetleme Kurumunun düzenlediği eğitim kurslarında tutulan notlardan ve muhtelif şirketlerin 1.9.1997 tarihine kadar yürürlükte bulunan kar payı teknik esaslarından alınmıştır.

Kar payı dağıtım oranı;

$$(g - i) * \% x$$

Toplam kar payı (TKP);

$$TKP : (g - i) * \% x * TV$$

Bir poliçenin kar payı;

V : Poliçenin bir yıl önceki riyazi ihtiyatı

KP : Poliçe için dağıtılacak kar payı

$$KP : (g - i) * \% x * V$$

Kar payı hesapları poliçe bazında takip edilmekte ve her poliçenin yıl sonundaki riyazi ihtiyatına ilave edilmektedir. Buna göre gelecek yıllardaki kar payları da yatırıma istirak ettirileceğinden kar payları üzerinden de kar verilmektedir.

2.1.2. Cari Yıl Yatırımlarından Kar Payı Dağıtımı

Cari yıl yatırımından kar payı dağıtımı, şirket portföyünde riyazi ihtiyatı bulunan tüm sigortalılar ve bu sigortalıların cari yılda tahsil edilen primleri ile yeni akdolunan sigortalılardan tahsil edilen primlerden zaruri harcamalar olan idare, tahsil ve istihsal masrafları düşüldükten sonra elde edilen birikimden oluşan fondan yapılmaktadır. Birikim olarak adlandırılan miktar henüz tarife teknik faizi ile balıglendirilmemiştir. Birikimler tarife teknik faizi ile balıglendirilerek ihtiyat rakamı elde edilir. Yıl sonu itibarıyla hesaplanan riyazi ihtiyata cari yılda tahsil edilen primlerden oluşan birikimler de ilave edilmektedir.

Yatırıma yöneltilen ihtiyatlardan elde edilen yatırım gelirinin hesap şekli aşağıdadır.

Bir önceki yılın riyazi ihtiyat ve cari yıl birikimlerinin yatırımından cari yıl zarfında elde edilen net gelirin, bir önceki yılın riyazi ihtiyatı ve cari yıl birikimine bölünmesi suretiyle (g) net yatırım geliri oranı bulunur.

TVB : Yatırıma yöneltilen riyazi ihtiyat ve birikimlerin toplamı

NG : Riyazi ihtiyat ve birikimlerin yatırımından elde edilen net gelir

$$g : \frac{NG}{TVB}$$

Kar dağıtım oranı;

g : Net yatırım geliri oranı
i : Teknik faiz yüzdesi

$$(g - i) * \% x$$

Toplam kar payı;

$$TKP : (g - i) * \% x * TVB$$

Bu sistemde riyazi ihtiyatların ve birikimlerin getirilerinin aynı olduğu farzedilmekte ve riyazi ihtiyata da, birikime de eşit gelir dağıtımı yapılmaktadır. Bu uygulama hatalıdır. Çünkü riyazi ihtiyat ile birikimler farklı sürelerde değerlendirilmektedir. Bu nedenle, riyazi ihtiyat yatırımı ile birikim yatırımı aynı getiriye sahip değildir. Kaldık ki, 01.09.1997 tarihinden itibaren yürürlüğe giren kar payı yönetmeliği ile her bir poliçe için hesabedilecek riyazi ihtiyat da, riyazi ihtiyat yatırımlarından elde edilen gelirden oluşan kar payı dağıtımı da ayrı ayrı gün esaslı üzerinden hesap edilecektir.

2.1.3. Riyazi ihtiyat Ve Cari Yıl Yatırımından Kar Payı Dağıtımı

Bu tür kar payı planında, iki tür dağıtım sistemi mevcuttur. Birincisinde, riyazi ihtiyatı olan tüm sigortalılar ikicisinde ise meri sigortalılardan tahsil edilen primler ile yeni akdolunan sigortalılardan tahsil edilen primlerden elde edilen birikim, sigortalılara dağıtılmaktadır. Yıl sonu itibariyle hesaplanan riyazi ihtiyat, poliçenin yürürlüğe girdiği tarihten itibaren yatırıma yönlendirilip yıl sonuna kadar değerlendirilir. Yıl sonu itibariyle elde edilen brüt gelirden vergi, harç ve masraflar düşüldükten sonra net gelir bulunur. Elde edilen net gelir kar payı teknik esasları doğrultusunda poliçelere riyazi ihtiyatı oranında dağıtılmaktadır. Diğer kısımda ise, yıl içinde tahsil edilen primlerden zaruri harcamalar düşüldükten sonra hesaplanan birikimler yatırıma yönlendirilmekte, yıl sonu itibariyle elde edilen brüt gelirden vergi, harç ve masraflar düşüldükten sonra hesaplanan net gelir, yatırıma yöneltilen birikimlere aksettirilmektedir. Tüm bu işlemler kar payı teknik esaslarına uygun şekilde ve yürürlükte kalan gün esaslı üzerinden hesaplanır.

Riyazi ihtiyat yatırımdan hesaplanan net gelirin tesis edilen riyazi ihtiyata bölünmesiyle bulunan yüzdeden, tarife teknik faiz yüzdesi düşülmekte ve kalan miktarın dağıtılacak oranla çarpılması sonucu bulunan oran, poliçelere ihtiyatı oranında tahakkuk ettirilmektedir.

Birikim yatırımlarından hesaplanan net gelirin yatırıma yöneltilen birikime bölünmesiyle bulunan yüzde, dağıtılacak oranla çarpılmakta ve poliçelere meriyette kaldığı gün sayısı üzerinden birikimleri nisbetinde tahakkuk ettirilmektedir.

TV : Yatırıma yöneltilen toplam riyazi ihtiyat

TB : Yatırıma yöneltilen toplam birikim

NG : Riyazi ihtiyatların yatırım kıymetlerinden elde edilen
1 net gelir

NG : Birikimlerin yatırımdan elde edilen net gelir
2

Toplam kara iştirak iki unsurdan oluşmaktadır.

Riyazi ihtiyat Üzerinden;

NG

1

g : ---- : Net yatırım geliri oranı
1 TV

i : Teknik faiz yüzdesi

% x: Kar payı dağıtım yüzdesi

TKP: (g - i) * % x * TV
1

Birikimler Üzerinden;

NG

2

g : ----- : Net yatırım geliri oranı
2 TB

% x : Kar payı dağıtım yüzdesi

Tarifenin meriyette kalan gün sayısı

Hak ediş : -----
365

Toplam kar payı için hak ediş 1'dir.

TKP : g * % x * Hak ediş * TB
2 2

Toplam kar payı ; $TKP : TKP_1 + TKP_2$

Bir Polichenin Kar Payı;

V : Polichenin bir yıl önceki riyazi ihtiyatı

B : Polichenin cari yıldaki birikimi

KP: Police için dağıtılacak kar payı

$KP_1 : (g_1 - i_1) * \% x * V_1$

$KP_2 : g_2 * \% x * Hak\ edis * B_2$

$KP : KP_1 + KP_2$

2.1.4. Kar Payı Kapitali

2.1.4.1. İkramiye Eklemeli

En yaygın kar payı sistemi olup, her policeye isabet eden kar payı ölüm ve hayatta kalma halindeki sigorta kapitallerini artırmada kullanılır.

Sigortalının hak ettiği kar payı miktarı sigortalının yeni bir primi olarak kabul edilerek, müddet sonuna ilave etmek için her sigorta tarifesine ait muhtelif formüller kullanılmaktadır.

Her yıl kapital artırımını yapılmış gibi düşünülmekte, böylece hem hayat kapitali hem de ölüm kapitali arttırılmış olmaktadır.

Her bir police için dağıtılacak kar payı (KP), o yıl sigortalılara dağıtılmayarak, kara katılma kapitaline esas tek ödemeli risk primini oluşturmaktadır.

Tek ödemeli risk primi ile temin edilecek muhtelif sigorta kapitalleri, kara katılma kapitalini teşkil etmektedir.

Ek kapital matematik karşılığı kişinin ortalama yaşına göre hesap edilmekte olup, en genel anlamda formülü aşağıdadır;

KP

EK kapital : -----
Muhtelif bir tarifenin tek ödemeli risk primi

2.1.4.2. Bir Yıllık Sigorta

Verilen kar payı bir yıllık bir sigorta gibi hayatta kalma ihtimalini ihtiva edecek bir prim olarak düşünülüp, bir sonraki senenin kapitaline ilave edilir.

Bu tür sigortada ölüm kapitali sabit kalıp, hayatta kalma ihtimali değişir.

2.1.4.3. Kapital Olarak Riyazi ihtiyata ilave Edilmesi

Kapital olarak riyazi ihtiyata ilave edilmesi suretiyle dağıtılan kar payının hesap şekli ile ilgili olarak genel formül;

V : Riyazi ihtiyat

P_n : Kar payı oranı

KP_n : Kar payı

i : Teknik faiz

VKP_n : Kar paylı riyazi ihtiyat

n : Sigorta süresi

$$VKP_n = V + KP_n \frac{(1+i)^{n-2}}{1} + KP_n \frac{(1+i)^{n-3}}{2} + \dots + KP_n \frac{(1+i)^{n-2}}{n-2} + KP_n \frac{(1+i)^{n-1}}{(n-1)}$$

dir.

2.1.5. Kar Payı Kalıntısı

Riyazi ihtiyat yatırımları ve birikim yatırımlarının muhasebe hesaplarından çıkarılacak brüt gelirden masraf ve vergi indirimleri yapıldıktan sonra bulunan net gelir tutarının belli bir oranı ile, her bir policeye dağıtılacak kar paylarının toplamı arasında bir fark olursa bu fark müteakip senenin net gelirine ilave edilecektir.

Kar payı kalıntısı iki nedenle olmaktadır. Birincisi, muhasebe kayıtlarına göre bulunan net gelirin toplam riyazi ihtiyata bölünmesi ile bulunan net gelir oranının yuvarlanmasından, ikincisi ise, kar payı dağıtımının gün esasına dayalı değilde yıllık olarak gerçekleştirildiği poliçelerde istira, resen istira, iptal edilmesi veya sigortalının vefatı nedeni ile portföyden ayrılması sonucu o yıl dağıtılması gereken kar paylarının dağıtılmamasındandır.

Ancak yukarıda bahsedilen ikinci nedenden ötürü oluşan kar payı kalıntısı yatırımların gün esası üzerinden takip edilmesi ile 01.09.1997 tarihinden itibaren yürürlüğe giren kar payı yönetmeliği ile ortadan kalkacaktır.

Kar payı kalıntıları şirketlerin tasdikli kar payı teknik esasları gereği, bir sonraki yılda elde edilen net gelire ilave edilmektedir. Bu doğrultuda yapılan işlemlerde, kar payı kalıntıları riya zi ihtiyata ilave edilerek yatırıma yönlendirilmediği için, poliçe sahipleri, kar payı kalıntısının gelirinden faydalanamamaktadır. Diğer bir husus ise, kar payı kalıntıların ilave edildiği yılki işlemlerde, hakkı olmayan poliçelerin de kar payı kalıntısından faydalanmasıdır.

2.1.6. Meri Portföy

Cari yılda istira, resen istira, vade gelimi, ölüm ve iptal nedeni ile toplam portföyden çıkan poliçeler haricindeki portföy ' ' meri portföy ' ' dır.

Mevcut sigortalıların tesbiti ve kar paylarının hangi poliçelere dağıtılacağı hususundan hareketle, meri portföyün tesbiti önem arz etmektedir. Şirketlerin kar payı teknik esaslarının çoğunluğu bir önceki yıl hesaplanan riya zi ihtiyatın cari yılda yatırıma yönlendirilmesi sonucu elde edilen gelirin mevcut poliçelere dağıtılması doğrultusunda olması nedeniyle, cari yıldaki meri portföyün tesbit edilmesi zaruridir.

Meri portföye göre yatırım geliri oranının hesap şekli aşağıdadır;

Bir önceki yılın riya zi ihtiyatının yatırımlarından cari yıl zarfında elde edilen net geliri, cari yılda istira, resen istira, vade gelimi, ölüm, iptal olmak suretiyle portföyden çıkan poliçelerin bir önceki yıla ait riya zi ihtiyatları ve varsa kar payları toplamının toplam riya zi ihtiyattan çıkarıldıktan sonra kalan riya zi ihtiyata bölünmesi ile net yatırım geliri oranı bulunacaktır.

TV : Bir önceki yılın toplam riya zi ihtiyatından portföyden çıkan poliçelerin riya zi ihtiyatlarının çıkarılması ile elde edilen riya zi ihtiyattır.

Bu durumda;

Net yatırım geliri

g : ----- : Net yatırım geliri oranı

TV

bulunur.

Meri portföy yönetimi ile kar payı dağıtımının en önemli özelliği, bir önceki yılda hesaplanan riyazi ihtiyatın yatırıma yöneltilerek elde edilen gelirin, yatırıma yöneltilen ve meriyette olan poliçelerin riyazi ihtiyatlarına dağıtılmasıdır. Ancak bu sistem 01.09.1997 tarihi itibariyle yürürlüğe giren poliçe bazında gün esasına göre yatırıma dayalı kar payı yönetmeliğine aykırı olduğundan, anılan tarihten itibaren geçerliliğini yitirecektir.

2.2. Günümüze Değin Uygulanan Kar Payı Sistemindeki Sorunlar

Günümüze değin uygulanmakta olan kar payı sistemlerindeki aksaklıkların gerek sigorta sektörümüzün gerekse hayat sigortacılığımızın gelişimi üzerindeki olumsuz etkileri açıktır. Fertlerin küçük tasarruflarını değerlendirmek amacıyla aldıkları poliçeleri ilgilendiren bu sistem, sigorta şirketlerinin günümüz bankacılığının sağladığı getiriden daha fazlasını sağlayabileceği imajının verilmesi ile daha işin başında tükenmiş, gerçekleşen kar payı oranları irdelendiğinde ise enflasyon oranlarının çok altında kar payı veren sigorta şirketlerinin varlığı hayat sigortacılığımız için anti-propaganda imkanını fazlasıyla yaratmıştır. "Hayat sigortasının gelişmesini sağlayacak en önemli yollardan bir tanesi de sigorta şirketlerinin kar payı uygulamalarının sonuçları olacaktır. Bilindiği gibi geçmiş yıllardaki yaygın görüş hayat sigortasının enflasyona karşı yenik düştüğüdür. Sayet sigorta şirketlerinin yayınladıkları kar payı yüzdeleri enflasyonu geçer duruma gelir ve bu da gerekli şekilde duyurulursa büyük bir adım atılmış olur"(86). Gerçekte hayat sigortacılığı aracılığı ile yapılan tasarrufların sigortalı bazında bankacılık sektörünü ilgilendirmeyecek kadar küçük boyutlarda olduğu da ortadadır. Ancak uzun dönemlerde ödenen taksitler ve geniş bir sigortalı potansiyeli ile zaman içerisinde büyük bir fon haline gelmesi, olayın ciddiyetini göstermektedir. Kisilerin küçük tasarruflarının düşük yatırım oranları ile değerlendirilmesi ve vade sonunda sigortalıların beklentilerini karşılayamaması, hiç bir değer ifade etmeyen teminatların sigortalılara sunulmasının kötü etkisi, hayat sigortacılığının gelişimine vurulan en büyük darbe olmuştur.

Günümüz kar payı sisteminin temelinde, sigortalıların hesap yılı sonunda oluşan birikimleri yatmaktadır. 01.01.1995 tarihinden itibaren yürürlüğe giren, 26.12.1994 tarih ve 22153 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan Sigorta ve Reasürans Şirketlerinin Kuruluş ve Çalışma Esasları Yönetmeliğinin 21. maddesine göre teminat tesislerinin, mevzuat hükümlerine göre

86) ÖMÜR BABAOĞLU, Sigortacılığa Giriş, İst. Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Sigortacılık Bölümü, 1992, s. 69.

hesap senesini izleyen ikinci ayın sonuna kadar bloke edilmesi başka bir ifade ile yatırıma yönlendirilmesi gerekmektedir. Bu güne kadar, hayat sigortaları riyazi ihtiyatlarının ya da başka bir ifadeyle kar payına esas teşkil eden riyazi ihtiyatların sigortacılık mevzuatımızda ayrı bir şekilde yer almaksızın sigorta şirketlerinin tüm teminat tesisleri ile aynı paralelde değerlendirilmesi ve konunun genel olarak hüküm altına alınması ile, kar payı işlemi için riyazi ihtiyatların yatırıma yönlendirilmesi yolunda blokaj işlemi de teminat tesis tarihi ile sınırlandırılmıştır.

Günümüze değin uygulanan mevcut kar payı sistemlerinde hesaplamalar ve değerlemeler yıllık bazda yapıldığından, bir sigortalının yılın herhangi bir anında sigortadan ayrılması halinde cari yıla ait kar payını alması mümkün olamamıştır. Cari yıl içinde ayrılan sigortalılara ait kar payı miktarı ise şirkete kalabildiği gibi yürürlükte bulunan sigorta poliçelerine de dağıtılabilmekteydi. Ancak, sigortalıya ait birikim ile yıl içinde elde edilen gelirin, şirkete kalmasının veya diğer sigortalılara dağıtılmasının ne kadar adil olduğu elbetteki tartışılır. Bu güne kadar sigortalının poliçesini sona erdirmek için 31.12 tarihini beklemesi de yeterli değildi. Çünkü kar payı işlemlerinin sonuçlarının netleşmesi bir kaç ayı bulmakta ve ödeme, bu hesaplamaların ardından yapılabilmekteydi. Buradaki sorun sadece sigortadan ayrılmak isteyenlerin karşılaştığı bir sorun değildi. Hayat sigortasının doğal bir sonucu olarak ölümle sonuçlanan poliçelere ilişkin teminat ödenmesi ve bu işlemin risk gerçekleştikten sonra gerekli işlemlerin sonuçlandırılmasını takiben yapılması gereklidir. Eğer birikimli bir poliçesi olan sigortalı vefat etmişse ölüm teminatı ile birlikte o ana kadar ki riyazi ihtiyatlarını ve bunların getirisi olan kar payını da alması gereklidir. Ancak riskin gerçekleştiği yıla ait kar payı miktarı üzerindeki sorunlar bahsedildiği üzere şimdiye değin burada da yaşanmakta ve menfaatkarlar o yıla ait kar paylarını alamayarak zarara uğramaktaydılar.

Bu güne kadar sigorta sektörümüzde uygulanmakta olan kar payı sistemlerindeki en önemli sorun kar payı uygulamalarının şirketlerin keyfiyet kendilerinde olmak üzere, işlemleri kendilerinin hazırladıkları kar payı teknik esaslarına istinaden gerçekleştirmekte olmalarıdır. Genel hatları ile birbirlerine çok benzeyen kar payı teknik esaslarını uygulayan şirketlerin elde ettikleri kar payı oranları çok değişkendir. Zira hayat sigortacılığının temel sorunlarından biri bu bransa ait paraların diğer branşların nakit ihtiyacının karşılanması ya da finanse edilmesinde kullanılmasıdır. Bu hareket tarzı kar payı uygulamasındaki suistimali beraberinde getirmektedir. Bu ise sigortalıların gelecekteki beklentilerinin ve şirketlerin hayat

sigortacılığı konusundaki geleceğinin şekillenmesinde en önemli olumsuzluktur.

16.06.1994 tarih ve 539 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile değişik 7397 sayılı Sigorta Murakabe Kanun'unda konuyla ilgili olarak alının en önemli önlem, sigorta şirketlerinin 31.12.1997 tarihine kadar sermayelerini de ayırmak şartıyla hayat ve hayat dışı branşların sadece birinde faaliyet gösterebilecekleri doğrultusunda olmuştur. Bunun peşi sıra getirilen diğer bir mecburiyet ise, 01.08.1997 tarihinden itibaren yürürlüğe giren 09.12.1996 tarih ve 22842 sayılı Resmi gazetede ilam edilen ve poliselere gün esasına göre kar payı dağıtma zorunluluğu getiren kar payı yönetmeliğidir.

3. YATIRIM FONLARI VE HAYAT SİGORTASI

3.1. Yatırım Kuruluşları ve Tarihsel Gelişimi

Günümüzde bir çok ülkede hayat dalında faaliyet gösteren sigorta şirketleri, yatırım fonuna bağlı hayat sigortaları ve rant sözleşmeleri satmaktadır. Bu yeni tip tarifelerin en belirgin özelliği, kapitallerinin önceden saptanmış bir değer olması yerine, bir yatırım fonundaki birime bağlı olarak değişmesidir.

Bu tür tarifelerde ödenecek miktar yatırım fonundaki birim değerler cinsinden ifade edilir. Buna karşılık primler ise ya aynı birim değerler, ya da önceden saptanan miktarlar olarak ifade edilebilir. Her iki halde de bu tarifelere ait teknik ihtiyatlar, normal şekilde değil de yatırım fonundaki birimler halinde teşkil edilir. Bu nedenle, hayat veya rant sigortası ile yatırım fonu arasında direkt bir bağlantı kurulmuş olur.

Hayat sigortalarının geçmişi göz önüne alındığında, yatırım fonlarına bağlı sigortalar oldukça yeni sayılabilir. Bu tür sigortalar ilk kez yirmi yıl önce ortaya çıkmış ve son bir kaç yıl içinde de önemli bir aşama göstermiştir. Günümüzde yatırıma bağlı sigortalar, özellikle birçok Avrupa ve Kuzey Amerika ülkesinde, hayat sigortalarının en gelişmiş kolu durumuna gelmiş bulunmaktadır.

Yatırıma bağlı sigortalar konusu hala tartışmalı durumundadır. Bunun başlıca nedeni, bazı yatırım fonlarının günümüzde ve geçmişde bir kaç kez güç duruma girmiş olması ve bu yolda kötü ün yapmalarıdır. Bütün bu zorluklara rağmen yatırıma bağlı sigortalar gün geçtikçe gelişmektedir.

Yatırıma bağlı sigortalar ilk olarak, hayat sigortaları bakımından önemli pazarlar olan üç ayrı ülkede A.B.D.'de, Hollanda'da, ve İngiltere'de ortaya çıkmıştır. Bu sigorta türünün anılan ülkelerdeki gelişimi, diğer ülkelerdeki gelişimi büyük ölçüde etkilemiş olduğundan çalışmamızda yatırıma bağlı sigortaların Amerikan, Hollanda ve İngiliz pazarlarındaki gelişiminin incelenmesinin yeterli olacağı düşünülmüştür.

Yatırıma bağlı sigortalardan söz etmeden önce, bir yatırım fonunun ne şekilde teşkil edilebileceğine değinip, yatırım fonu kuruluşlarının kısa bir tarihçesine değinmek yerinde olacaktır (87).

87) RICHARD LIEBERMAN, Ulusal Sigorta Kongresi, Yatırım Fonlarına Bağlı Hayat Sigortalarının Gelişimi Tebliği, Lizbon, 1971, Çeviren: Feral Üster.

Yatırım fonu kuruluşlarının doğuşu bu tür kuruluşlara ihtiyaç duyulmasının doğal bir sonucudur. Tasarruflarını belli değerlere yatırmak isteyen kişiler, karın yüksek olacağı sektörleri her tasarruf sahibinin düşünmesi gereken rizikoları, karlılık oranlarını gerektigi kadar bilemezler veya tanıyamazlar. işte bu konularda tasarruflarını değerlendirmek isteyen kişilere yol gösterecek gerekli bilgi desteğini sağlayacak ve yatırımcıların birikimlerini günün koşullarına en uygun şekilde değerlendirmelerine aracılık edecek kurumlar, ihtiyaç halini almıştır. Zaman içerisinde; bu ihtiyacı karşılamak üzere gerekli uzman kadroyu ve teşkilatı oluşturan kurumlar oldukça çoğalmış ve ekonomide önemli bir yer edinmişlerdir. Ekonominin önemli bir bilim dalı olarak ortaya çıktığı günümüzde bu tür aracı kurum ve kuruluşların ekonomi içerisinde yerini almaları ile tasarruf sahiplerinin ihtiyaçları karşılanır hale gelinmiştir. Bu kurum ve kuruluşları çalışmamızda yatırım kuruluşları olarak adlandıracamız.

Bugün tanıdığımız şekli ile yatırım fonları ilk olarak geçen yüzyılın ortalarında İngiltere'de ortaya çıkmaya başlamıştır. O devirde, ekonomi devriminin de zorlaması ile, sınırlı sorumlu şirketlerin hisselerine yatırım yapma fikri oluşmaya başlamış ve şahısların ferdi tasarruflarının büyük miktarlar halinde yatırıma yöneltilmesi mümkün olmuştur. Bundan amaç, yatırım yapan kişilerin tasarrufunu baskalarinkine ile birleştirip yetenekli ve dürüst yöneticilerin idare etmekte olduğu fonlara yatırarak yatırım rizikosunu azaltmak ve bunun yanı sıra da kar olanağını artırmaktır. İngiltere'de bir asır önce kurulmuş bulunan bir çok yatırım şirketi faaliyetlerini bugün hala sürdürmekte olup, bu süre içinde bir çok istirakçisine karlı yatırımlar sağlamış durumdadır.

İlk İngiliz yatırım şirketlerinden bir çoğu, iç savaştan sonra Amerikan ekonomisinin gelişmesine yardımcı olmak üzere, Birleşik Amerika'da büyük yatırımlar yapmışlardır. Geçen yüzyılın ilk yarısında ise, halka profesyonel bir yatırım hizmeti verebilmek üzere, tanınmış bankerlerin ve borsa tellallarının nezaretinde bazı Amerikan yatırım şirketleri kurulmuştur. Bununla birlikte Birinci Dünya Savaşı sonunda başlayıp, 1929 tarihinde New York Borsasının iflas etmesi ile en yüksek seviyeye erişen spekülatif ortamda, yöneticileri yetenekli olmayan ve yatırımlarının da spekülatif bir biçimde yapıldığı yeni bazı yatırım fonları kurulmuştur. Bu şirketlerin bir çoğu iflası takip eden ve ikinci Dünya savaşına kadar süren büyük buhran sırasında batmaktan kurtulamamışlardır.

1929 buhranı sırasında meydana gelen bu suistimaller Birleşik Amerika'da bir takım sıkı güvenlik yasalarının ortaya çıkmasına neden olmuştur. Günümüzde hisse senetlerinin

alım ve satımı ile yatırım fonlarının faaliyetleri, ilgili kurumlarca sıkı bir şekilde kontrol edilmektedir.

Yatırım fonlarının kıta Avrupasında, Hollanda'da son 40 yıl içinde, isviçre'de de aşağı yukarı aynı zaman zarfında ortaya çıkıp geliştiğini görüyoruz. Bununla birlikte Ulusal şirketlerin hisse senetlerine bağlı genel anlamdaki yatırım fonları Avrupa'da, Anglo Sakson ülkelerindeki kadar gelişmemiştir. Öyleki tasarruf açısından Avrupa'da yatırım fonlarının önemi, örneğin tasarruf bankaları hatta hayat sigortaları kadar bile değildir.

Yatırımda bulunmak isteyen tasarruf sahibi, rizikosunu en az ve verimi en yüksek ve gereğinde en az zararla veya en fazla karla elden çıkarabileceği yatırımlara veya değerlere yöneltmek ister. Ancak günümüz ekonomik koşullarında bu anlamda doğruyu yakalamak için kişilerin tek başlarına gerek bilgi ve becerileri gerekse zaman ve olanakları yeterli değildir. Bu noktada, tasarruflarını değerlendirmek isteyen kişilerin ihtiyaç duyduğu hizmeti verebilecek uzman kişileri bünyesinde bulunduran kuruluşlar devreye girerler. Öte yandan küçük tasarruflarda tek başlarına fazla bir önem taşımaz ve verimli bir alana yatırılabilmesi, bir araya getirilmedikleri sürece her zaman mümkün olmaz. Dolayısıyla küçük tasarruf sahiplerine ait birikimlerin emin ve verimli bir şekilde yatırıma yönlendirilmesi, devamlı izlenebilmesi, tasarruf sahiplerine yeterli bilgi ulaştırabilmesi ve buna bağlı diğer hizmetlerin yürütülebilmesi; bu konularda uzmanlaşmış, bazı teminatları beraberinde getiren, gerekli kadroya sahip kuruluşlarla gerçekleştirilebilir. Yatırım kuruluşları veya ortaklıkları bu ihtiyaçları karşılamak üzere ortaya çıkmışlardır (88).

Sigorta sektörü içerisinde yatırım kuruluşu olarak, yatırım fonu kurulması fikrinin temelinde ise şirketlerin göstermek zorunda oldukları teminatların, hayat sigorta şirketlerinin bloke etmek durumunda oldukları ihtiyatların sigorta şirketlerinin yükümlülüklerini ve sigortalıların da beklentilerini karşılayabilecek şekilde değerlendirilmesi ihtiyacı yatmaktadır. Aslında her mali kuruluşun faaliyeti dışında elinde bulunan maddi kıymetlerini değerlendiren bir bölüm vardır. Bu bölüm çok basit anlamda yatırım fonu servisi olarak adlandırılabilir. Özellikle günümüz Türkiye'si hayat sigortacılığının tasarruf aracı olarak ortaya çıktığı bir durumda böyle bir yapılanmanın gerekliliği, çoğunluğu kötü olan tecrübelerle anlaşılmıştır. Hayat sigortacılığımızda portföyün büyük kısmının emeklilik teminatlı policelerden oluştuğu ve bu policelere ait riya zi ihtiyatların bir kaç

88) Zühtü Aytaç, Türkiye'de Sermaye Piyasası Semineri, İ.A.V., S.P.K., Nisan 1984, Doğu Matbaası, s. 248.

trilyonla ifade edildiği günümüzde, hayat sigortacılığı yapan şirketlerin birer yatırım fonu kurmaları gerekli hale gelmiştir. Hayat sigortacılığımızın geçmişinde derin izler bırakan kötü kar payı uygulamalarının açtığı yaraları bir nebze de olsa onarmak ancak yatırım fonu uygulamasına geçilmesi ile mümkün olacaktır. Çünkü, geçmiş kar payı uygulamalarının belli bir standardı olmaması ile bu konu tamamen şirket keyfiyetine bırakılmış, bu güne kadar olan mevzuat boşlukları şirketlerin mali güçlerini artırmak eğilimlerine uygun olarak kullanılmıştır. Bu durum sigortalıların uzun vadedeki beklentilerinin gerçekleşmemesine sebep olmuş ve olacaktır. Günümüze değin uygulanan emeklilik teminatlı sigorta tarifelerinin mevcut enflasyon koşulları altında kar payı uygulaması gibi bir destekten yoksun olarak sigortalıların beklentilerini karşılamasını beklemek, hayalcilik olmuştur. Yalnız burada, sigorta sözleşmelerinin gerçekleştirilmesi aşamasında sigortalılara verilen yanlış bilgilendirmede, istihsal organlarının yani aracı kişi ve kuruluşların söyledikleri sözlerin de dikkate alınması faydalı olacaktır. Satıcı elindeki ürünü pazarlayabilmek için verdiği sözlerin zaman içinde altında kalmamalıdır. Yakın geçmişe kadar kar payı uygulamalarının sigortalılara tariflenmesi, kişilerin, sözkonusu ürünlerden alarak sigortalanmaları halinde yatırdıkları primlerin % 95'ini kar payı alacakları imajı verilerek yapılmıştır. Ancak bilindiği üzere burada sözü edilen % 95 kar payı, sigortalılara ait ihtiyatların yatırımlarda değerlendirilmesi sonucu elde edilen net gelirin % 95 'inin sigortalılara dağıtılacağı, % 5'inin şirkete kalacağı şeklindedir. Bu da hiç bir zaman, ödenen primin % 95'i olmamıştır ve olmayacaktır.

Sigorta şirketlerinin, hayat sigortacılığına ilişkin kar payı uygulamalarını yatırım fonu ile gerçekleştirmeleri halinde, günümüz kar payı uygulamalarında karşılaşılan ve şirketten şirkete çok farklı sonuçlar veren kar payı sistemlerinin hayat sigortacılığımıza vermiş olduğu tahribat bir nebze de olsa onarılabilecektir.

3.1.1. Hayat Sigortacılığında Yatırım Fonlarının Yeri

Küçük tasarruflardan meydana gelen fonların gelir sağlamak amacı ile sermaye piyasası aracılığı ile menkul kıymetlere dönüştürülmesi ve bunların sinai yatırımlara kanallize edilmesi, kapitalist ekonominin en önemli ve ilginç süreçlerinden biridir. Bu hizmet batıda genellikle yatırım araçları denilen kuruluşlar ile gerçekleştirilmektedir. Sermaye piyasası kanunu hükümleri uyarınca, halktan katılma belgeleri karşılığında toplanan paralarla, belge sahipleri hesabına, riskin dağıtılması ilkesi ve inançlı mülkiyet esaslarına göre sermaye piyasası araçları, gayrimenkul, altın, ve diğer kıymetli madenler portföyü işletmek amacıyla

kurulan mal varlığı Yatırım Fonu'dur.

Yatırım Fonunun tüzel kişiliği yoktur; ancak malvarlığı kurucunun malvarlığından farklıdır. Kurucu, fonu yatırım fonu katılma belgesi sahiplerinin haklarını koruyacak şekilde temsil eder, yönetir veya yönetimini denetler. Fon varlığının korunması ve saklanması kurucu sorumludur (89).

Yatırım Fonları hisse senetlerinden oluşan portföyü ortakları adına bir tür yed-i emin sıfatıyla işleten kuruluşlardır. Portföy daha çok bir banka nezdinde kurulur ve bu fonu banka yönetir. Gerçek kişiler bu fona iştirak sertifikaları denilen belgelerle katılır. İştirak sertifikaları bir tür hisse senedi sayılabilir (90).

Sigorta şirketlerinin yatırım fonu kurmaları ile küçük tasarruflarını hayat sigortacılığının imkanlarından faydalanarak burada değerlendirmek isteyen kişilerin bir araya getirilmesi, gerek hayat sigortacılığımızın gelişmesi, gerekse ülke ekonomisine katkı sağlayacak fonların yaratılması açısından önemli bir adım olacaktır. Hayat sigortalarına hizmet etmek amacıyla kurulması önerilen yatırım fonlarında iştirakçi sigortalı, iştirak oranı da sigortalının riyazi ihtiyat miktarı daha doğrusu birikimi olacaktır.

Türkiye'de henüz sigorta şirketleri istenilen düzeye gelememiş ve buna paralel olarak da özellikle hayat sigortacılığı gelişmemiştir. Türkiye'de mevduat toplamının bankaların tekelinde olması, sigorta şirketlerinin kaynak toplayıcı ve kurumsal yatırımcı olarak sermaye piyasalarında faaliyet göstermelerini engellemektedir. Çünkü bu aşamada şirketlerin ellerindeki fonlar bu tür girişimlere yeterli değildir (91).

Hayat sigortacılığımızın ekonomi içersinde gerekli yerini bulmasında ilk aşama olarak yatırım fonu kurmaları zorunludur. Günümüz Türkiye'sinde sosyal güvenlik semsiyesindeki açıklığın emeklilik teminatı ağırlıklı çalışmasında büyük sebep oluşturduğu düşünülerek, gerekli düzenlemelerin yapılması ile kişilere yatırdıkları primlerin

89) 30.07.1981 Tarih ve 17416 Sayılı Resmi Gazetede
Yayımlanan S.P.K., madde 37.

90) SELAHATTİN TUNCER, Türkiye'de Sermaye Piyasası Semineri,
i.A.V., S.P.K., Nisan 1984, Doğu Matbaası, s. 231.

91) TANSU ÇİLLER, MURAT ÇİZAKÇA, Türk Finans Kesiminde
Sorunlar ve Reform Önerileri, i.S.O. Yayınları, Yayın
No: 1989/7, s. 100.

ve dolayısıyla tasarruflarının ve teminatlarının enflasyon karşısında korunabileceği gösterilebilirse büyük bir aşama sağlanacaktır. Böylece gerek sosyal güvence arayışı içerisinde bulunan kişilerin beklentileri gerek hayat sigortacılığı ve gerekse fon yaratılması ile ulusal ekonomimizin ihtiyaç duyduğu katkı sağlanacaktır.

Kar payı uygulamalarında yerini alması öngörülen yatırım fonları için otomatik olarak şirketin prim üretiminden gelen bir oluşum sözkonusudur. Yapılacak işlem; fonun kuruluş ve çalışma esasları çerçevesinde, şirketin kar payı uygulamasına tabi ihtiyatları değerlendirmek ve dolayısıyla sigorta şirketlerine kurumsal yatırımcı niteliği kazandırmak olacaktır.

3.1.2. Hayat Sigortacılığında Yatırım Fon Portföyünün Kuruluşu, Yönetilmesi ve Saklanması

28.07.1991 tarih ve 2499 nolu Sermaye Piyasası Kanunu'nda sermaye piyasasındaki aracı kurumlar içerisinde tariflenen Yatırım Fonlarının kurucuları, bu Kanun'un çıkışında bankalarla sınırlandırılmış iken zaman içerisinde sektörel gelişmeler ve ekonomideki değişimlerle kapsam genişlemiş ve 29.04.1992 tarih ve 3794 sayılı Kanun'la yapılan değişiklik sonucu sigorta şirketleri de Yatırım Fonu kurabilecek şirketler arasına alınmışlardır. Yatırım Fonları Sermaye Piyasası kurumlarından olduğu için kuruluş ve çalışma esasları açısından Sermaye Piyasası Kurulu'nun kontrolünde olup, Yatırım Fonu kurmak için, kurucunun Yatırım Fonu içtüzüğünü hazırlayarak, bunun noterden tasdikli bir örneği ve Kurulca belirlenecek diğer belgelerle birlikte, Kurula izin için başvurması zorunludur. Ancak banka ve sigorta şirketlerinin Yatırım Fonu kurmak isteğiyle Sermaye Piyasası Kurulu'na başvurmaları halinde Müstesarlığın görüşü alınmaktadır (92).

Fon yönetimi ve saklama hizmetlerinin farklı kurumlarca yürütülmesine Kurul tarafından karar verilir.

Sermaye Piyasası Kurulu'nun yatırım fonlarına ilişkin esaslar tebliğinin 4. maddesinde ' ' Kurucu, riskin dağıtılması ve inancılı mülkiyet sasklarına göre, fonu, belge sahiplerinin haklarını koruyacak şekilde yönetir ve temsil eder, fon varlığının korunması ve saklanmasına ilişkin sorumluluğu devam etmek üzere kurucu, fon portföyündeki varlıkların yapılacak bir sözleşmeyle Takas ve Saklama Merkezi (şirketi) veya fonla kuruculuk ve danışmanlık ilkesi

92) 30.07.1981 Tarih ve 17416 Sayılı Resmi Gazetede
Yayımlanan S.P.K., madde 37.

bulunmayan bir banka nezdinde usulüne uygun olarak muhafaza eder '' denilmektedir.

Sigorta şirketleri tercihleri kendilerinin olmak kaydıyla, kuracakları yatırım fonlarının yönetimleri ve saklaması aşamasında bir bankadan belli bir komisyon karşılığında yardım alabilirler. Böylece, sigorta şirketi riyazi ihtiyatların oluşup sözkonusu işletmeye devrinden ve fon yönetim biriminin oluşturulmasından sonra fonun değerlendirilmesi ve işletilmesi konusunda bir çaba sarfetmek durumunda olmayacaktır.

3.2. Hayat Sigortacılığında Yatırım Fonlarının Uygulanabilirliği

Hayat Sigortacılığımızın geldiği noktada kar payı sisteminin yatırım fonları ile yürütülmesi zorunludur. Bu sayede özellikle hayat sigortası riyazi ihtiyatlarından oluşan fonların uzun vadeli olmasının da sağlayacağı katkıyla sermaye piyasasında sigorta şirketlerinin aktif rol almaları sağlanacaktır. Bu sayede bugüne kadar çarpık kar payı sisteminden zarar görmüş sigortalıların ve onların hayat sigortacılığı üzerinde yaptıkları anti propagandanın etkisi azalabilecek ve zamanla olumlu sonuçların alınması ile bu kişiler hayat sigortacılığına kazandırılabilir. Ülkemizin sosyal güvenlik şemsiyesindeki açıkların kapatılabilmesi sağlanabilecektir.

Sermaye Piyasası Kurulu'nun Yatırım Fonlarına ilişkin esaslar tebliğinde, Hayat sigortalıların yatırım fonlarının özel durumları sebebiyle bir düzenleme yapılması zorunludur. Öncelikle hayat sigortacılığında kar payı sisteminin yerini alması amacıyla kurulması öngörülen yatırım fonlarının amaçları ile halen bankacılık sektörü yatırım fonları uygulamaları arasında kuruluş amaçlarına ilişkin farklılığın değerlendirilmesi gereklidir. Bankacılık sektörü, yatırım fonları ile tasarruf sahiplerini bir araya getirerek ulaşacağı nakdi değerlendirmek durumunda iken bu işlemin sigortacılıktaki işleyişi zaten var olan paranın ve dolayısıyla riyazi ihtiyatların oluşturduğu fonların yatırıma kanalize edilmesi şeklinde olacaktır. Burada kurucu kurumun karı ön planda değildir. Amaç, tasarruf sahiplerinin paralarını değerlendirmektir.

Bu nedenle sözkonusu tebliğin 9. maddesinde yer alan fon kuruluşundaki limitlere ilişkin esasların, fonu kuracak kuruma ilişkin kıstasların ve fon limitinin artırılmasına ilişkin hususların hayat sigortası kar payı uygulaması paralelinde düzenlenmesi gerekmektedir.

Yatırım fonu ile kar payı uygulamasına geçişte riyazi ihtiyatlar 09.12.1996 tarih, 22842 sayılı Resmi gazetede

yayımlanan ve 01.09.1997 tarihinde yürürlüğe giren Kar Payı Yönetmeliğine göre günü gününe yatırıma yönlendirilebilecektir. Bilindiği üzere bu güne kadar hayat sigortası riyazi ihtiyatları yılda bir kere ve yılın sonunda hesaplanmakta ve bir teminat olarak takip edilen yılın Şubat ayının son gününe kadar Müsteşarlık emrine bloke edilmekteydi. Oysa ki bu sistemle teminat tesisinin gerçekleştirilmesi zorunluluğundan hareketle yatırım fonuna ait kıymetlerin saklayıcı kurum nezdinde blokaja tabi tutulması gerekmektedir. Yalnız bu işlemin, yatırımları ve hareketliliği kısıtlamaması esas olmalıdır.

Yatırım fonunun limitine ve bu limitin artırılmasına ilişkin Sermaye Piyasası mevzuatında yer alan hükümlerin riyazi ihtiyatların oluşturacağı fonlar için de geçerli tutulması sorun yaratacaktır. Zira sigorta şirketi sözkonusu türden akdettikleri her hayat sigorta poliçesinin riyazi ihtiyatını hesaplayıp fona aktarmak durumundadırlar. Bu nedenle fondaki para miktarına ilişkin hükümlerin hayat sigortacılığı faaliyeti dikkate alınarak düzenlenmesi gerekmektedir. Sigorta poliçelerinin sona ermesi yada poliçenin istira edilmesi halinde fonda, o poliçeliye ait miktar sigortalıya ya da menfatarlarına ödenecektir. Bu da fona giriş kadar çıkış işlemlerinde yoğun olacağının bir göstergesidir.

Hayat sigortacılığında yatırım fonlarına ilişkin ayrıntılar aşağıda dünya uygulamalarının incelenmesinin ardından önerilen kar payı sistemi ile irdelenecektir.

3.3. Hayat Sigortacılığında Yatırım Fonlarına Bağlı Dünya Uygulamaları

AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ (93) (94):

1950'li yıllarda Amerika'da emekli olan sigortalılar bir müddet sonra aldıkları aylıkların, enflasyon nedeniyle gittikçe değer kaybettiğini görmüşlerdir. Bunun üzerine Amerika'da üniversite hocalarına ait emeklilik fonlarının yöneticileri 1951 yılında bir çalışma yayınlamışlardır. Emeklilik fonuna ait yatırımların büyük bir kısmı o tarihte sabit faizli tahvillere yöneltilmiş ve bunların gelirleri de enflasyon oranının altında kalmıştır.

93) RICHARD LIEBERMAN, Ulusal Sigorta Kongresi, Yatırım Fonlarına Bağlı Hayat Sigortalarının Gelişimi Tebliği, Lizbon, 1971, Çeviren: Feral Üster.

94) ROBERT RIEGEL, JEROME S. MILLER, Insurance Principles And Practices, Fourth Edition, Prentice-Hall, Inc. Englewood Cliffs, New Jersey, 1966, s. 275.

Yine bu çalışmaya göre yatırımcılar, yatırımların sabit faizli tahviller yerine adi şirketlerin hisse senetlerine yapılması ile uzun yıllar sonunda elde edilen sonuçların çok daha olumlu olacağını ve enflasyon oranının üzerinde gelirler elde edilebileceğini ortaya koymuslardır. Böylece emeklilik fonuna ait yatırım şeklinin değiştirilerek, ödemelerin sabit sürelerde fakat dolar yerine bir yatırım fonundaki birimler cinsinden yapılması teklifini getirmişlerdir. Bu teklifin kabul görmesi ile 1952 yılında ''Kolej Emeklileri Karşılama Fonu'' kurulmuş ve ilk ''değişen rant'' sistemi ortaya çıkmıştır.

Aynı yıl içinde New York'da bir kamu şirketi, çalışanlarına ait emeklilik fonunu, değişen rant (yani yatırım fonu uygulaması) temin edecek şekilde yeniden düzenlemiştir. Burada da rantların değişimi normal hisse senetleri ile orantılı olarak değişecek şekilde ayarlanmıştır. Bundan iki yıl sonra 1954 yılında da değişen rantlı tarifeler satan bir hayat sigorta şirketi, özel izinle işe başlamış ve kısa bir süre sonra bir ikinci şirket bunu takip etmiştir. A.B.D.'nin ve hatta dünyanın en büyük sigorta şirketlerinden biri olan ''Prudential Insurance Company'' de bir süre sonra bu sistemle ilgilenmiştir.

Bununla birlikte sözkonusu gelişmeler kısa sürede hem sigorta şirketlerinde, hem de mahkemelerde dava konusu haline gelmiştir. Sigorta şirketleri bu yeni tür sigortanın tutarlılığı ve kabul edilebilirliği konusunda kesin olarak ikiye ayrılmışlardır. Mahkemeye düşen işler murakabe mercilerine hayat sigortalarındaki değişen rant sistemindeki satışın da kontrol edilmesi gerektiğini ispatlamış olmuştur. Bu ihtilaf 1950'ler boyunca devam etmiş, ve nihayet 1959 yılında A.B.D. Yüksek Mahkemesi ''SEC'' (Securities and Exchange Commission) lehine bir karara varmıştır. (SEC, Amerika'da Birleşik Devletler hükümetine bağlı ve yatırım fonlarının kontrolü ile görevli bir murakabe merciidir.)

Sonunda durum öyle bir hal almıştır ki ''Collage Retirement Equities Funds'' ile diğer özel emeklilik fonları, SEC tarafından kontrol edilmeksizin üyelerine değişen rant ödemelerinde bulunabilirken, öte yandan, değişen rantlı poliçeler satmak isteyen ticari hayat sigorta şirketleri, hem SEC, hem eyalet yatırım kontrol mercileri ve hem de eyalet sigorta murakabe mercilerince sıkı bir kontrole tabi tutulmaya başlamışlardır. Bu kontroller Amerika Birleşik Devletlerinde yatırıma bağlı hayat sigortalarının gelişimini büyük ölçüde engellemiştir. Bazı hallerde örneğin grup emeklilik sigortalarında bu kontroller büyük ölçüde azaltılmışsa da Amerika Birleşik Devletlerinde yatırım fonlarına bağlı hayat ve rant sigortaları henüz yeterli gelişimi gösterememiş durumdadır.

Bununla birlikte bu durum gittice değişmektedir. Amerikan hayat şirketlerinden bir çoğu iş hacimlerini, yatırıma bağlı sigortaları da içine alacak şekilde genişletmeyi arzu etmektedir. Şu anda bunların bir kısmı hayat sigortalarına bağlı olmayan yatırım fonu birimleri satmaya başlamış, diğer bir kısmı ise bu amaçla kendi yatırım fonlarını tesis etmişlerdir. Bugün Amerika'da ''Değişen Kapitalli Hayat Sigortaları'' konusunda dikkate değer tartışmalar yapılmaktadır. Değişen kapitalli hayat sigortaları, primleri dolar olarak sabit hayat boyu ölüm sigortalarıdır. Ancak, ölüm halinde ödenecek sigorta kapitali, yatırım fonlarındaki birimlere bağlı olarak değişmektedir.

Artan rantlar için ise fon, alelade şirket hisse senetlerine yatırılır. SEC, hayat sigorta şirketlerini, değişen kapitalli hayat sigortalarının satışı açısından kontrol edip etmemeye henüz karar vermemiştir. SEC, değişen rantlara uyguladığı sıkı kontrolü değişen kapitalli hayat sigortalarına uygulamama kararı alırsa, bu tür sigortaların A.B.D. hayat sigorta piyasasında önemli bir duruma geçeceği tahmin edilmektedir.

Amerikan hayat sigorta şirketlerinin yatırım fonları ile buna bağlı sigortalara ilgi duymasının nedenini araştırırsak bunun iki önemli etkene bağlı olduğunu görürüz. Bunlardan ilki dinamik oluşu, ikincisi ise savunulabilir oluşudur (95).

DİNAMİK OLMA ÖZELLİĞİ: Yatırım fonları uygulaması sayesinde gösterilen gelişmenin oldukça hızlı olmasıyla şirket yöneticileri bunu yeni bir fırsat olarak görmüşlerdir. Hayat sigorta satıcıları bu konuda eğitilerek yatırım fonları ile buna bağlı hayat sigortalarını satarak daha fazla komisyon alacak duruma geleceklerdir. Yatırım fonlarına ait mevcutların kullanılması ile daha büyük karların elde edilmesi ise iş adamları için dinamik özelliği olan bir konudur.

SAVUNULABİLME ÖZELLİĞİ: Bu özelliğin esası Amerikan hayat sigorta şirketlerinin sigortalıları için verebildikleri tasarruf miktarının, örneğin yatırım fonları gibi mali işletmelere kıyasla, her yıl azaldığı inancından ileri gelmektedir. Ayrıca hayat boyu vefat ve muhtelit sigorta gibi tasarrufu içeren tarifelerin eskisi kadar popüler olmadığı ve bunlardan, sadece rizikoyu temin eden süreli vefat sigortalarına doğru bir kayma olması da diğer bir konudur.

95) RICHARD A. BREALEY, STEWART C. MYERS, Principles Of Corporate Finance, Third Edition, Mc. Graw, Hill Book Company, 1988, s. 862.

A.B.D.'deki hayat sigorta şirketlerinden birçoğu, hayat sigortalarına ve rantlara ait ihtiyatların tamamen sabit faizli tahvillere yatırılması nedeni ile yeni iş imkanlarını kaçırdıklarına inanmaktadırlar. Bu ülkede uzun yıllardan beri adi şirket hisse senetlerine yapılan yatırımların, sabit faizli tahvillerden daha iyi getiri sağladığı görülmektedir. Bu nedenle, Amerikan şirketleri iş hacimlerini daha verimli şekilde genişletmek ve gelecekte yararlı tasarruflar temin edebilecek sözleşmeler yapmak istemişlerdir.

HOLLANDA (96) :

Avrupa'da yatırım fonlarına bağlı hayat ve rant sigortalarının gelişimi Amerika'dakinden farklı olmuştur.

Avrupa'da bu tür ilk sözleşme 1956 yılında imzalanmış ve aynı yıl içinde sadece bu tür yatırım fonlarına bağlı hayat sigortaları satmak amacıyla 'De Waerdye' adında yeni bir şirket kurulmuştur. Yapılan sözleşmelerde genellikle muhtelit sigorta tarifesi kullanılmıştır. Hisseler ise Avrupa'nın büyüklerinden biri ve Hollanda'nın ise en önemli yatırım fonu 'Robeco'ya aittir.

Bu sözleşmelerde prim ve teminatlar yatırım fonuna bağlı birimler cinsinden ifade edilmiştir. Prim, yatırım fonundaki birimler bakımından sabit ve gerçek değeri Hollanda Guilder'i cinsinden ödenebilir olup, yatırım fonuna ait birimlerin borsada aldığı yeni değerlere göre zaman zaman değişmektedir. Sigorta teminatı da belirli sayıda birim cinsinden ifade edilmekte olup gerçek değeri, birimlerin riskin gerçekleştiği gündeki borsa değeridir ve yine Guilder cinsinden ödenir. Sigortalı açısından bu durum döviz karşılığı hayat sigortası almakla eşdeğerdir. Zira Hollanda parasının yabancı paralar karşısındaki değer değişimi olumsuzdur. Ancak bu tür uygulamalar zaman içerisinde başarılı olamamıştır.

Bu yeni hayat sigorta şirketlerini savunanlar, yatırım fonunun iyi yönetilmesi halinde, alelade şirket hisselerine yapılan yatırımlar sonucunda elde edilecek gelirin uzun sürede, klasik hayat sigorta sözleşmelerinden elde edilebilecek menfaattan çok daha fazla olacağını iddia etmektedirler. Ayrıca, bu yolla elde edilebilecek gelirin, para değerindeki düşüşü dahi geçeceğine inanmaktadırlar. Bu fikirler açısından Hollanda'daki şirket yöneticileri ile A.B.D.'dekiler arasında bir paralellik olduğunu görüyoruz.

96) RICHARD LIEBERNAN, Ulusal Sigorta Kongresi, Yatırım Fonlarına Bağlı Hayat Sigortalarının Gelişimi Tebliği, Lizbon, 1971, Çeviren: Feral Üster.

Hollanda hayat şirketleri o tarihe kadar kara iştiraksiz poliçeler satıyorlardı. Yatırıma bağlı poliçelerin ortaya çıkması bir açıdan kara iştirakli poliçelerin bulunmayışına bir tepki olduğu gibi, bir başka yönden de klasik yatırımlara yani ikrazata ve tahvillere bağlı hayat sigortalarına karşı bir hareketti.

1966 yılında yatırım fonlarına bağlı sigortalılarla es degerde olan ''fraksiyon sigortaları'' adı verilen tarifeler çıkmaya başlamıştır. Hem primleri hem de teminatları yatırım fonundaki birimler cinsinden ifade edilen bu sigortalar başlangıçta teorik olarak ilginç gelmişse de uygulamada başarılı olamamıştır. Bunun nedenlerini şu şekilde sıralayabiliriz:

* Hem primi, hem de sigorta kapitali değişken olan bir sigortanın müşteri tarafından anlaşılması pek kolay olmadığı gibi sigorta şirketinin acentelerinin de bunu açıklaması pek kolay olamamıştır.

* Primin yatırım fonları birimlerinin borsadaki değişken değerlerine göre, Guilder cinsinden değişmesi, sigortalının ileriki taahhütlerini bilmesini engeller ve böylece bütçesini ayarlaması mümkün olmaz. Bu geliri guilder cinsinden sabit olan, örneğin aylıklı bir emekli için çok önemli bir husustur. Söz konusu güclüğü yenmek üzere değişik biçimde bir fraksiyon sigortası ortaya çıkmıştır. Bu sigortada primler guilder olarak sabit olmakla birlikte sigorta teminatı yatırım birimlerine göre değişmektedir. Buna rağmen bu yeni model, öncekinden daha da karmaşık olduğundan pek rahbet görmemiştir.

* Hisselerin borsada yüksek değerlere ulaşması halinde birimler de yükseleceğinden, değişken primli sistem daha çok prim ödemeyi gerektirmekte, tersi yani değer kaybı halinde ise primler de düşmektedir. Bu ise akla uygun bir yatırım stratejisi değildir.

* Bu sigorta türünde aracıya ödenen sabit komisyon, klasik sigortalarinkinden çok daha düşüktür.

''Fraksiyon sigortaları'' sisteminin başarılı olamamasının sonucunda 1968 yılında yeni bir tür sigorta ortaya çıkmıştır. Yatırıma bağlı sigorta olan bu tarifelere ''yatırım planı'' adı verilmiş ve oldukça başarılı olmuştur.

Tarifenin esasını azalan primli, belirli ölüm sigortasına ek olarak bir yatırım fonundan düzenli olarak her ay yatırım birimlerinin satın alınması teşkil etmiştir.

Tarifeye göre; Bir şahıs belirli bir süre boyunca her ay sabit miktarda bir parayı bir yatırım fonuna yatırır. Fona ait birimler sürekli değiştiğinden, her ay satın alınan birimlerin miktarı da buna bağlı olarak değişecektir. Elde edilen kar hisseleri ve kapital kazançları alıcıya verilecek yerde tekrar yatırıma yöneltilir. Belirli süre sonunda şahıs, süre içinde elde ettiği toplam birimlerin karşılığını ister nakit, isterse bono olarak alma olanağına sahip olur.

Aylık yatırım fonları birçok ülkede uygulanmış ve başarılı olmuştur. Hem basit hem de anlaşılması çok kolaydır. Ayrıca borsa değeri ve dolayısıyla birimlerin değeri düşük olduğu zaman sabit bir para ile daha çok birim alma olanağı sağladığından müşteriye çekici gelen bir özelliğe de sahiptir.

Yaşına bağlı olarak ek bir miktarı ödeyen müşteri, belirli kapitalli ve azalan primli bir süreli ölüm sigorta poliçesi satın alabilir. Bu poliçeye ait sigorta kapitali, ölüm anından süre sonuna kadar yapılması gereken aylık ödemelerin toplamına eşit olup sigortalının sözkonusu sürenin bitiminden önce ölmesi halinde ödenir.

Hollanda hayat sigorta şirketleri, bu aylık yatırım planı kavramı ile azalan primli süreli ölüm sigortasını birleştirerek tek bir hayat sigorta tarifesini ortaya çıkartmışlardır. Burada, yatırım fonu için her ay ödenecek miktara ölüm sigortasına ait prim eklenir ve tamamı hayat sigorta primi olarak kabul edilir. Şirket yatırım fonuna ait birimleri bilançosunun aktifinde gösterir. Böylece azalan primli ölüm sigortası ile yatırım planı, muhtelit tarife benzer bir tarife halini alır.

Şirketler, banka ve yatırım fonları ile işbirliği yolunu seçmişler, kendileri hayat sigortası ile pazarlama planını yürütürken banka ve yatırım şirketleri de hisse senetlerine yapılan yatırım yönünden sorumluluk almışlardır. Bu işbirliği sonucunda şirketlerin sağladığı başarı, "fraksiyon sigortaları"ndan bile fazla olmuştur.

İNGİLTERE (97) :

Yatırıma bağlı sigortalar bakımından şüphesiz en ilginç pazar İngiltere'dir. Bu ülkede yatırıma bağlı sigortalar ilk olarak 1957 yılında ortaya çıkmıştır. Bu yıl içinde iki eski hayat sigorta şirketi, serbest meslek sahipleri ve profesyoneller için, A.B.D.'dekine benzeyen "değişen

97) EDWIN C. HUSTEAD, 100 Years Of Mortality, Society Of Actuaries 1949, Illinois, s. 74.

rantlar'' satmaya başlamışlardır (98).

Aynı yıl içinde küçük fakat oldukça eski bir hayat sigorta şirketi de yatırım fonlarına bağlı yeni bir tarife ortaya çıkartmıştır. Bu tarife, sabit primli ve ölüm veya süre sonunda hayatta kalma halinde sabit bir meblağ veren klasik muhtelit sigorta şeklindedir. Ancak, her yıl prim ödenmesinden sonra, kapitalin buna tekabül eden bölümü, adi şirket hisse senetlerine bağlı yatırım fonu birimlerine yöneltilmektedir. Sigorta süresinin tamamı gözönüne alındığında bu, sigorta kapitalinin tamamının eşit kesirler halinde yatırım fonuna aktarılması demektir.

Bu yeni sigorta türü, sadece yatırıma bağlı olmayıp, hisse senetlerinin değerinde düşme olsa bile asgari bir sigorta teminatı içerdiğinden, piyasada rağbet görmüştür. Diğer bir avantajı da aracı komisyonunun klasik sigorta tarifelerinde olduğu gibi sabit oluşudur. Bu sistem diğer sigorta şirketlerince de tutulmuş ve uygulamaya konulmuştur.

Son on yıl içinde İngiltere'de yatırıma bağlı sigortaların gelişimini etkileyen en büyük faktör yatırım fonu kuruluşlarıdır. Bunun İngiltere için garip olmakla birlikte, özel bir takım nedenleri de vardır.

İngiltere'de yatırım fonu olarak kurulmuş bulunan ve birimlerin sürekli artışı ile uğraşan kuruluşlar halk dilinde ''unit trust'' olarak tanımlanır.

İngiltere'de tüm şirketlerin yatırım alanlarındaki işlemleri IMPO adı verilen kurum tarafından kontrol edilir. Sigortalıların hak ve menfaatlarına uygun olmayan ve yasalara aykırı olan işlemlerin IMPO müfettişi tarafından tesbiti ile, ilgili şirket hakkında gereken kanuni şartlar yerine getirilir.

Sigorta şirketleri yatırım enstrümanlarının seçiminde ve bu enstrümanların yatırımlarında bazı kısıtlamalara tabidirler. Söz konusu kısıtlamalar ve buna müteakip yatırım alanında seçilebilir enstrümanlarla ilgili geniş bilgiler aşağıdadır (99);

-
- 98) RICHARD LIEBERMAN, Ulusal Sigorta Kongresi, Yatırım Fonlarına Bağlı Hayat Sigortalarının Gelişimi Tebliği, Lizbon, 1971, Çeviren: Feral Üster.
- 99) CHRIS DAYKIN, GEORGE RUSSELL, WHP DAVIES, tarafından Nisan 1996'da Londra'da verilen toplantı sonucunda alınan belge ve notlardan derlenmiştir.

1 - Fonun ancak % 10'u kote edilmemiş hisse senetlerine yatırılabilir.

2 - Fonun ancak % 5'i İngiltere'deki hisse senetlerine ve aynı tipdeki deniz aşırı enstrümanlara yatırılabilir.

3 - Sigorta şirketlerinin bir şirkete ait menkul kıymet tutarı fonun % 10'nu, bir holdinge veya aynı sermaye grubuna ait menkul kıymetlerinin tutarı ise fonun % 40'ını aşamaz.

4 - Sigorta şirketlerinin gayrimenkullere yaptıkları yatırım, fonun % 5'ini aşamaz.

5 - Fonun % 35'ine kadar yatırımı İngiltere'de yapılan hisse senetleri, mahalli senetler ve bunlara eş değer ihraç edilmiş deniz aşırı hisse senetleri için ilave kısıtlamalar getirilmemiştir.

6 - Fonun % 35'ini aşan yatırımı İngiltere'de yapılan hisse senetleri, mahalli senetler ve bunlara eş değer ihraç edilmiş deniz aşırı hisse senetleri için aşağıdaki kısıtlamalar getirilmiştir.

* Fonun en çok % 30'u herhangi bir yatırım aracına yatırılabilir.

* Fon en az 6 farklı yatırım aracından meydana gelmelidir.

7 - Fonun en çok % 5'i varantlara yatırılabilir. Böylece taahhüt edilmiş tüm haklar, tekeffül borcu ihlal edilmeden ve hiç bir yatırım kısıtlaması getirilmeden kullanılır.

8 - Fon hiç bir limit getirilmeden yarı ödenmiş yada bir kısmı ödenmiş hisse senetlerine yatırılabilir. Ödenmemiş kısmı fon tarafından hiç bir kısıtlamaya tabi olmadan karşılanabilir.

9 - Sigorta şirketinin teminatsız tahvilleri veya her hisse senedi fonun % 10'unu aşamaz.

10 - İngiltere'deki birim hisseler veya buna eş değer deniz aşırı enstrümanların her biri fonun % 10'unu aşamaz.

11 - Birimlerin tekrardan mütalaasında gerekli olan miktar için tahsil edilen nakit kısım, bazı sınırlamalara tabidir.

12 - İngiltere'de yatırımı yapılan hisse senetlerinin veya deniz aşırı enstrümanların her biri fonun % 10'nu aşamaz.

13 - Şirketin borçları fon değerinin % 10'nu aşmamalıdır. Bunun ötesinde borç, şirketin elinde bulunan önceki hisse senetlerinin karşılık gösterilmesi sureti ile, muvakkat bir süre için ve üç aydan fazla olmamak şartı ile alınmalıdır.

14 - Fondaki varlıklar underwriting aşamasında veya anlaşma tanziminde ve polise kesiminde karşılaşılan bazı harcamalar için kullanılabilir.

15 - Fondaki varlıklardan üçüncü kişilere yapılan harcamalar karşılanamaz. Ayrıca üçüncü kişiler lehine yapılacak harcamalar ancak portföy yöneticisinin uygun görüşü alınmak sureti ile gerçekleştirilebilir.

16 - Portföy yönetiminde kısa vadeli satışlara mümkün olduğunca izin verilmemekte, ancak kısa vadeli satış gerektiğinde işlemler portföy yöneticisinin uygun görüşü alınarak yapılmalıdır.

'Yeterli Portföy Yönetimi' stok plasmanı, fiyat değişikliklerine karşı alınan tedbirler, opsiyon yazma veya derivatifleri genel anlamda kullanmayı içerir.

Bu teknik ile fona belirli rakamsal limitler uygulanmaz. Ancak fondaki tüm hareketler risk yöneticisi tarafından anında kontrol altına alınabilmelidir (örneğin fiyatlardaki dalgalanmalar, oranlardaki değişimler gibi). Eğer birim hisse yöneticisi bu gibi tekniği kullanmak arzusunda ise, bağlı bulunduğu kuruma mutlak danışmalıdır.

Yukarıda bahsi geçen kısıtlamalara ilave olarak şirket hisselerinin veya kontrolünün oylarında % 20 oranında hak sahibi kişiler direkt olarak olmasa da birim hisse yöneticilerine ve onun yönettiği genel fon ile birlikte şirket işlerinin yürütülmesinde oldukça etkilidirler.

Öte yandan sigorta şirketlerinin yatırım enstrümanları;

* Nakit; ve/veya 'Secilebilir kurumlar' ca tesis edilebilen teminat akçeleri, örneğin banka, şirket binası veya diğer kredi kurumları gibi yatırım araçları,

* Fonun en az % 50'si 2 hafta içinde tekrar ödenebilir; veya üçüncü kişilerin rızası olmadan en fazla 7 günlük faiz kaybıyla transferi yapılabilir teminat akçeleri,

* 2. şartın sağlanması ile, 6 aylık bir zaman içinde yerine konabilir diğer teminat akçeleri,

* Fon değerinin en fazla % 20'si 1. sarta uygun herhangi bir seçilebilir kurum tarafından teminat altına alınabilir

olmalıdır. Ancak,

* Bahsi geçen seçilmiş kurum fon ile bağlantılı yediemin sıfatında olmalı ve iştirak oranı % 10'u aşmamalıdır.

* Seçilmiş kurum tarafından tesis edilen teminat akçesi sermayedarlar tarafından satın alınan şirket hisse senetlerinin temsil ettiği sermayenin % 10'unu geçtiği takdirde mutlak yayınlanmalıdır.

Tüm bu kısıtlamaların yanında ingiltere'de uygulanan diğer bir yatırım kısıtlaması da Lüksemburg kanunlarına göre oluşturulan ve Avrupa Ekonomik Topluluğuna üye ölkelerce de tasdiklenen UCITS toplu yatırım planlarıdır.

Lüksemburg yatırım yöneticilerine danışmanlık yapan bu kurum her şirketin yatırım durumunu ve yatırım enstrümanlarındaki kısıtlamalarını yakından takip eder. Buna ilaveten, UCITS için danışmanlık yaparken muameleler Lüksemburg kanunlarına ve aşağıda bahsedilen her devletin yatırım ve borçlanma gücüne uygun olarak yapılır.

1 - UCITS ingiltere ve deniz aşırı ölkelerde fon değerinin % 10'una kadar yatırım yapabilir.

2 - ingiltere ve deniz aşırı ölkelerde UCITS varlıklarından borcunda bulunan hisse senetlerinin % 10'unu gecmeyecek şekilde yatırım yapabilir.

3 - UCITS varlıklarının en fazla % 10'unu nakit olarak tutabilir.

4 - UCITS varlıklarının % 5 ila % 10'u holding yada kişisel hisselerden oluşabilir, ancak bu hisselerin toplamı fon değerinin % 40'ını aşmamalıdır.

5 - UCITS varlıklarının en fazla % 35'i kadarını ingiltere'deki senetlere, mahalli devlet senetlerine ve bunların muadili olan deniz aşırı senetlere yatırabilir.

6 - UCITS varlıklarının en fazla % 25'i Avrupa Topluluğu ölkelerinin kayıt olduğu kredi kurumları tarafından ihrac edilmiş gerçek kişilerin bonolarının oluşturduğu holdinglerden oluşabilir.

7 - Bir UCITS varlıklarının % 5'inden fazlasını ingiltere'deki birim hisseler dahil baska UCITS'lere yatıramaz.

8 - Her UCITS aşağıda açıklanan kısıtlamalara tabidir.

* Bir UCITS aynı sermayedara ait % 10'dan fazla hisseyi taşıyamaz.

* Bir UCITS aynı sermayedara ait % 10'dan fazla borç senedi taşıyamaz.

* Bir UCITS başka bir UCITS'de % 10'dan fazla hisse taşıyamaz.

9 - Bir UCITS yukarıda sayılan limitler içerisinde işlemlerini sürdürmelidir. Ancak, hisse senetleri istenilen taahhüdü yerine getirmediği takdirde, yani sözleşmenin ihlali durumunda fondaki kaybın giderilmesi hususunda olabildiğince çabuk hareket edilmelidir.

10 - Bir UCITS geçici olarak varlıklarının % 10'u oranında borç alabilir.

11 - Bir UCITS menkul ve gayrimenkul varlıklarını kısa süreler içerisinde satmamalıdır.

12 - Portföy yönetiminin yeterli ve risklere karşı korunmalı olabilmesi için derivatif yatırım enstrümanları kullanılabilir. Ancak yetkili kurumlardan izin almadıkça fon yöneticisi bu gibi faaliyetlerde bulunmamalıdır.

Aşağıdaki kısıtlamalar yatırımı İngiltere'de yapılan hisse senetleri, mahalli senetler ve bunların muadili deniz aşırı senetler için uygulanmaktadır.

1 - Bir UCITS en az 6 farklı enstrümandan oluşmalıdır.

2 - Bir UCITS varlıklarının % 30'undan fazlasını tek bir yatırım enstrümanına yatıramaz.

Yabancı yatırım limitlerine ilave olarak, yatırım portföyü aşağıdaki kısıtlamalara tabidir.

1 - Prim ödemeleri için fon varlıklarının % 15'inden fazla işlem yapılamaz.

2 - Fonun opsiyon senetlerine bağlı olan kısmı fon değerinin tümüyle sorumlu olduğu net sorumluluğun % 25'ini geçmemelidir.

3 - Opsiyon senetlerine yatırılan bir fonun yatırım konusu olan senetleri ''değiştirilebilir listesi'' nde olmalı ve fon değerinin % 10'unu geçmemelidir.

4 - Kurlar üzerine opsiyon, kur değerlendirmeleri üzerine yatırımlar, opsiyon ve forward işlemleri, fonun, fiyat değişikliklerine karşı korunması ve tedbir alınabilmesi için seçilen yatırım araçlarıdır.

5 - Yabancı forward kontratlarına yapılan yatırım, fonun korunması amacı ile olmalı ve bu çeşit kontratlara yapılan yatırımlar, fon varlıklarının itibari değerini gecmemelidir.

6 - Fonun en fazla % 10'u vadesi 29 seneyi geçmeyen borç senetlerine yatırılabilir.

7 - Tahvil ve fonların ihtiyatı;

* Adi hisseler veya adi hisselerle dönüşebilen hisselerden olmalıdır.

* Hisse senetleri veya diğer para marketi enstrümanlarına yatırılan fon değerinin % 25'ini geçen kısım için herhangi bir banka veya diğer finansal kurumlardan teminat akçesi sertifikası alınmalıdır.

* Nakit varlıkların değeri (istendiğinde 24 saat içinde ödenecek tüm teminatlar dahil) fondaki hisse senetleri değerinin % 10'undan veya fonların ihtiyat değerinin % 5'inden aşağı düşmemelidir.

Sonuç olarak gerek A.B.D.'de, gerek İngiltere'de yatırım piyasalarının çok gelişmiş olduğu gerçektir. Uygun yatırımlar için geniş sahalara ve yatırımlar mevcuttur. Yatırıma bağlı sigortaların gelişimi, yatırım fonlarının başarılı gelişimini izlemiştir. Bu ülkelerdeki yetkili kişilerin, yatırım fonları ve uygulamaları ile ilgili tecrübeleri, yatırım fonları ile ilgili yasaların hem murakabe hem de vergi açısından yeterli durumda olması gelişim sürecinde olumlu katkılar sağlamıştır.

Hollanda'da durum hemen hemen aynıdır. Yatırım piyasası nispeten küçük olmakla birlikte, yurt içinde ve dışında yatırım yapmak mümkündür.

Yatırım fonları bu ülkelerin tümünde yerleşmiş ve oldukça cazip bir yatırım şekli olarak kabul edilmiş durumdadır. Yatırım fonlarının ülkemizde de yerleşip gelişmesi, ulusal ve uluslararası kapital ilişkilerinin gelişmesi ile birlikte, yatırıma bağlı hayat sigortalarının gelişimini de beraberinde getirecektir.

3.4. Hayat Sigortacılığında Kar Payı Sisteminin Yatırım Fonları ile Teşkilî için Önerilen Kar Payı Sistemi

Yatırım fonları, hayat sigortacılığının gelişimi ve

enflasyonun etkilerinin kaldırılması ya da asgariye indirilmesi için mevcut kar payı sistemleri içerisinde mutlak bir yer edinmelidir. Yatırım fonu ile kar payı uygulamalarının gerçekleştirilebilmesi için gerekli mevzuat düzenlemelerinin yapılması ve akabinde mevcut kar payı sisteminde yerini alması ile hayat sigortası riya zi ihtiyatı gibi oldukça uzun vadeli bir paranın bu fonda değerlendirilmesi sigorta teminatları üzerindeki enflasyonist etkiyi ortadan kaldıracak, sigortalıların tasarrufları daha iyi değerlendirilebilecektir.

Bu güne kadar hayat sigortaları uygulamasındaki mevcut kar payı sistemlerinde riya zi ihtiyat hesap periyodunun bir yıl olması, yani sigortalının birikime kalan paralarının her yılın 31.12 tarihinde hesaplanması, sigortalılara büyük kayıp getirmiştir.

Çalışmamızın ikinci bölümünün 1.2. kısmında kar payında günü gününe yatırım sistemini getiren 01.09.1997 tarihinden itibaren yürürlüğe giren yeni Kar Payı Yönetmeliği geniş bir biçimde incelenmiştir.

Çalışmamızın bu bölümünde ise yatırım fonu ile kar payı uygulamasına değ inilecektir. Yatırım fonu çalışma sistemi çerçevesinde akdedilen her poliçeye ait primden birikime kalan miktar şirkete ulaştığı günü takip eden gün, yatırım fonu kapsamına gireceğ inden ve hemen o gün değ erlenmeye başlayacağından, kar payı dağıtımının yatırım fonları ile teşkili için önerilen bu sistem, uygulanmasına geçilen Kar Payı Yönetmeliğine de son derece paralel bir düşünce ile hazırlanmıştır.

7397 sayılı Sigorta Murakabe Kanunu'nda 15.09.1993 tarih ve 510 sayılı K.H.K. ile yapılan değ iş iklik sonucunda prim tahsiline yetkili acentelere sınırlama, tahsil yetkisi bulunan acentelere ise tahsil ettikleri primleri en geç primi tahsil ettikleri günden itibaren ertesi haftanın bitimine kadar komisyon ve ilgili vergiler düş üldükten sonra sigorta şirketine intikal ettirme zorunluluğu getirilmiştir. Gerçi kanunda bu hüküm tüm sigorta dallarını ilgilendirmekte ise de uygulamalar açısından irdelendiğinde daha çok elemanter dallara hitap etmektedir. Çünkü pratikte hayat sigortalarında istihsal organları düzenledikleri hayat sigorta teklifnameleri ile birlikte aldıkları ilk primleri sigorta şirketlerine aktarmazlarsa poliçe düzenlenmemektedir. Bu nedenle hayat dalı için gerek uygulama ve gerekse de mevzuattan hareketle tahsil edilen primlerin acenteler üzerinde kalması gibi bir sorun söz konusu değildir. Hayat sigortalarında yaşanan temel sorun, sigorta poliçesine karş ılık sigortalıların prim ödememe yada geciktirme eğ ilimleri içinde olmalarıdır. Ancak bu sorunun çözümü kendi

içinde yatmaktadır. Zira yatırım fonu uygulaması ödenen prim ve ödeme gün esasına göre gerçekleştirileceğinden geciktirilen primler için kar payından gec faydalanma gibi oldukça caydırıcı bir durum söz konusu olacaktır. Bu durumun caydırıcılığı ise, yatırım fonu ile kar payı uygulaması sonucu elde edilecek yüksek kar payı oranlarından faydalanamama ya da gecikmeli olarak faydalanma ve dolayısıyla poliçenin teminatlarının enflasyon karşısında erimesinden gelecektir. Özellikle hayat sigorta poliçelerinin pazarlanmasının kişilere gerçekleşmesi mümkün olmayan hayaller sunulması ve zaman içerisinde sigortalının başlangıçta ne aldığını bilmeden satın aldığı poliçeyi tanınması ve bu işten vazgeçmesi, poliçeye ait primleri işin cazibesinin kalmadığını görmesi sebebi ile ödememesi gibi nedenlerle gerçekleşen poliçe iptalleri ise oldukça ciddi bir çalışma ile gerçekleştirilecek yatırım fonu uygulamasından elde edilebilecek yüksek getiri oranları ile ortadan kalkacaktır. Böylece hayat sigortacılığı ile reel değerlerde tasarruf yapılabileceği anlaşılabilecek ve hem sigorta sektörü ve hem de sigortalılar bu işten karlı çıkacak fonların büyüklüğü oranında da yatırımları teşvik edici birimler sebebiyle ulusal ekonomiye katkı sağlanabilecektir.

Sigortalılara ait birikimlerin yatırım fonu kapsamında değerlendirilmesi ve fonunun günlük değerlemeye tabi tutulması ile aynı fona katılmalarda olduğu gibi sigortanın sona ermesinde, dolayısıyla yatırım fonundan çıkışta da, kar payı ödemeleri o günün fon değerlemeleri ile yapılabilecektir. Sigortalı ayrılmaya karar verdiği an ya da sigorta akdi sona erdiği an o güne kadar birikmiş kar payı kendisine yada menfaattarlarına ödenebilecektir.

Bu açıklamalar ışığında kar payı sisteminin yatırım fonları üzerine kurulmasına ilişkin temel esaslar ile bu uygulamanın tekniği aşağıda verilmiştir.

Yatırım Fonları Üzerinden Kar Payı Dağıtım Sisteminin Kapsamı (100);

Hayat sigortası fon hesabı, sigortalıların kar payına esas olan önceki yıllara ait matematik karşılıkları ve cari yıla ait matematik karşılıkların yatırıldığı varlıklardan oluşur. Kar Payı Yönetmekigine uygun olarak, sigortalıların ödediği primler, hayat sigortası fon hesabına primin şirkete intikal ettiği günü takibeden ilk iş gününden itibaren kaydedilmelidir.

Hayat sigortası fon hesabı, sigorta şirketinin değişik

100) Günümüz Karpayı Uygulamalarında Kullanılan Yöntemin Yatırım Fonuna Uyarlanması.

tarife gruplarına veya kar payı politikalarına göre sigortalılara olan yükümlülüklere istinaden ayırdıkları karşılıkların yatırıldığı varlıklar ile bunların gelirini takip ettikleri ayrı hesaplardır.

Sigorta şirketleri, kar payı dağıtım esasları farklı olan ayrı hayat sigortası fon hesabı oluştururlar. Bu şekilde oluşturulan fon hesapları ayrı olarak izlenmelidir.

Sigorta şirketlerinin birden fazla hayat sigortası fon hesabının bulunması halinde her bir fon hesabı ayrı olarak yönetilir ve biri diğerinin lehine kullanılamaz.

Bu sisteme göre, sigorta primlerinden riziko primi ve masraf şarjmanları düşüldükten sonra kalan kısım yatırım bölümü olarak nitelendirilen birikim yani tasarruf miktarıdır. Bu miktar fonun yatırım geliri ve garanti edilen teknik faiz oranı kadar değerlendirir. Bu kısmın yönetiminde yatırım bölümleri birim olarak isimlendirilir. Bu birimlere faiz ve yatırım gelirinin eklenmesi ile birim fiyatları yükselir. Fonun başlangıcında bir birim değeri olacak ve fonun uygulamaya geçmesi ile birim değer değerlenmeye başlayacaktır. Fonun günlük hesaplanacak birim değeri ile, oranlanan birimler, günlük yatırım geliri oranı ile günlük teknik faiz oranı kadar büyür. Birim değer hesaplamaları günlük yapılır. Her gün hesaplanan birim değer o günün akşamı fondan ayrılacak veya fona katılacak kişilerin birikimlerine esas teşkil edecek birim değer olacaktır.

Bu husus aşağıda etraflıca açıklanmıştır.

Primlerin Yatırımı

Sigorta şirketleri, birikim priminin alındığı her sigorta sözleşmesine primin şirkete intikalini takip eden işgününden itibaren gün esasına göre kar payı dağıtmalıdır.

Riziko primi ile masraf şarjmanlarının düşülmesinden sonra kalan prim, yatırım fonunda, birimler halinde tesis edilir. Bu yatırım fonu şirketin diğer yatırım fonlarından ayrı tutulur.

Birimler

Kar payı her bir sigorta sözleşmesi için aşağıda belirtilen esaslara göre hesaplanır.

* Kar payı police bazında hesaplanmalıdır.

* Tarife grupları için kar payı dağıtım esasları farklı olabilir.

* Dövizle endeksli ve Türk Lirası üzerinden yapılan sigortalara ait kar payı dağıtım esasları tarifenin özelliklerine göre yapılır.

* Kar payı yürürlükte olan poliselere uygulanmalıdır.

Birimler, yatırım fonu toplamı içindeki yatırım paylarını gösterir. Tahsis edilen yani hesaba dağıtılan birim adedi aşağıdaki formül ile ifade edilir.

$$\text{Sigortalıya Ait Birim Adedi} = \frac{\text{Birikime Kalan Para}}{\text{Tahsis Tarihiindeki Birim Fiyat}}$$

Tahsis tarihi, primlerin şirket hesaplarına geçtiği tarihtir.

Birim Fiyat

Birim fiyatı, sigortalının tahakkuk etmiş yatırım geliri ile garanti edilen faiz arasındaki farkın etkisini yansıtmak üzere, günlük olarak ayarlanacaktır. Söz konusu işlem için genel formül;

$UP_t = t$ anındaki birim fiyat

$d_i =$ Yıllık teknik faizin günlük muadili

$$\left(1 + \frac{1/365}{\text{Teknik faiz}} \right) - 1$$

$a_i =$ Yatırım fonunun t günlük getiri oranı

$PSP =$ Sigortalıya dağıtılacak kar payı oranı

Bu durumda;

$$UP_{t+1} = UP_t \left(1 + d_i + (a_i - d_i) * PSP \right) \text{ 'dır.}$$

Birim fiyatın hesaplanmasını daha ayrıntılı olarak inceleyecek olursak;

$NU_i :$ i şahsına ait toplam birim adedi

tNU_i : i şahsına t gününde tahsis edilen birim adedi

UF_t : t günündeki toplam portföy adedi

iUV_t : i şahsına ait t günündeki birimlerin toplam değeri

TNU_t : t günündeki yatırımın toplam birim adedi

iAP_t : i şahsına ait t gününde yatırıma tahsis edilen prim

r_t : Teknik faiz oranı

i_t : Cari getiri oranı

t. Gün ;

Yatırıma yönlendirilen paranın iAP_t olduğu ve bunun bir kişi tarafından verildiği farzedilirse, bu şahsın satın alacağı birim adedi;

$$tNU_i = \frac{iAP_t}{UP_{t-1}} \text{ formülü ile bulunacaktır}$$

Aynı gün iAP_t tutarında yıllık i_t faizli ve vergi kesintisi olmayan bir menkul kıymet alındığı göz önüne alınırsa bir sonraki günde fiyattaki gelişme şöyle açıklanabilir.

(t+1). Gün ;

$$UF = iAP * \left(1 + \frac{1 * (r_t + (i_t - r_t) * PSP)}{365} \right)$$

formülü ile toplam fondaki büyüme bulunacak ve toplam fon, yatırımda bulunan toplam birime bölündüğünde ise;

$$UP_t = \frac{UF_t}{TNU_t}$$
 formülü ile t günündeki birim fiyat hesaplanacaktır.

Benzer şekilde;

(t+29). Gün ;

$$UP_{t+29} = \frac{iAP_t \left(1 + \frac{29 * (r_t + (i_t - r_t) * PSP)}{365} \right)}{TNU_{t+29}}$$

$$UP_{t+29} = \frac{UF_{t+29}}{TNU_{t+29}} \text{ bulunur.}$$

(t+30). Gün ;

30 gün sonra, başka bir para yatırıma gönderilmeden ikinci prim taksidi ödendiğinde yine $iAP_{(t+30)}$ yatırıma sevkedilecek ise aynı şahıs için;

$$iNU_{(t+30)} = \frac{UF_{t+30}}{UP_{t+29}} \text{ tahsis edilen birim bulunur.}$$

Bu durumda i şahsına ait toplam birim adedi;

$$NUI_t = iNU_t + iNU_{t+30} \text{ olarak bulunacaktır.}$$

Bir sigortalının sahip olduğu birimlerin toplam değeri ise aşağıdaki gibi hesaplanarak;

$$iUV_{t+30} = UP_{t+29} * NUI_t \text{ sonucu elde edilir.}$$

Kar Payı Tesbiti

Kar payları, sigortalılar tarafından ödenen primlerin

sigorta şirketlerine intikal ettiği günü takip eden ilk iş gününden itibaren hayat sigortası fon hesabına katılan miktarın fon hesabında kaldığı gün sayısına göre hesaplanır.

Kar payı matematik karşılık olarak gösterilen varlıkların getirileri üzerinden her bir sözleşme için ilgili teknik esaslara göre ayrı ayrı hesaplanmalıdır. Her bir hayat sigortası fon hesabına ait kar payı dağıtım hesapları ayrı olarak tutulur.

Sigortalıların, net primlerinin hayat sigortası fon hesabına katıldığı gündeki başlangıç değerleri üzerinden fon hesabına katılım miktarı hesaplanır. Hayat sigortası fon hesabına katılım miktarının başlangıç değeri ile fon hesabı değerinin hesaplandığı tarihteki değer arasındaki fark kar payı geliridir.

Sigorta şirketlerinin hayat sigortası fon hesaplarının yıllık gelir oranı, toplam fon hesaplarının mali yıl başındaki değeri ile hesaplama dönemi arasındaki ağırlıklı değişim yüzdesidir. Bu oran, birden fazla hayat sigortası fon hesabı olduğu durumlarda her bir fon hesabı için ayrıca hesaplanır.

Yılda bir kez bilanço ve kar zararın resmen açıklanmasından sonra toplam kar payı aşağıdaki şekilde tesbit edilecektir.

Kar payı : (Yatırımlardan elde edilen gelir oranı - teknik faiz) * kar payı oranı

Yatırım fonu getiri oranından sigorta şirketinin alacağı pay günümüz kar payı sisteminde olduğu gibi % 5 - % 10 olmalıdır. Yani yatırım fonu net getirisinin % 90 - % 95'i sigortalılara dağıtılmalıdır. Şirketin yatırım fonu getirisinden aldığı pay bu uygulamadaki çalışmaların karşılığı ve ayrıca yatırım fonunun iyi çalışmasını motive edici olarak düşünülmelidir.

İstira Halinde Kar Payı

Tarifenin teknik esasları gereği istira hakkını kazanan sigorta poliçesine ait kar payı ise sigorta poliçesinin istira edildiği gün itibarıyla birim fiyatlarıyla sigortalıya ait birim adedinin çarpımına (ya da belli oranlarda indirilmiş miktarına) eşittir.

Kar Paylı İstira Değeri ;

(Bekleme süresinde tahsis edilen birimlerin değeri) *
(1-SD) + Bekleme süresinden sonra tahsis edilen birimlerin
t değeri

Ücretsiz Sigortada Kar Payı

Sigorta priminin ödenmemesi (ilgili tarife teknik esasları gereği tenzil hakkını kazanmış poliçeler için) sebebiyle tenzile uğrayan poliçenin dönüşüm tarihinde sahip olduğu birim adedi, ücretsiz poliçenin esasını teşkil edecektir. Söz konusu birimler, bir yandan tarifenin tekniğine uygun olarak riziko primi veya masraflar nedeni ile azalırken öbür yandan da kar payı nedeni ile artmayacağından mevcut birimlerin değerlendirilmesine devam edilir.

İkraz Halinde Kar Payı

Sigortalının sigorta poliçesine karşılık olarak aldığı ikraz (ilgili tarife gereği ikraz alma hakkını kazanmış sigortalılar) miktarı fonun değerlendirme kapsamından çıkartılır ve geri ödeninceye kadar değerlendirme yapılmaz.

Garanti Edilen Hususlar

Poliçenin süresi boyunca her yıl birim fayatın, en az tarifenin teknik faizi kadar artacağı garanti edilmelidir.

Yatırım Fonlarına Getirilen Sınırlamalar

Yatırım fonlarının portföylerine ilişkin olarak Sermaye Piyasası Kurulu'nun Yatırım Fonlarına ilişkin Esaslar Tebliği'nin 18. maddesi ile getirilen sınırlamalar aşağıdadır.

i. Kurucu, fon portföyüne, sermayenin %10'undan fazlasına sahip olan kamu kuruluşları dışındaki hissedarlarının, yönetim kurulu başkan ve üyelerinin, genel müdür ve genel müdür yardımcılarının ayrı ayrı yada birlikte sermayelerinin fazlasına sahip oldukları ortaklıkların menkul kıymetlerinin toplamı fon portföyünün % 20'sini aşamaz.

ii. Yatırım fonları, portföy değerlerinin % 10'undan fazlası bir ortaklığın menkul kıymetlerine yatıramazlar. Bu sınır portföy değerinin değişmesi veya rüçhan haklarının kullanılması nedeni ile aşıldığı takdirde, fazla kısmın en geç üç ay içinde tasfiyesi gerekir. Belirtilen süre içinde elden çıkarmanın imkansız olduğu veya büyük zarar doğuracağı belirlenmesi halinde süre, kurul tarafından uzatılabilir.

iii. Kurucunun doğrudan veya dolaylı iştiraklerince çıkarılmış menkul kıymetlerin toplamı, fon portföyünün % 20'sini geçemez.

iv. Kurucunun yönetimi üstlendiği yatırım fonlarının içtüzüklerinde yazılı fon tutarları toplamının en çok % 25'i Türk Parasının Kıymetini Koruma Hakkında 32 sayılı kararın 15. Maddesi çerçevesinde alım satımı yapılabilen sermaye piyasası araçlarından oluşturulabilir. Ancak fonlar, portföylerindeki varlıkların riskten korunması amacı ile, portföylerine sözleşme tutarı fon portföyünün % 5'ini geçmemek koşulu ile yabancı vadeli işlem sözleşmelerini ve opsiyonları dahil edebilirler. % 5'lik oran; bu bendin birinci cümlesindeki % 25'lik oranın hesaplanmasında dikkate alınır.

v. Yatırım fonları, hiç bir ortaklıkta sermayenin ya da tüm oy haklarının % 9'undan fazlasına sahip olamazlar.

vi. Yatırım fonları, fon portföy değerinin % 10'undan fazlasını altın ve diğer kıymetli madenlere yatıramazlar.

Mevcut kar payı sisteminin yerini alması öngörülen yatırım fonlarının kaynağı olacak olan riyazi ihtiyatların blokaj aşamasında yatırılabilceği argümanlar 539 sayılı KHK ile değişik 7397 sayılı Sigorta Murakabe Kanununun 15. maddesinde sıralanmış olup, bu argümanlara getirilen kısıtlamalara ilişkin hususlara çalışmamızın ilk bölümünün 3.3.4. kısmında değinilmiştir.

Yatırım Politikası

Primler şirkete ulaşmasına yada tahsil edilmesine müteakip fona aktarılarak yukarıda ilgili kanunda bahsedilen yatırım argümanlarına çevrilir. Buradaki genel amaç parayı, sigortalının gelirini azami oranda arttıracak şekilde en yüksek getiri sağlayan yatırım araçlarına yönlendirirken güvenlik, likidite ve portföy dağılımları konularında azami dikkat gösterilmesi olacaktır.

Günlük birim fiyatların hesabında esas olan, yatırım gelirinin tesbitinde tahakkuk esasının geçerli olmasıdır. Ancak tahsil edilmeyen faiz gelirin faiz uygulanmasının mümkün olamayacağı da açıktır.

SONUC

Ülkemiz hayat sigortacılığı hızlı bir değişim ve gelişme süreci içersindedir. Doğustan ölüme kadar süreklilik gösteren gereksinmeler karşısında kişilerin gelirlerinin aynı sürekliliği göstermesi elbetteki beklenemez. Bu düşünce ile halkımız eski batıl inançlardan sıyrılmış, kişiler hayat sigortası ile kendilerini ve çevresindekileri emniyet ve güvence altına almaya başlamışlardır.

Koruma veya tasarruf ihtiyacını karşılayan hayat sigortası, sosyal refah düzeyinin yükselticisi olup, aynı zamanda ekonomik kalkınmayı sağlayan önemli bir etkindir.

Ekonomik az gelişmişliğin oluşturduğu kısır döngüyü parçalamak için sermaye birikimine ihtiyaç vardır. Çünkü dengeli bir büyüme ancak sermaye birikimini meydana getiren kaynaklarla oluşur. Planlanan büyüme hızı için gerekli sermaye birikimi ekonomiyi sarsıntıya uğratmadan sadece tasarruf ve dış kaynakların elde edilmesi ile gerçekleşebilir. Ancak, gelişmekte olan ülkelerde sermaye birikimine olan gerek ve zorunluluk, gelişmiş ülkelere göre çok daha fazla kendini hissettirdiğinden, özellikle hayat sigortasından toplanan primler ülke yatırımlarına kaynak olabilecek büyük fonlar oluşturmaktadır.

Hayat sigortacılığının ekonomik kalkınmamıza yardımcı olucu bir etkinliğe kavuşturulma çabalarında, mali sistemimizin içinde fon yaratıcı bir yapıya ulaşması, giderek kalkınma sürecine olan katkısını arttırmaktadır.

Finansal sistem içinde yer alan ve bu sistem içinde en önemli aracı kurumlardan biri olan sigorta şirketleri, sermaye piyasasına fon arz eden kurumsal yatırımcı kuruluşlar arasındadır. Ancak kurumsal yatırımcıların ülkemizde gelişmekte olan para ve sermaye piyasalarına olabilecek katkılarının gerçekleşebilmesinde enflasyonun yüksek düzeyde devam etmesi finansal sistemin gelişmesine engel oluşturmaktadır. Konu özellikle hayat sigortacılığı açısından ele alındığında daha da önem taşımaktadır. Ülkemizde hayat sigortalarının önemli bir kısmını emeklilik sigortası şeklinde özetlenebilen ve özünde tasarruf unsuru yatan sigortalar teşkil etmektedir. Sermaye piyasası için çok önemli bir fon kaynağı olan bu sigortaların ülkemizde gelişmemiş olmasının en önemli nedenlerinden birisi enflasyonun yüksek düzeylerde seyretmesidir.

Enflasyon, belirsizliği arttırdığından, bireysel ve kurumsal yatırımcılar tasarruflarını mümkün olduğu kadar kısa vadeli alanlara yönlendirmektedirler. Enflasyon nedeni ile finansal araçlar değer kaybetmekte ve tasarrufların erimesine neden olmaktadır.

Hayat sigortacılığında emeklilik teminatı içeren ve riyazi ihtiyatı olan tüm policeleri kapsaması gereken kar payı uygulamaları, şirketlerin üzerlerine aldıkları yükümlülükleri uzun vadede güncel değerlerle karşılayabilmeleri amacı ile bir zorunluluk olarak ortaya çıkmıştır.

Paranın gün geçtikçe değer kaybettiği ülkemizde, ödenen primler karşılığında oluşan kapitali sigortalı adına yatırıma yönelten ve sigortalılara ikinci emeklilik verme düşüncesi ile hazırlanan tasarrufa dayalı birikimli sigorta tarifelerinin özü fon yönetimine dayalı olup, ne yazık ki bugüne kadar şirketlerin dağıttıkları kar payları ile bile yüksek enflasyon karşısında değerini koruyamamıştır.

Tasarruf sigortalarında önemli bir yekün teşkil eden kar payı sistemi, kar payı yönetmeliği çıkana kadar gerek şirketlerin keyfiyet kendilerinde olmak üzere, işlemleri kendilerinin hazırladıkları kar payı teknik esaslarına istinaden gerçekleştirmekte olmaları ve gerekse hayat sigortacılık mevzuatında kar payına ilişkin herhangi bir hükmün bulunmaması yüzünden bugüne değin arzu edilen verimi gösterememiştir.

Günümüze değin uygulanan kar payı sistemlerindeki aksaklıkların gerek sigorta sektörümüzün gerekse hayat sigortacılığımızın gelişimi üzerindeki olumsuz etkileri açıktır. Fertlerin küçük tasarruflarını değerlendirmek amacı ile aldıkları policeleri ilgilendiren bu sistem, sigorta şirketlerinin günümüz bankacılığının sağladığı getiriden daha fazlasını sağlayabileceği imajının verilmesi ile daha işin başında tükenmiş, gerçekleşen kar payı oranları irdelendiğinde ise enflasyon oranlarının çok altında kar payı veren sigorta şirketlerinin varlığı hayat sigortacılığımızın gelişimine sekte vurmuş ve kişilerin güveninin sarsılmasına neden olmuştur. Gerçekte hayat sigortacılığı ile yapılan tasarrufların sigortalı bazında bankacılık sektörünü ilgilendirmeyecek kadar küçük boyutlarda olduğu da ortadadır. Ancak uzun dönemlerde ödenen taksitler ve geniş bir sigortalı potansiyeli ile zaman içerisinde küçük bir fon haline gelmesi, olayın ciddiyetini göstermektedir. Kisilerin küçük tasarruflarının düşük yatırım oranları ile değerlendirilmesi ve vade sonunda sigortalıların beklentilerini karşılayamaması, hiç bir değer ifade etmeyen teminatların sigortalılara sunulmasının kötü etkisi, hayat sigortacılığının gelişimine vurulan en büyük darbe olmuştur.

Hayat sigortacılığımızın bugün geldiği noktada kar payı sisteminin yatırım fonları ile yürütülmesi, ülkemizin mevcut alt yapısı, bilgi birikimi, insan potansiyeli, devlet

yapılanması ve giriş süreci içinde olduğumuz Avrupa Ekonomik Topluluğu ile olan ilişkilerimizde, ileriye yönelik tam bir bütünleşme göstermemiz açısından adeta zorunlu hale gelmiştir. Bu sayede özellikle hayat sigortaları riya zi ihtiyatlarından oluşan fonların uzun vadeli olmasının da sağlayacağı katkı ile sermaye piyasasında sigorta şirketlerinin aktif rol almaları sağlanacak, bugüne kadar çarpık kar payı sisteminden zarar görmüş sigortalıların ve onların hayat sigortacılığı üzerine yaptıkları anti propagandanın etkisi azalabilecek ve zamanla olumlu sonuçların alınması ile bu kişiler hayat sigortacılığına kazandırılabilir, ülkemizin sosyal güvenlik şemsiyesindeki açıklığın kapatılabilmesi sağlanabilecektir.

Bu düşünce ile hazırlanan çalışmamızda, tasarrufa bağlı sigortalarda uygulanacak kar payı sisteminin yatırım fonu ile gerçekleştirilmesine, bu amaçla riya zi ihtiyatların günü gününe yatırıma yönlendirilmesine, karşılıkların yatırıldığı varlıklar ile bunların gelirinin ayrı hesaplarda takip edilmesine, yatırım bölümlerinin birim olarak isimlendirilerek günlük yapılacak birim değer hesaplamaları ile kar payı tesbitinde sigortalıların kayıplarının asgariye indirilmesine ve bu sayede tasarruf sigortaları kanalıyla yaratılacak fonların yani prim istihsalinin sermaye piyasasına olan katkısının yükseltilmesine ilişkin incelemeler yapılmış, bakış açımı göre hayat sigortacılığında dünyaya egemen olan ve ülkemiz şartlarına en uygun olduğuna inandığım bazı yurt dışı örnekleri özellikle mevzuat yönünden detaylı bir şekilde incelenerek konuyla ilgili bir takım öneriler getirilmiştir.

Hayat sigortacılığının sermaye piyasasına uzun vadeli fon aktarması, bu bransın prim istihsalinin artması ve prim portföy yapısının büyümesi ile mümkün olacaktır. Sigorta şirketleri prim istihsalleri içinde hayat bransının payı, gerek yatırıma yöneltilecek fonların kaynak kullanım ilkesini, gerekse yatırımlarım niteliklerini belirleme yönünden büyük önem taşımaktadır. Bu açıdan bakıldığında kar payının önemi daha da artmakta sigorta şirketleri güvence kurumları olduklarından, uyguladıkları kar payı sisteminin istikrarlı ve güven verici bir yapıda olması gerekmektedir.

Ülkemiz koşullarına uygun olarak, yurt dışı incelemeleriyle hazırlanan Türk sigorta sektöründe hayat sigortalarının fon yaratma kapasitesi, yaratılan fonların finansal piyasalarda değerlendirilmesi ve hayat sigortalarında kar payı konulu çalışmamızın ülkemiz kar payı uygulamasına yarar sağlayacağı inancındayım.

K A Y N A K Ç A L A R

K İ T A P L A R

AKMUT, ÖZDEMİR; Hayat Sigortası Teori Ve Türkiye'deki Uygulama, Siyasal Bilgiler Fakültesi, Sevinc Matbaası, Ankara, 1980.

ALKİN, ERDOĞAN; Sigorta Kesiminin Ekonomik Gücü Ve Gelişmesi İ.A.V., Yayın No: 56, İst., 1983.

ATHEARN, JAMES L.; Risk And Insurance, Richmand Technical Institute, University Of Florida, 1962.

BABAOĞLU, ÖMÜR; Sigortacılığa Giriş, İst. Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksek Okulu, Sigortacılık Bölümü, 1992.

BALDWIN, BEN G.; The Complete Book Of Insurance Probus Publishing Company, Chicago, Illinois, 1989.

BREALEY, RICHARD A.; MYERS, STEWART C.; Principles Of Corporate Finance, Third Edition, Mc. Graw, Hill Book Company, 1988.

ÇİLLER, TANSU; ÇİZAKÇA, MURAT; Türk Finans Kesiminde Sorunlar Ve Reform Önerileri İ.S.O. Yayınları Yayın No: 7, 1989.

DACEY, NORMAN F.; What's Wrong With Your Life Insurance, Macmillan Publishing Company, New York, 1989.

DUMAN, G. ŞEBNEM; Türk Sigorta Sektöründe Bos Kapasiteler Ve Ekonomik Kayıplar, Bilaras Yayınları, 1990.

GERATHEWOHL, KLAUS; Reinsurance Principles And Practice, Verlag Versicherungswirtschaft e.V., Karlsruhe, 1980.

HAZLEWOOD, WILLIAM ; H. HIGDON, LOUIS; Operation Of Life And Health Insurance Companies, Life Office Management Associations Inc., 1986.

HUTEAD, EDWIN C.; 100 Years Of Mortality, Society Of Actuaries, Illinois, 1949.

KARACAN, ALİ İHSAN; Sigortacılık Ve Sigorta Şirketleri Araştırma Dizisi Bağlam, ist., 1994.

KARSLI, MUHARREM; Menkul Kıymetler Klavuzu, Türkiye İş Bankası Yayını, 1978.

MEERLEER, DESIREE ; L'assurance Viageres Face a L'inflation Monetaire, Universite Catholique De Louvain, Zurich, 1965.

MENTES, ERTAY; Sermaye Piyasası Ve Teknigi, Ankara 1975,

PEKİNER, KAMURAN; Sigorta işletmeciliği Prensipleri, Hesap Bünyesi, ist., 1994.

RIEGEL, ROBERT MILLER S.; ANGEL, F JOSEPH; Insurance Principles And Practices, 5th. Ed. Prentice Hall. Inc. New Jersey, 1966.

SAMUELSON, A. PAUL; Economics, 9. Baskı, Tokyo, 1973.

TUNCER, SELAHATTİN; Türkiye'de Sermaye Piyasası Teorisi Ve Uygulaması, İstanbul, 1985.

ULUSOY, YILMAZ; Sermaye Piyasası Kanunu Yorumu Ve Açıklaması, Ankara, 1981.

URAL, KENAN; EKENER, HAŞİM; KARASOY, MUSTAFA; Hayat Sigortalarında Kara İştirak Problemi Ve Uygulamaları Üzerine Düşünceler, Türkiye Aktüerler Cemiyeti Bülteni, S.5, inkılap Ve Ata Basımevi, ist., 1972.

URAL, KENAN; Yaşam Sigortalarında Aktüeryal Prensipler. Aktüerler Derneği Yayını, ist., 1994.

ÜLGEREN, SABRİ; Milli Gelir, İstihdam Ve İktisadi Büyüme, 4. Baskı, ist., 1974,

ÜLGEREN, F. SABRİ; Milli Gelir, İstihdam Ve İktisadi Büyüme. Filiz Kitabevi, ist., 1986, 6. Baskı.

YÜKSEL, ALİ SAİT; Para Bulma Ve Yatırım (İşletmelerde Sermaye Yönetimi), İstanbul, 1982.

**MAKALE VE BİLİMSEL BİLDİRİLER İLE GAZETE, AKTÜEL
YAYINLAR, TEBLİĞLER VE TEZLER**

ALİEFENDİOĞLU, TACETTİN; Türk Sigortacılığının Geliştirilmesi Semineri Ve Paneli, 23.09.1996. İ.T.O. Yayın No 1987/4 Lebib Yalkın Yayınları, ist., 1986.

AYTAC, ZÖHTÜ; Türkiye'de Sermaye Piyasası Semineri, i.A.V., S.P.K., Nisan 1984, Doğuş Matbaası.

BABAOĞLU, ÖMÜR; Türkiye'de Reasürans Uygulamalarının Halihazır Durumu Ve Beklentiler, Para Ve Sermaye Piyasası Dergisi, Ekim 1988.

BABAOĞLU, ÖMÜR; Günümüzde Sigortacılık, Türkiye İktisat Dergisi, Mayıs 1989.

BÖYÜKKAYA, ALAATTİN; Türkiye'de Sigortacılık Hizmetleri Ödemeler Dengesine Etkisi, Doktora Tezi, İst., 1976.

DİNCER, HULUSİ; Sigorta Denetleme Kurulu, Hayat Sigortaları Semineri, 1990.

Dünya Gazetesi 20.10.1993 Tarih.

KENDER, RAYEGAN; Sigorta Endüstrisinin Türk Ekonomisindeki Yeri Semineri, 1., 2. ve 3. Kalkınma Planlarında Sigorta Endüstrisi, Sigorta Hukuku Derneği, 1978.

KÖLÖNK, HALİM; Türkiye'de Sigorta Kesiminin Ekonomik Gücü Ve Gelişmesi Semineri, i.A.V. Yayın No. 56, İst., 1983.

LIEBERMAN, RICHARD; Ulusal Sigorta Kongresi, Yatırım Fonlarına Bağlı Hayat Sigortalarının Gelişimi Tebliği, Lizbon, 1971.

ÖNEN, AZİZ; Türk Sigortacılığının Geliştirilmesi Semineri. İTO Yayınları, Yayın No 4, 1987.

SEVAL, SELİM; Kurumsal Yatırımcılar Ve Sigorta Fonlarının Sermaye Piyasasında Değerlendirilmesi Sempozyumunda Sunulan Kurumsal Yatırımcılar Ve Türk Sermaye Piyasası Adlı Tebliğ, İstanbul, 1988.

TEKBAS, MEHMET SÜKRÜ; Banka Ve Sigorta Sektörü İle Aracı Kurumların Sermaye Piyasasındaki Etkinlikleri Sempozyumu, Marmara Üniversitesi Bankacılık Ve Sigortacılık Enstitüsü Yayınları, İst., 1991.

Trend Dergisi, 28.2/02.03.1996 Yıl:4. S.9

TUNCER, SELAHATTİN; Türkiye'de Sermaye Piyasası Semineri, i.A.V., S.P.K., Doğuş Matbaası, Nisan 1984.

TÖLÖCE, PERİHAN; Türkiye'de Sigorta Sektörünün Gelişimi Ve Finans Kesimindeki Yeri, Yüksek Lisans Tezi, Adana, 1989.

URAL, KENAN; Bankalar Ve Hayat Sigortacılığı Girişimleri. Milliyet Gazetesi, ist., 28.06.1976.

URAL, KENAN; 50. Yılda Türk Hayat Sigortacılığı, iktisat Fakültesi Mecmuası, 1970-1971, No: 1-4'den Ayrı Baskı, ist., 1974.

UZUNOĞLU, BAHTİYAR; Para Ve Sermaye Piyasası Dergisi.

YALÇIN, ÜLKER; Sigorta Denetleme Kurulu Aktüerlik Tezi, 1995.

RESMİ RAPOR VE İSTATİSTİKLER

DAYKIN, CHRIS; RUSSELL, GEORGE; WHP, DAVIES; Tarafından Nisan 1996'da Londra'da Verilen Toplantı Sonucunda Alınan Belge Ve Notlardan Derlenmiştir.

DPT, İBŞYKP, 1968-1972, Ankara, 1967.

DPT, ÜBŞYKP, 1973-1978, Ankara, 1973.

DPT, BeBŞYKP, 1985-1989, Ankara, 1985.

T.C. Başbakanlık Sigorta Denetleme Kurulu, Türkiye'de Sigortacılık Faaliyetleri Hakkında Yıllık Raporlar, 1994, 1995, 1996.

KANUN VE YÖNETMELİKLER

3379 Sayılı S.M.K. ile Değişik 7397 Sayılı S.M.K.

7397 Sayılı S.M.K. ile Değişik 539 Sayılı KHK.

26.15.1994 tarih ve 22153 sayılı Resmi Gazete'de Yayımlanan Sigorta ve Reasürans Şirketlerinin Kuruluş ve Çalışma Esasları Yönetmeliği.

30.07.1981 Tarih ve 17416 Sayılı Resmi Gazetede Yayımlanan S.P.K.

**IN THE TURKISH INSURANCE SECTOR THE CAPACITY OF
CREATING FUNDS, THE EVALUATION OF THE CREATED
FUNDS IN THE FINANCIAL MARKETS AND THE
PROFIT SHARING IN LIFE INSURANCE**

Page

INTRODUCTION.....	1
SECTION I. THE LIFE INSURANCE CAPACITY OF CREATING FUNDS AND THE EVALUATION OF THE CREATED FUNDS IN THE FINANCIAL MARKETS	
1. ECONOMIC IMPORTANCE OF LIFE INSURANCE AND ITS PLACE IN FINANCIAL MARKET FROM OUR COUNTRY POINT OF VIEW	
1.1. Definition, Purpose And Basic Elements Of Life Insurance.....	2
1.2. Economic Importance Of Life Insurance.....	2
1.3. Capital Structure Of Insurance Companies That Are In Operation In Life Insurance....	2
1.4. Life Insurance Place In Financial Market....	3
1.5. Life Insurance Place In Monetary Market....	3
1.6. Life Insurance In Developmental Plan And Document.....	4
1.7. Life Insurance Place In Balance Of Payment.	4
2. FUND SOURCES OF LIFE INSURANCE WHITH ECONOMIC AND SOCIAL FUNCTIONS OF THE CREATED FUNDS	
2.1. Fund Sources Of Life Insurance.....	5
2.1.1. Paid Up Capital.....	5
2.1.2. Debts Arraising From Legal Sources....	5
2.1.2.1. Statutory Reserves.....	5
2.1.2.2. Technical Reserves.....	5
2.1.2.2.1. Mathematical Reserves.	5
2.1.2.2.2. Premium Reserves.....	5
2.1.2.2.3. Outstanding Losses....	6
2.1.2.2.4. Outher Reserves.....	6
2.1.3. Result Arrising From Business Operation.....	6
2.1.4. Fund Becoming From Insurance Premium.....	6
2.2. Economic And Social Functions Of Created Funds In Life Insurance.....	7
2.2.1. Economic Functions.....	7
2.2.1.1. Providing Source Of Saving And Capital Accumulation.....	7
2.2.1.2. As Of Provention From Protectif Futures With Economical	

	Distrution And Losses.....	7
2.2.1.3.	As Of Tax Sources.....	7
2.2.1.4.	As Of Expention The International Economical Relations And Providing Nations Wealth.....	8
2.2.1.5.	As A Sector In Economy.....	8
2.2.1.6.	Providing Opportunity For Employment.....	8
2.2.1.7.	Providing Credit For The Interpruner.....	8
2.2.1.8.	Incresing The Investment Power.	8
2.2.2.	Social Functions.....	8
2.2.2.1.	Providing Support.....	8
2.2.2.2.	As A Preventing From Social Corraption And Losses.....	8
2.2.2.3.	As Of Incresing The Social Prosperity Level.....	9

3. FACTORS EFFECT LIFE INSURANCE CREATING FUND CAPACITY

3.1.	Idle Capacity.....	10
3.2.	Economical Stability.....	10
3.3.	Regulation Concerning The Sector.....	10
3.3.1.	Arrangement Related The Premium And Tarifs.....	10
3.3.2.	Arrangement Related The Dues.....	11
3.3.3.	Monetary Regulation Related To The Insurance Sector.....	11
3.3.4.	Arrangement Related To The Garantie And Investments.....	11
3.4.	Control Of The Banks.....	12
3.5.	Politics Of Profit Sharing Distribution...	12
3.6.	Reinsurance Politics.....	12

4. USAGE OF LIFE INSURANCE FUNDS IN CAPITAL MARKET

4.1.	Insurance Companies As An Institutional Invester In Capital Market.....	13
4.2.	Insurance Companies As Financial Brokerage Hause.....	13
4.2.1.	Risk Sharing.....	13
4.2.2.	Expertise.....	13
4.2.3.	Activity And Period Of Distribution Funds.....	13
4.3.	Principals Of Using Funds Of Insurance Companies That Are Operating In Life Insurance.....	14

4.3.1. Security.....	14
4.3.2. Profit Mazimization.....	14
4.3.3. Harmonization.....	14
4.3.4. Liquidity And Payability.....	14
4.4. Legal Frame Work Mecanizm Of The Life Insurance Sector Funds.....	15
4.4.1. Compalsory Investments.....	15
4.4.2. Free Investments.....	15
4.5. Area Of The Fund Usage Of The Insurance Companies That Are Operated In Life Insurance.....	15
4.5.1. Statistical Results And Evaluation Of The Investment Funds	16
4.5.2. Income Distribution Of Investment Areas.....	16
4.6. Contribution Of Life Insurance Funds In The Capital Markets.....	16

SECTION II. PROFIT SHARING IN LIFE INSURANCE

1. CONCEPT OF PROFING SHARING IN LIFE INSURANCE AND APPLICATION SYSTEMS FOR PROFIT SHARING DISTRIBUTION

1.1. History Of Profit Sharing.....	17
1.2. Rules of Profit Sharing Application....	17
1.3. Purpose Of Profit Sharing.....	17
1.4. Present Profit Sharing Systems.....	17
1.4.1. Expenses Profit.....	18
1.4.2. Mortality Profit.....	18
1.4.3. Balance Profit.....	18
1.4.4. Investment Profit.....	18

2. PROFIT SHARING DISTRIBUTION APPLIED UP TO PRESENT AND EXISTING PROBLEMS UP TO NOW

2.1. Profit Sharing Distribution Applied Up To Present.....	19
2.1.1. Profit Sharing Distribution From Mathematical Reserve Investment.....	19
2.1.2. Profit Sharing Distribution Over Due To Year Investment.....	20
2.1.3. Profit Sharing Distribution From Mathematical Reserve Investment And Due To Year Investment.....	20
2.1.4. Capital Of Profit Sharing.....	22
2.1.4.1. Bonus Additions.....	22
2.1.4.2. One Year Term Insurance.....	22
2.1.4.3. Adding To Mathematical Reserves As A New Capital.....	22
2.1.5. Remainder Of Profit Sharing.....	22

2.1.6. Valid Portfolio.....	23
2.2. Existing Problems In Profit Sharing Distribution Up To Present.....	23
3. INVESTMENT FUNDS AND LIFE INSURANCE	
3.1. investment Institutions Funds And Their Historical Development.....	24
3.1.1. Place Of Investment Funds In Life Insurance.....	24
3.1.2. Fondation, Managment And Conservation Of Investment Fund Portfolio In Life Insurance.....	24
3.2. Application Of Investment Funds In Life Insurance.....	25
3.3. World Application Related To The Investment Funds In Life Insurance.....	25
3.4. Suggested Profit Sharing System In Order To Forme The Profit Sharing Distribution With Investment Funds.....	26
RESULT.....	30

INTRODUCTION

Funds that are created from life insurance are an important part of monetary instruments in capital markets for economically developed, prosperous nations.

For an economic development; savings in societies should increase and diverted for alternative investments.

In order for life insurance companies to become an important part of monetary institution, collected premiums should be big. Larger the percentage of premium in total portfolio in life insurance, better they can transfer funds to capital markets in the long run.

Letter of guarantee that life insurance provides gets effected from inflation and does not mean anything at maturity. The best way to get protected from inflation is profit distribution.

There are two main parts in our work. Those are ; Fund creating capacity of life insurance in Turkish life insurance sector, utilization of these funds in financial markets and profit sharing in life insurance.

At the first part we analyzed in the Turkish insurance sector the capacity of creating funds and the evaluation of the created funds in the financial markets. At the second part we analyzed the profit sharing in life insurance.

The economic importance of life insurance and its place in financial market from our country point of view, fund sources of life insurance with economic and social functions of the created funds, factors effect life insurance creating fund capacity, usage of life insurance funds in capital market, are analyzed under the outline of life insurance capacity of creating funds and the evaluation of the created funds in the financial market at the first part of our work.

Concept of profit sharing in life insurance and application systems for profit sharing distribution, profit sharing distribution up to present and existing problems until now, investment funds and life insurance are analyzed under the outline of profit sharing in life insurance at the second part of our work.

SECTION I. THE LIFE INSURANCE CAPACITY OF CREATING FUNDS AND THE EVALUATION OF THE CREATED FUNDS IN THE FINANCIAL MARKETS

1. ECONOMIC IMPORTANCE OF LIFE INSURANCE AND ITS PLACE IN THE FINANCIAL MARKET FROM OUR COUNTRY POINT OF VIEW

1.1. Definition, Purpose And Basic Elements Of Life Insurance

Life insurance which is a social and economical tool can be defined in two ways as far as the society and people concern.

When we look at it from a person point of view, life insurance is a protective contract covering the risk of death, sickness and disability by paying a certain amount of premium to the insurance companies.

Besides its protective and saving effects, life insurance is an important factor for increasing the economical and social welfare of the society.

1.2. Economic Importance Of Life Insurance

When we look at the subject from our country stand point we see that planned economical growth could not have been achieved as a result of less increase in savings and eventually less fund sources.

Economically developed and prosperous nations have more demand for life insurance, specially created funds through life insurance companies placed them as one of the most important financial institutions in the economy.

When we analyze the portfolio structure of the insurance companies in our country, we see that life premiums have not reached the desired level yet.

The low level of premium in life insurance companies has negative effect on long term fund transfers capacity of capital markets.

1.3. Capital Structure Of Insurance Companies That Are In Operation In Life insurance

If we analyze the capital structure of the life insurance companies, we find the followings:

At the end of 1996, there were 4 foreign, 29 domestic for the total of 33 companies operating in life insurance

sector. According to insurance supervisory law, insurance companies can operate either in life or non-life branch.

When we define the domestic insurance companies, we mean that 51 % of the capital of these companies are in the control of the Turkish investors. Above fact is also valid for life branches. Banking sector holds approximately 28 % of the Turkish insurance sector under control.

Insurance sector in Turkey is mostly backed up by a certain capital group or by the bank.

1.4. Life Insurance Place In Financial Market

The most effective role of the financial frame of our country is carried out by the banking institutions.

In developed nations, insurance companies finance the banking system. However, in our country; banks fund the insurance companies. It is obvious not to discuss the importance of the banking system in our financial markets. However, the funds that are collected from life insurance companies in other countries are long in term basis which is the most important factor in financial markets. Because of above reasons, life insurance companies in developed nations are as big as banks concerning the funds that they create.

In order for life insurance companies to develop depend on financial markets. Life insurance companies are in the need and search of stabilized financial markets, so that individuals utilize their savings in stock market.

1.5. Life Insurance Place In Monetary Market

In monetary markets, insurance companies serve to the individuals and institutions by collecting certain amount of premiums and in return covering them against various risks. With the collected premiums, insurance companies transfer these funds to the financial markets. The funds that are collected from life insurance companies are in longterm basis and accurate calculation of probability risk in this sector has great advantage in financial markets.

It is obvious that the insurance sector has not reached a certain level in monetary markets. The research shows that insurance companies mostly invest in government bonds instead of stocks and most of these stocks belong to the same capital group of that company. We see from above explanations that insurance companies stay out of the monetary markets. In developed nations, insurance companies play an important role in financial markets. They not only create funds but also control and divert them as well.

1.6. Life Insurance In Developmental Plan And Document

Governments express their macro economic investments according to the 5th year developmental plan. Insurance companies are not placed in this plan as fund creating sector in Turkey. When we look at this plan, we see that most of the issues that are targeted for insurance companies and their contribution to the economy have not reached its objectives private insurance system is not included in the first 5th year developmental plan.

Second 5th year developmental plan includes insurance sector more than previous plans. Some of the issues are as follows; there will be less incentives to establish new companies, income tax exemptions related to collected premiums. Increased in funds and usage of these funds in growth financing. The third 5th year plan suggest insurance companies to grow, become more modernize and reduce expenses and allow certain competition on free tariff systems. More integration instead of establishing new companies among insurance companies are the main points of this plan; however not much of it has been realized.

The 4th year plan emphasizes more on balance of payments and its contribution.

The 5th year plan solely based on emphasizing for reconstructing the insurance sector as whole.

The 6th year plan documents suggest insurance companies to integrate with foreign markets and prepare a base for competition.

1.7. Life Insurance Place In Balance Of Payment

The comparison and purpose of contribution of insurance companies to the balance of payments basically explain the negative or positive effect of insurance income and expenditure of their balance statement on present transactions.

Income that comes through insurance channells are reinsurance premiums, commissions, profit sharing, transferred premiums that arise from indemnity and other reimbursements.

Expenditures are transferred premiums, given commissions, paid up indemnity against premiums, currency differences, allowed insurance fees abroad.

2. FUND SOURCES OF LIFE INSURANCE WITH ECONOMIC AND SOCIAL FUNCTIONS OF THE CREATED FUNDS

2.1. Fund Sources Of Life Insurance

It is possible to combine fund sources of insurance companies in 4 groups. Those are;

- Paid Up Capital
- Debts Arising From Legal Funds
- Funds Arising From Economical Choses
- Funds Arising From Business Operation

2.1.1. Paid Up Capital

Paid up capital expresses the fund contribution of stockholders for reinsurance and insurance companies in order to overcome the compulsory laws and keeping up with the general operating facilities of the companies.

Today, insurance companies are required to have 350.000.000.-TL minimum capital and they can only be active either in non-life branch or life branch as specified by the law. Maximum capital amount is adjusted according to the statistical wholesale goods index.

2.1.2. Debts Arising From Legal Sources

2.1.2.1. Statutory Reserves

Every year, insurance companies should have legal reserves according to the Turkish Trade Law 1/20 of their 1/5th net profit.

2.1.2.2. Technical Reserves

2.1.2.2.1. Mathematical Reserves

Insurance companies have mathematical reserves that show up to date cash values of insured policy holders for their future indemnities for those people. Life mathematical reserves are the ones that correspond only for life branches.

2.1.2.2.2. Premium Reserves

Premium reserves which are not invalid at the balance of statement date but will continue for the upcoming year.

The correspondence of premium reserve is the net amount after deducting commission from collected premiums. remaining portion is calculated by daily basis for the next year.

However, at the end of the budget year, if premium reserves could not have been put aside for each policy, then 25 % from transportation branch and 33.5 % from other branches premium will be used as premium reserves after deducting the expired policies and already reimbursed premiums.

2.1.2.2.3. Outstanding Losses

Outstanding losses are the ones that could not have been collected due to the legal procedures or insufficient documents that would be necessary to pay the damages for the insured and passed over against coming up years losses.

Insurance companies have outstanding losses as result of death and disability. Indemnity calculations are found according to the mortality table that corresponds to the probability of death percentage for the insured person's age.

2.1.2.2.4. Outher Reserves

Besides above reserves, there are special reserves that arise from exceptional conditions. They are earthquake damage reserve, probable damage reserve and bad debts reserve. The collection of the above mentioned reserves are specified in the Insurance Supervisory Law.

2.1.3. Result Arising From Business Operation

There are two main foundation of the insurance companies concerning their profits and losses; monetary results and technical results respectively. Total of their results sum up for their financial profit.

Insurance companies has less funds to invest due to the payments that cannot be realized on time from agencies and insurers. Late payments from premiums results in delays for damage payments and a decrease in funds.

Technical profits are being affected positively due to an increase of conservation ratios in insurance companies and low damage premium ratios.

2.1.4. Fund Becoming From Insurance Premium

Actual usable funds for insurance sector, the collected premiums from insurers can be used by the companies with certain restrictions within a period until they pay the damages.

Arised funds from life branches have great potential and contribution to the economy. Most premiums are collected

by the agencies. It is compulsory for agencies to pay the collected premiums to the insurance companies within period specified by the law; Otherwise, companies are forced to use outside sources for financing arising from the delayed payments. In order for insurance companies to have a strong financial structure, it is necessary to collect the premiums on time.

When the year end balance statements are analyzed, we see that uncollected premiums and debts covers a great portion in the total active section of the balance statement which will eventually cause a negative effect for funds to be diverted for investments.

2.2. Economic And Social Functions Of Created Funds In Life Insurance

2.2.1. Economic Functions

2.2.1.1. Providing Source Of Saving And Capital Accumulation

In order for created funds to be a real fund, it must be arised from savings not from consumption and this condition forms a real capital.

Increase in real income causes people to switch from durable goods to nondurable goods in order to preserve their life standards which in turn increase the demand for insurance.

Every society needs a capital accumulation in order to develop economically. Funds arising from insurance activities have an effect on savings, investment, and national income. So that gross national income will arise.

Gross national income and gross national product are the parameters of the countries that are developed economically.

2.2.1.2. As Of Provention From Protectif Futures With Economical Distrution And Losses

Life insurance protective features prevent people from socio - economic losses. The main point of life insurance is to distribute the risk that an individual could not afford to carry.

2.2.1.3. As Of Tax Sources

Actual profits and income of insurance company form the institution's profit. Insurance companies are obliged to pay for the banking and insurance transaction tax. However, companies do not pay v.a.t. from the premium that are

collected. There is an inheritance tax for death insurance in life branch.

2.2.1.4. As Of Expection The International Economicalb Relations And Providing Nation Wealth

If reissurance transactions are done abroad, economical impact of the loss is lessened and national wealth is being preserved in this way.

2.2.1.5. As A Sector In Economy

Insurance is classified as service sector in the economy by giving a guarantee to the insurer.

It is important to understand insurance companies which undertake risks in the economy and distributing those risks in such a way to preserve the balance in the economy.

2.2.1.6. Providing Opportunity For Employment

There are different evolutions in life insurance that basically starts from product formation up to the payment for the insurer. In order for insurance product to reach to the insurer, sector needs a qualified personnel in different levels which increase the employment level in this sector as well.

2.2.1.7. Providing Credit For The Interpruner

In order to obtain a credit for any subject, an asset should have an insurance.

Death insurance is a must when requesting a credit from the bank, otherwise, credit is not garanted.

2.2.1.8. Incresing The Investment Power

The facilities of the life insurance provides savings that would be used in financing investment nationwide and small savings that come from the sector feed financial markets as big as needed.

2.2.2. Social Functions

2.2.2.1. Providing Support

Life insurance increases the support among society by slaring the risk.

2.2.2.2. As A Preventing From Social Corraption And Losses

The most important factor and social function of the life insurance is to provide shelter for the insurer in case of death and disability.

2.2.2.3. As Of Increasing The Social Prosperity Level

Savings that come through life insurance sector helps nation economy and wealth increase.

3. FACTORS EFFECT LIFE INSURANCE CREATING FUND CAPACITY

3.1. Idle Capacity

The idle capacity of life insurance has a direct effect on fund raising. The economic losses that arise due to the risks that could not have been guaranteed or indemnities that could not attract enough interest, wrong reinsurance transactions would result in less savings which has a negative effect on insurance sector.

3.2. Economical Stability

During economic crisis, demand for life insurance decreases and problems arise concerning the premium collection.

Economic fluctuations has negative impact on insurance sector specially from inflation. Because, financial structure of the insurance companies are depressed and profitibility is decreased.

Constant inflation is the major reason for insurance sector not develop sufficiently.

3.3. Regulation Concerning The Sector

According to the Insurance Supervisory Law, it is aimed for insurance companies to raise necessary funds for economical development.

Latest legal preparations allow insurance companies to emphasize more on economical progress and encourage fund raising.

3.3.1. Arrangement Related The Premium And Tarifs

The main reason that the insurance companies could not raise funds is due to the tariff regime at that time period.

Latest preperations allow insurance companies to make free tariffs for life insurance and health insurance that is more than one year period. These applications are permitted by the Undersecretary of the Treasury Department.

There has been a free tariff system in insurance sector since 1990.

It is vitally important for insurance companies in today world not to leave any idle capacities and emphasize more on introduction and marketing facilities.

3.3.2. Arrangement Related The Dues

In order for insurance companies to keep up with their liabilities is possible only when they collect the premiums on time.

It is required by law from agencies to deposit premiums and commissions not later than the second week of the month to their insurance companies.

Unpaid premiums express the amount that has not been paid by the insurers.

Latest preparations allow insurance companies to terminate the contract without any notice when the premiums are not paid on time.

3.3.3. Monetary Regulation Related To The Insurance Sector

All nations that believe in life insurance take necessary incentive actions to develop this sector. The most important of this is the tax exemption that an insurer can deduct from his income against the premium that is paid.

3.3.4. Arrangement Related To The Guarantee And Investments

Investment of insurance companies can be grouped in two sections; necessary and compulsory.

Insurance companies should present indemnities in comparison with the premiums that they collect. Indemnities are reserved over mathematical reserves from sickness, accident and non-life branches which could not be more than 20 % of the premiums after deducting the cancelled policies. Indemnities that are required by law are as follows ;

- * Cash Turkish Lira or foreign currencies that are exchanged by the Central Bank of Turkey,

- * Government bonds and government approved moveable assets,

- * Stocks of the government participations which holds more than 51% of the shares.

- * Other capital market instruments that are approved by the government.

- * Real estate that an insurance company has in possession in Turkey.

It is specified by the law that an insurance company can value its investment portfolio and general investment portfolio restrictions.

3.4. Control Of The Banks

There is a development towards global banking system in the world. As this trend continues, financial institutions will interact with each other more often than previous years. Because of this; the borders among banking, insurance and investment management will disappear gradually.

It is easier for insurance companies to reach masses through banks which will decrease the distribution costs of the insurance sector and this will strenght the financial structure of the companies as well as investment alternatives.

3.5. Politics Of Profit Sharing Distribution

Insurance companies that are in financial broker position will have effective funds arising from undistributed funds which results in an economical development.

Insurance companies distribute quarterly profits as dividends and stabile development of the insurance sector is an important point from an insurer point of view.

3.6. Reinsurance Politics

There is a strong relation between reissurance politics of the compay and its technical profitability. Unbearable capacity for preservation of conservation for the firms will put insurers on risky edge. Opposite of above will result in unnecessary profit loss for the firms.

Conservation in life branch is calculated from actuarial formulas.

In order for conservation to be ideal, following points are important;

- Paid up capital of the firm and free reserves,
- Liquidity of the firms assets,
- Portfolio structure,
- Premium volume of the related department,
- Solvency margin.

4. USAGE OF LIFE INSURANCE FUNDS IN CAPITAL MARKET

4.1. Insurance Companies As An Institutional Investor In Capital Market

In general, capital markets are called where long term fund supply interacts with demand. Capital markets are grouped as primary and secondary.

Primary markets sell stocks of certain value to the public; as a result, these markets do the marketing and selling activities.

Secondary markets buy and sell already existing bonds and stocks.

Insurance companies are important investment institutions for these markets.

4.2. Insurance Companies As Financial Brokerage House

Investment and commercial banks, social security institutions, insurance companies and investment funds are all part of the financial system and markets.

Financial brokers while transferring funds also realize some important functions and some of these functions are as follows;

4.2.1. Risk Sharing

More or less, every investment has a risk factor. In developed financial markets, there is a balanced relation between return on investment and risk.

Insurance companies channel their funds from premiums to form a different investment portfolios. Choice of different investment portfolios are important, however, reinsurance distribution carries more importance for life insurance.

4.2.2. Expertise

Life insurance companies are important financial institutions that channel the small collected funds from insurers to the investment properly. They invest in safe stocks in order to distribute maximum return to their investors.

4.2.3. Activity And Period Of Distribution Funds

There is a big gap and difference between the developed and under developed financial institutions. Economical

development will bring better financial system.

4.3. Principals Of Using Funds Of Insurance Companies That Are Operating In Life Insurance

In an insurance contract, the company is not only liable for paying the damage to the insured but also should cover and carry the risk which is the important factor for insurance companies to use their funds.

There are four basic articles that determine usage of funds.

- Security,
- Maximization of profit,
- Harmonization,
- Liquidity and afford of payability.

4.3.1. Security

When an insurance company does not pay the occurred damage on time or does not pay the profit shares their life clients, demand for the insurance companies will decrease.

4.3.2. Profit Maximization

The basic target of life or nonlife insurance companies is to maximize their profit and this fact is limited with liquidity and security objectives.

When life insurance companies could not provide enough return to their insurers; than, they will look for better yielding investment areas. If they provide enough return to their insurers; than, the demand for life insurance will increase causing an increase in long term fund supply to the markets.

4.3.3. Harmonization

There is a direct relation between sold policies and investments which is called as harmonization. Extra caution should be taken when making investments.

4.3.4. Liquidity And Payability

Liquidity and payability are related factors. As long as the incoming premiums compensate the risk payments, there will be a less demand for additional liquidity and life companies can invest in less liquid assets.

Payability is an important concept for insurance literature. During one period, if the companies assets are

more than its liabilities, than the company has payability.

Other factors that effect payability: Pricing, management expenditures, dividend policy, inflation, outside effects, legal procedures, taxes, development in capital markets.

It is difficult for an investor to form a sound portfolio. He or she should sacrifice from high return, if liquidity is expected, or sacrifice from security if high return is expected.

Risk should be distributed to sectors, firms, or regions when forming a portfolio.

4.4. Legal Frame Work Mechanizm Of The Life Insurance Sector Funds

There main principles that the insurance companies pay attention; security, liquidity and return. From here, we can analyze the firms investment as compulsory and free group.

4.4.1. Compulsory Investments

According to the Insurance Supervisory Law, it is necessary for companies to show indemnities in conjunction with the premiums that they collect from insurers. Maximum acceptable indemnity share, calculation way, amount, valuation, low margin blockage and change in overall indemnity is specified in the insurance law.

Undersecretary of Treasury has a right to reevaluate the the total assets or increase capital of the companies when needed. Accepted capital is specified all by the law.

4.4.2. Free Investments

Investments are decided solely by the insurance and reinsurance companies. Every company should decide their investment areas by themselves but according to the investment policy of the insurance sector.

4.5. Area Of The Fund Usage Of The Insurance Companies That Are Operated In Life Insurance

When we analyze the insurance companies investment structure for stock exchange, we see an increase percentage of borrowed promisory notes in total investment portfolio.

Stocks are other investment alternatives for insurance companies. Insurance companies in underdeveloped countries have low stock percentages in their investment portfolios.

Security nature of the insurance companies make them more careful not to invest in risky areas.

Professional usage of funds in capital markets will bring considerable return to the insurance companies. Eventhough real estate investment is good to protect companies against inflation, their marketing capacity is low.

Besides above investment instruments that insurance companies can invest, there are also other alternatives exist as well such as; investment funds, foreign currency assets, hedging options and futures.

4.5.1. Statistical Results And Evaluation Of The Investment Funds

Eventhough life insurance companies have progressed over the years, their investment capacities have not developed as expected. The major portion of the investments are on mainly stocks and bonds.

4.5.2. Income Distribution Of Investment Areas

There is an increasing trend in return on bond investments, for life insurance companies in their financial portfolio in contrast; there is a decrease in return on stocks and real estate that are adjusted for life policies.

Eventhoug, there is no restriction for insurance companies while forming a portfolio, they tend to invest more on government and treasury bonds.

The basic elements that an insurance company can use their funds are turning to cash, security and profitability.

4.6. Conribution Of Life Insurance Funds In The Capital Markets

One of the reason that the life insurance companies could not develop is because of constant high inflation rate in our country. During inflationary periods, high interest policy of the government attracts almost all funds from the insurance companies that could have been used in elsewhere if inflation rate would not be so high.

Fund contribution from insurance companies to the capital markets is small in Turkey due to the low level of premium collection from insurers.

SECTION II. PROFIT SHARING IN LIFE INSURANCE

1. CONCEPT OF PROFIT SHARING IN LIFE INSURANCE AND APPLICATION SYSTEMS FOR PROFIT SHARING DISTRIBUTION

1.1. History Of Profit Sharing

The first example which gave profit sharing to their insurers in our country is Tam Hayat insurance company. This company confirmed its technical basis of profit sharing in July 1966 and distributed profit sharing to insurers in 1967.

Ak insurance company gave profit sharing to their insurers from blocked value investments. This company confirmed its technical basis of profit sharing in 1977, got profit in 1978 from investments and started to distribute profit sharing to their insurers at the beginning of 1979. Ak insurance company is the leader to other companies for giving profit sharing from blocked value investment.

1.2. Rules Of Profit Sharing Application

All insurance companies operating in life branches are connected to profit sharing regulation which is published in Official Newspaper dated 09.12.1996 with 22842 number and will be in effect at 01.08.1997.

In this system, investment will be all followed, up to date as soon as the premium enters to the company. From the first date profit sharing is calculated for each policy according to the technical rules. Then separately followed up in a different account. Profit sharing is distributed for all the policies. Income that will accumulate from investments will be added up to the profit sharing.

1.3. Purpose Of Profit Sharing

It is well known that, in calculating premiums for long term life insurance policies that involve a certain accumulation of capital, it is necessary to make various assumptions which extend far into the future. In fact all insurance companies have to support their solvency margin against the inflation.

The purpose of profit sharing application is to get investment from the mathematical reserves.

1.4. Present Profit Sharing Systems

Although there is no obligation from insurance regulation on profit sharing system, it is

TC YATIRIM VE SAKATLIK BAKANLIĞI
DOKÜMAN TAYIN MERKEZİ

insurance companies that are in operation in life insurance has its own profit sharing distribution system.

Up to the present the most usable kind of profit sharing systems in our country are; Expenses Profit, Mortality Profit, Balance Profit and Investment Profit.

1.4.1. Expenses Profit

Expenses profit is the most mixed and hard profit sharing system. Company takes gross premium which includes general expenditures from insurers. If the company make little expenditures and give little commission to the agency from the general expenditure part of the gross premium, then it's mean that the company make profit.

1.4.2. Mortality Profit

This kind of profit sharing is applied to all insurers who has death benefits in individual life insurance and group life insurance. Mortality profit is the remaining amount of death benefit payments and outstanding losses from the premiums that are collected from insurers in one year.

1.4.3. Balance Profit

Balance sheet is the summary of financial condition. On the active part seems all the values which owned by company and on the passive part seems all the responsibilities. Distribution of profit sharing over balance profit in mixed company can realized by the following formulas;

$$\begin{array}{lcl} \text{Branch Balance Profit :} & \begin{array}{l} \text{Total Balance} \\ \text{Profit} \end{array} & * \frac{\text{Total Of Branch Inc.}}{\text{Total Of Company Inc.}} \\ \\ \text{Profit Sharing :} & \begin{array}{l} \text{Mathematical} \\ \text{Reserves} \end{array} & * \frac{\text{Life Balance Profit\% x}}{\text{Total Life Math. Res.}} \end{array}$$

1.4.4. Investment Profit

It comes to being covered for general expenses of company and got strong the structure of company. Fund was made up of subtraction obligatory expenses from collected premiums. There are two types of profit, first is from investment, second is from blocked investment.

Until the time that the new profit sharing regulation will be in effect, mathematical reserves are calculated end of the year. So that investment of mathematical reserves and giving profit sharing to the insurers begins one year later.

2. PROFIT SHARING DISTRIBUTION APPLIED UP TO PRESENT AND EXISTING PROBLEMS UP TO NOW

2.1. Profit Sharing Distribution Applied Up To Present

2.1.1. Profit Sharing Distribution From Mathematical Reserve Investment

The profit sharing plan determines all insurers who have mathematical reserves exist in present company portfolio. Mathematical reserves have to invest within the five working days after the premium arrive to the company. The company which obtain gross income from its investment, begins to distribute to its own insurers from the beginning of the next year. We exclude the general expenses and tax from the gross premium in order to get the net premium. The technical interest of each tariff is subtracted from the net income. The ratio of the remaining amount determines the ratio of the profit sharing.

The calculation of income from the mathematical reserves is shown below;

TV : Total mathematical reserves invested
NG : Net income getting from the mathematical reserves
g : The ratio of investment income
i : Technical interest rate
x : The percentage of investment income distributed to the insurers

NG
g : $\frac{NG}{TV}$

Profit sharing distribution ratio:

$(g - i) * \% x$

Total profit sharing (TKP);

TKP : $(g - i) * \% x * TV$

Profit sharing of each policy;

V : Previous year mathematical reserve of each policy
KP : Profit sharing distributed for each policy

KP : $(g - i) * \% x * V$

2.1.2. Profit Sharing Distribution Over Due To Year Investment

Profit sharing distribution over due to year investment is realized from the accumulation of fund in which includes all the insurers that have mathematical reserves and premiums that are collected in the present year.

The calculation of the investment from mathematical reserves are;

TVB : Total invested mathematical reserves and accumulation

NG : Net income from mathematical reserves and accumulation

$$g = \frac{NG}{TVB}$$

The ratio of profit distribution;

g : Net investment income ratio
i : Technical interest percentage

$$(g - i) * \% x$$

Total profit sharing;

$$TKP : (g - i) * \% x * TVB$$

At this system, there is an equal income distribution both for mathematical reserves and accumulation. However, the rate of return for both subjects are not the same.

2.1.3. Profit Sharing Distribution From Mathematical Reserve Investment And Due To Year Investment

There are two kind of distribution of profit sharing system. The first one is the mathematical reserves of all insured people; the second is the premiums collected from the present insured and accumulation of the newly insured.

The formulas using at this system are;

TV : Total mathematical reserves invested

TB : Total accumulation invested

NG : Net income getting from investment of mathematical
1 reserves

NG₂ : Net income getting from investment of accumulation

There are two factors that form participation of total profit.

On Mathematical Reserve;

NG₁
g₁ : --- : Ratio of net investment income
TV

i : Technical interest percentage
% x : Profit sharing distribution percentage

TKP₁ : (g - i) * % x * TV

On Accumulation;

NG₂
g : ---- : Ratio of net investment income
TB

% x : Profit sharing percentage

Earned income : $\frac{\text{Remaining days of tariff period}}{365}$

TKP₂ : g * % x * Earned income * TB

Total profit sharing;

V : The policy of mathematical reserv from previous year.

B : Present accumulation of a policy

KP : Profit sharing for one policy

KP₁ : (g₁ - i) * % x * V

KP₂ : g₂ * % x * Earned income * B

KP : KP₁ + KP₂

2.1.4. Capital Of Profit Sharing

2.1.4.1. Bonus Additions

Bonus addition is the most widely used profit sharing system. It is used to increase the capital of the insurance that correspond to that policy in case of being alive or death. Every year; it is assumed to have an increase in capital both in life and in death capital as well.

Mathematical reserve of the additional capital is calculated according to the average age of the person.

2.1.4.2. One Year Term Insurance

Given out profit sharing is considered to be a yearly insurance premium for probability of being alive for a year and added to the capital for the next year.

2.1.4.3. Adding To Mathematical Reserves As A New Capital

The general formula that is used to calculate distribution of profit sharing with an addition of mathematical reserves to the capital is;

V_n : Mathematical reserve

P_n : Ratio of profit sharing

KP_n : Profit sharing

i : Technical interest

VKP_n : Mathematical reserve with profit sharing

n : Insurance period

$$VKP_n : V_n + KP_1(1+i)^{(n-2)} + KP_2(1+i)^{(n-3)} + \dots + KP_{n-2}(1+i) + KP_{n-1}$$

2.1.5. Remainder Of Profit Sharing

If a certain ratio of a net income that is calculated after deducting expenditures and taxes from accounts for mathematical reserves and accumulated investments shows a

certain difference that could be distributed to each policy as profit sharing, than this difference will be added to up coming year net income.

2.1.6. Valid Portfolio

With the exception of purchasing during budget year, deffered dues, discarded policies as result of death and cancellations are all called present portfolios.

According to the present portfolio, investment return calculation is as follows;

TV : The subtracting of the previous year mathematical reserves portfolio from mathematical reserves policies which are cancelled gives us the mathematical reserves.

g :
$$\frac{\text{Net investment income}}{\text{TV}} : \text{Percentage of net investment income}$$

The most important feature of present portfolio management and profit distribution system is the calculation of mathematical reserve income from previous year and distribution of this amount to the investment of policies for mathematical reserves.

2.2. Existing Problems In Profit Sharing Distribution Up To Present

People invest their small savings to the insurance companies in order to get a return more than what banks offer. However we see that these expectations never being realized resulting a negative image towards insurance companies.

It is not possible for an insured person to collect the profit shares during any time of the year as valuations and calculations are done on a yearly basis.

One of the most important point in profit sharing system is that companies prepare profit sharing technics by themselves. Companies should give a certain interest rate according to their technical analyses on a yearly basis for the accumulation of the insurers.

3. INVESTMENT FUNDS AND LIFE INSURANCE

3.1. Investment Institutions Funds And Their Historical Development

Nowadays, most insurance companies that operate on life branches, sell life policies related to investment funds. These new type of tariffs are special in a way that their change depend on the units at investment funds instead of precalculated capital values.

The amount of payment related to these tariffs are expressed as unit values of the investment fund.

Investment insurance is first applied in U.S.A, Holland and in England.

Investment funds as we have seen today, dates back to 19 th Century in England.

British investment companies made considerable investments in U.S.A in order to develop the U.S. economy.

After the collapse of New York Stock Exchange in 1929, new investment funds had been created and developed over the last 40 years in Europe.

3.1.1 Place Of Investment Funds In Life Insurance

Funds from small savings are turned as financial instruments through capital markets.

Participator is the insurer who participate in investment funds that are used to serve for life insurance sector and their participation ratio is the insurers mathematical reserve amount; in other words their savings.

The first step for life insurance companies to become effective in the economy is to develop investment funds.

There should be an automatic premium collection in order to form the investment funds. It is necessary to value the reserves and make insurance companies as institutional investors.

3.1.2. Foundation, Management And Conservation Of Investment Fund Portfolio In Life Insurance

Nowadays; insurance companies serve as investment companies. Insurance companies can get help from banks while forming and managing their investment funds and pay a certain commission in return for the services rendered by them.

3.2. Application Of Investment Funds In Life Insurance

It is necessary to combine and manage investment funds and profit sharing together which results a long term fund supply to the capital markets from mathematical reserves of the insurance companies.

One of the basic purpose of switching from profit sharing system applied up to present to the investment funds profit sharing system is to divert daily mathematical reserves to the investment.

3.3. World Application Related To The Investment Funds In Life Insurance

U.S.A.:

In 1951, the managers of the pension funds of the university teachers announced a work that showed a monthly income from life insurance which were losing their value by inflation. A big part of the investment about these funds was directed to a stationary interest shares and income which were under the pressure of inflation. At the same year, a public company in New York; workers pension fund were reorganized to supply a changable income.

A lot of U.S. insurance companies widen their capacity of work, such as containing insurances bounded to investment. And some of them began to sell investment funds for this purpose. The relation of companies is depended on two basic thing.

- Dynamic characteristic
- Defend Characteristic

Holland :

The development of income and life insurance related to investment fund was different from U.S. funds and first contract was signed in 1956.

In these contracts; premium and benefits were expressed in units related to investment funds. In 1968, a different kind of insurance was introduced in which a person could have invested a certain amount of money in a investment fund for a certain time period monthly.

Netherland life insurance companies made a life insurance tariffs combining a monthly investment plan and decreasing premium term for life insurance.

England :

The first insurance related to investment appeared in 1957 in England. The same year, an old insurance company made a similar tariff related to investment funds. This tariff was a classical endowment insurance.

In U.S.A. and in England; investment sector has shown a considerable progress and development over the past years. There are large areas and possibilities for suitable investments.

Such investment funds are very attractive in these countries.

3.4. Suggested Profit Sharing System In Order To Forme The Profit Sharing Distribution With Investment Funds

Investment funds must take the place of present profit sharing system for development of present life insurance and elimination of inflation effect or to minimize it. There must be some regulatios about the realization of profit sharing application with investment fund. Until this time the profit sharing system and life insurance applications, the calculation period of mathematical reserve is one year. That means, insurers savings are calculated as of 31.12 of every year.

With the new profit sharing regulation which is published in Official Newspaper dated 09.12.1996 with 22842 number and will be in effect at 01.08.1997 investment will be all followed, up to date as soon as the premium enters to the company. From the first date profit sharing is calculated for each policy according to the technical rules.

In case of switching to profit sharing with investment funds and according to the investment fund mechanism, also according to the new Profit Sharing Regulation, the premiums from every valid policy that comes in, will be counted and valuated as investment fund the day that follows. One of the basic problem in life insurance is unpaid or delayed premium payments from insurers. However, in case of investment fund is applied, the paid premium will be counted the day it was deposited and will have a negative effect on insurers when they pay their premiums late.

According to this system, net premiums are reimbursed as unit basis in investment funds.

Units

Units show the investment shares ratios of the total

investment fund.

Cash Leftover For Accumulation

Insurer Unit Number : -----
Unit Price At The Date Of Reimbursement

Unit Price

Unit price will be adjusted daily and the general formula for that is as follows;

UP_t : Unit price at time t

d_i : Yearly technical interest that corresponds to daily rate

a_i : Income ratio of the investment fund at t time

PSP: the profit sharing ratio that is distributed to insurer

In this situation;

The calculation of the total values of the units that belong to the insurer is calculated as ;

$$UP_{t+1} = UP_t * (1 + d_i + (a_i - d_i) * PSP)$$

Then if;

NU_i : Numbers of unit belong to i person

tNU_i : Numbers of unit belong to i person at the time t

UF_t : Total number of portfolio at the time t

iUV_t : Total value of the units belong to i person at the time t

TNU_t : Total unit number of the investment at the time t

iAP_t : The premium that invested at the time t which belong to i person

r_t : Technical interest ratio

i_t : Present interest ratio

So the forfula will be;

$$tNU_i : \frac{iAP_t}{UP_{t-1}}$$

At the time (t+1);

$$UF : iAP * (1 + \frac{1 * (r_t + (i_t - r_t) * PSP)}{365})$$

$$UP_t : \frac{UF_t}{TNU_t}$$

So that;

At the time (t+29);

$$UF_{t+29} : iAP_t * (1 + \frac{29 * (r_t + (i_t - r_t) * PSP)}{365})$$

$$UP_{t+29} : \frac{UF_{t+29}}{TNU_{t+29}}$$

At the time (t+30);

$$iNU_{(t+30)} : \frac{UF_{t+30}}{UP_{t+29}}$$

So the total unit number belong to i person is;

$$NUi : iNU_t + iNU_{t+30}$$

Total value of the units belong to i person will be;

$$\frac{iUV}{t+30} : \frac{UP}{t+29} * NUi$$

The Determination Of The Profit Sharing

The profit sharing as mathematical reserves is calculated technically and separately on the basis of assets income for each policy. The profit sharing income is the difference between the starting amount of participated ratio of the fund in life insurance and the date of calculation for the fund.

After the explanation of profit and loss statement at each year, profit sharing should be determined as follows;

Profit Sharing : (income ratio that comes from investment
- technical interest) * profit sharing
ratio

Profit Sharing As of Purchasing

If it is the insurance policy that is related to profit sharing according to the technical basis of the tariffs; it is calculated by multiplication of the unit prices of the insurance policy at the date of purchasing by units belonging to the insurers.

Profit Sharing In Paid Up Insurance

The unit count, as a result of paid up policies from unpaid premiums at transfer dates, will occupy the main paid up policies.

During policy, unit price should be guaranteed at least an increase equal to the technical interest rate for the tariffs.

Investment Policy

The main purpose of the investment policy is to give maximum attention for security, liquidity and portfolio distributions in order to provide a high level of return to the insurer.

RESULT

Insurance companies are an important part of financial markets and they supply funds to the system. But high inflation effects the development of financial system and is very important for life insurance. The major part of life insurance can be summarized as retirement insurance in which savings are the main factor of this insurance.

Tariffs that are prepared to give an extra saving for retired people for the second time could not even resist inflation for the profit distribution.

As an important part of profit sharing system in investment insurance could not yield the desired level of productivity until the profit sharing regulation is published.

Investment are protected against inflation with the help of the profit sharing which is realized with an investment fund and mathematical reserves which are daily invested.